

6—11 maj

Debatter m. m.

	Sid.
Fredagen den 6 maj	
Kommuns skyldighet att tillhandahålla bostad åt läroverksvaktmästare	3
Reservationsvis framställda anmärkningar mot vissa statsråd	15

Tisdagen den 10 maj

Svar på interpellation av herr Svärd ang. spritcentralens åtgärder för begränsning av alkoholreklamen	29
---	----

Onsdagen den 11 maj

Svar på interpellation av herr Elofsson, Gustaf, ang. sänkning av sockerpriset	36
Folkomröstning ang. kyrkans skiljande från staten	41
Folkskolans tjänstebostäder	45
Hamnavgiften för lustfartyg i vissa fiskehamnar	46
Beskattningen av vissa livräntor	48
Förvärvsavdraget vid sambeskattning	50
Lagförslag om sparbanker m. m.	61
Utredning ang. statlig metallindustri i Ådalen	85
Ändringar i hyresregleringslagen m. m.	88
Statligt stöd till trädgårdsnäringsens rationalisering	91
Interpellation av herr Mogård om semesterrätt för komministern P. J. Gyberg	95

Samtliga avgjorda ärenden

Fredagen den 6 maj

Utrikesutskottets utlåtande nr 3, ang. ratifikation av konsularkonvention mellan Sverige och Frankrike	3
Konstitutionsutskottets memorial nr 16, ang. granskning av de i statsrådet förda protokoll	3

	Sid
Statsutskottets utlåtande nr 107, ang. åtgärder för att främja rekryteringen till polisen m. m.	26
— nr 108, ang. riksdagens revisorers uttalanden rörande de statliga avlöningsförfattningarna	26
— nr 109, ang. tjänstårsberäkningen för lärare vid statsunderstödda svenska skolor i utlandet	26
— nr 110, ang. livränta åt f. d. lokomotiveldaren Axel Leonard Ekman	26
— nr 111, ang. pension åt Hilda Fastrup	26
— nr 112, ang. ersättning till S. E. V. Jansson för skada under militärtjänstgöring	26
Första lagutskottets utlåtande nr 32, ang. ändrad lydelse av 5 § 1 mom. och 8 § lagen om polisväsendet i riket	26

Onsdagen den 11 maj

Konstitutionsutskottets utlåtande nr 17, ang. mandatfördelningen mellan valkretsarna vid val till första kammaren	41
— nr 18, ang. utredning om taxeringsmäns straffrättsliga ansvar m. m.	41
— nr 19, om folkomröstning ang. kyrkans skiljande från staten	41
Statsutskottets utlåtande nr 113, ang. folkskolans tjänstebostäder	45
— nr 114, ang. anslag till byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m.	45
— nr 115, ang. vissa anslag till universitetssjukhusen m. m.	45
— nr 116, ang. fortsatt garanti till Aktiebolaget Aerotransport	45
— nr 117, ang. ytterligare utgifter å tilläggsstat II: staten för statens allmänna fastighetsfond	45
— nr 118, ang. ytterligare utgifter å tilläggsstat II: avskrivning av nya kapitalinvesteringar	45
— nr 119, i anledning av riksdagens revisorers berättelse ang. statsverket m. m.	46
— nr 120, ang. statstjänstemännens löner under år 1955 m. m.	48
Bevillningsutskottets betänkande nr 42, ang. ändrad lydelse av 32 § 2 mom. kommunalskattelagen m. m.	48
— nr 47, ang. förvärvsavdraget för gift kvinna	50
— nr 48, ang. beskattning av rörelse som bedrivs i flera kommuner	61
Bankoutskottets utlåtande nr 19, ang. förslag till lag om sparbanker m. m.	61
— nr 21, ang. ändring i förordningen om Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och om stadshypoteksföreningar m. m.	85
— nr 22, ang. decentralisering av företagsamhet och förvaltning i storstäderna	85
— nr 23, ang. utredning om anläggande av metallindustri i Adalen	85
— nr 24, ang. obekvämhetsstillägg för tjänstemän vid riksdagens verk	88
Första lagutskottets utlåtande nr 33, ang. förslag till lag om avstängning av domare	88
Tredje lagutskottets utlåtande nr 20, ang. ändringar i hyresregleringslagen m. m.	88
— nr 21, ang. stävjande av den illojala förmedlingsverksamheten i fråga om uthyrning av lägenheter och möblerade rum	91
Jordbruksutskottets utlåtande nr 23, ang. statligt stöd till trädgårdsnäringens rationalisering	91

Fredagen den 6 maj

Kammaren sammanträdde kl. 13.00.

Justerades protokollet för den 29 nästlidne april.

Anmälades och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 253, i anledning av väckta motioner om förordnande av civila medlare i äktenskapsmål; och

nr 254, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 9 § lagen den 17 oktober 1900 (nr 82 s. 1) om straffregister.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 196, med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 10 § 2 mom. förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt, m. m.

Föredrogs och lades till handlingarna den av bankoutskottet jämlikt § 21 riksdagsstadgan gjorda anmälan, att utskottet till fullmäktige i riksgäldskontoret beslutat återlämna fullmäktiges framställning av den 31 mars 1955 angående ny strandskoning i form av en stenkaj vid »Puckeln» i Stora Norrström.

Vid förnyad föredragning av utrikesutskottets utlåtande nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående ratifikation av konsularkonventionen mellan Sverige och Frankrike, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets memorial nr 16, angående granskning av de i statsrådet förda protokoll.

Till konstitutionsutskottet hade på därom hos vederbörande gjord framställ-

ning blivit överlämnade de under tiden från och med den 11 januari 1954 till och med den 9 januari 1955 i statsrådet förda protokoll.

Därjämte hade på därom gjorda framställningar till utskottet överlämnats tre utdrag av protokoll, förda under tiden efter sistnämnda dag.

Utskottets nu föreliggande memorial var indelat i två särskilda, med A och B betecknade punkter.

I punkten A hade utskottet anmält, att vid den granskning av nyss omnämnda protokoll och övriga handlingar, som i överensstämmelse med grundlagens föreskrift av utskottet företagits, anledning icke förekommit att mot någon ledamot av statsrådet tillämpa § 106 regeringsformen.

I punkten B hade utskottet anmält, att utskottet däremot vid granskningen funnit ett under denna punkt upptaget ärende vara av beskaffenhet att böra jämlikt § 107 regeringsformen hos riksdagen anmälas.

På framställning av herr talmannen beslöts att memorialet skulle företagas till avgörande punktvis.

Punkten A

Lades till handlingarna.

Punkten B

Ang. kommuns skyldighet att tillhandahålla bostad åt läroverksvaktmästare

Det av utskottet under förevarande punkt omnämnda ärendet avsåg en av Kungl. Maj:t den 19 november 1954 på föredragning och hemställen av statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet Persson utfärdad kungörelse om ändring av förnyade stadgan den 17 mars 1933 (nr 109) för rikets allmänna läroverk.

Ang. kommuns skyldighet att tillhandahålla bostad åt läroverksvaktmästare

Efter att ha lämnat en redogörelse för vad i detta ärende förekommit hade utskottet anfört:

»Såsom framgår av den ovan lämnade redogörelsen har Kungl. Maj:t den 19 november 1954 utfärdat kungörelse om ändring av förnyade stadgan den 17 mars 1933 (nr 109) för rikets allmänna läroverk. Enligt föreskrift i § 215 andra stycket nämnda stadga i dess nya lydelse skall kommun, där allmänt läroverk är eller framdeles blir inrättat, såvida icke annorlunda i särskilt fall är föreskrivet, anskaffa och underhålla tjänstebostäder åt innehavare av ordinarie och extra ordinarie statliga vaktmästar- och värmeskötartjänster vid läroverket; fråga om rätt för kommun att, i stället för att tillhandahålla dylik tjänstebostad, utgiva ersättning till statsverket skall underställas Kungl. Maj:t. Förevarande bestämmelse trädde i kraft den 1 januari 1955. Något stadgande om undantag från densamma hade då icke utfärdats och har för övrigt ännu icke meddelats. Emellertid finnas — såsom framgår av riksräkenskapsverkets ovan nämnda skrivelse — ett flertal kommuner, som icke åtagit sig sådan skyldighet, varom nu är fråga. I anledning härav vill utskottet framhålla, att Kungl. Maj:t icke kan i administrativ ordning ålägga dessa kommuner den i förevarande stadgande angivna skyldigheten. Sådant åläggande kan endast meddelas efter samtycke från riksdagen. Något beslut av dylik innebörd från riksdagens sida föreligger icke. I det ovan nämnda riksdagsuttalandet år 1941 framhölls endast, att framdeles vid ändringar i läroverksorganisationen borde 'uppställas villkor om formliga åtaganden' från kommunernas sida att tillhandahålla bostad åt vaktmästarpersonalen. Senare har riksdagen intagit samma ståndpunkt. Vad som sagts i förevarande fråga från riksdagens sida kan således icke åberopas som stöd för ifrågavarande bestämmelse i läroverksstadgan. Ehuru föreskrifter om undantag från bestämmelsen äro under utarbetande, har utskottet med hänsyn till ovan angivna förhållanden ansett sig böra göra anmälan enligt § 107

regeringsformen mot föredragande departementschefen, statsrådet Persson.»

Enligt en vid punkten avgiven reservation hade herrar *Pettersson* i Norregård, *Fritiof Karlsson* och *Sigfrid Larsson* av angivna orsaker ansett, att utskottet icke bort göra ifrågavarande anmälan.

Herr statsrådet NORDENSTAM:

Herr talman! Eftersom ecklesiastikministern är upptagen av debatt i andra kammaren, har det uppdragits åt mig att framföra några synpunkter med anledning av den anmälan, som gjorts mot statsrådet Persson.

Den 19 november 1954 utfärdade Kungl. Maj:t på ecklesiastikministerns föredragning en kungörelse, genom vilken 1933 års läroverksstadga i stora delar ändrades och stadgan i sin helhet omtrycktes. En av ändringarna avsåg § 215, som ingår i stadgans kapitel om läroverkens ekonomiska förvaltning, och det är denna ändring som nu är utgångspunkten för konstitutionsutskottets anmälan.

I § 215, som tidigare handlade om kommuns skyldighet att tillhandahålla rektorsbostad, gjordes ett tillägg om motsvarande skyldighet beträffande vaktmästarbostad. Den nya bestämmelsen utformades efter mönster av den gamla. Enligt tillägget skall sålunda kommun, där allmänt läroverk är eller framdeles blir inrättat, såvida icke annorlunda i särskilt fall är föreskrivet, anskaffa och underhålla lämpliga tjänstebostäder åt vaktmästarpersonalen vid läroverket. Denna bestämmelse har trätt i kraft den 1 januari 1955, utan att det dessförinnan meddelats några särskilda undantagsföreskrifter, som bestämmelsens egen lydelse förutsätter.

I fråga om det stora flertalet läroverk förhåller det sig så, att vederbörande kommuner genom formliga åtaganden förbundit sig att hålla vaktmästarbostäder. Det är anledning att antaga att liknande åtaganden inom en ganska snar framtid skall föreligga även beträffande övriga läroverk. För närvarande finns

Ang. kommuns skyldighet att tillhandahålla bostad åt läroverksvaktmästare det emellertid en grupp läroverkskommuner, som inte har någon skyldighet i förevarande hänseende. När konstitutionsutskottet nu framhåller att Kungl. Maj:t inte i administrativ ordning kan ålägga dessa kommuner att hålla vaktmästarbostäder, är detta självfallet alldeles riktigt. Det må endast understrykas, att det heller aldrig varit meningen att göra något sådant. Såsom torde framgå av bestämmelsens ordalydelse har avsikten i stället varit den, att särskilda föreskrifter om undantag skulle meddelas beträffande sådana fall, då skyldighet att hålla vaktmästarbostad inte föreligger. Strax efter kungörelsens utfärdande — närmare bestämt den 22 november 1954 — skrev ecklesiastikministern till riksräkenskapsverket och anmodade verket att inkomma med förslag till undantagsföreskrifter. Ecklesiastikministern räknade då med att föreskrifterna skulle kunna meddelas omkring den 1 januari. Ärendets handläggning visade sig emellertid taga längre tid än väntat, och riksräkenskapsverkets förslag inkom till ecklesiastikdepartementet först den 10 januari. Påföljande dag remitterades förslaget till skolöverstyrelsen, som avgav sitt utlåtande den 26 april. Undantagsföreskrifter — avseende 23 läroverk och gällande från och med den 1 januari 1955 — har nu meddelats. Detta har skett den 29 april. Fortfarande står frågan om vissa ytterligare undantag öppna. I dessa fall krävs ytterligare utredning.

Här har alltså förekommit ett beklagligt dröjsmål med utfärdandet av undantagsföreskrifter. Det bör emellertid starkt framhållas, att detta dröjsmål sakligt sett har haft mycket litet att betyda. Något för riket skadligt har absolut inte hänt; inte heller något som har skadat de berörda kommunerna. Möjligen har frånvaron av undantag vållat en eller annan läroverksrektor bekymmer. Vid en stickprovsundersökning omfattande drygt hälften av de 23 läroverk, som numera undantagits, har det kommit fram att en rektor på grund av den nya bestämmelsen i § 215 läroverksstadgan ansett sig förhindrad att till vederbö-

rande kommun inleverera hyresersättning för första kvartalet. Detta går ju lätt att rätta till. Den stad det här gällde har för resten åtagit sig att hålla vaktmästarbostad från och med den 1 juli 1955.

Herr talman! Detta är i korthet några ord till försvar med anledning av konstitutionsutskottets anmälan.

Herr LARSSON, SIGFRID, (bf):

Herr talman! Vi, som reserverat oss mot konstitutionsutskottets anmälan, har gjort det av skäl, som jag i korthet skall redogöra för.

Av den förklaring, som vi fått av herr statsrådet Nordenstam, har ju framgått, att någon orsak till anmälan knappast förelåg. Att det här gäller en fråga av ringa storleksordning är väl vid det här laget allmänt bekant. Men det är å andra sidan givet, att konstitutionsutskottet bör göra en anmälan för riksdagen, om det har funnit att ett fel har begåtts, även om felet är av ringa storleksordning. Vi reserverar menar emellertid, att man inte kan säga att Kungl. Maj:t i detta fall har förfarit felaktigt.

Såsom herr statsrådet Nordenstam framhöll, rör det sig om ett nytt stycke, som fogats till § 215 i läroverksstadgan. Bestämmelsen innebär i korthet, att läroverkskommun har skyldighet att hålla tjänstebostad för vaktmästare. Att till stadgan gjorts ett dylikt tillägg har, att döma av utlåtandet, utskottet inte haft något att invända mot. Det nya stycket i paragrafen innebär ju endast, att Kungl. Maj:t kungör vad riksdagen regelbundet under fjorton år beslutat skall gälla för läroverken. Riksdagsbesluten har fattats i samband med ändringar i läroverkens organisation. Under den tid, som förflutit sedan 1941, har sådana beslut kommit att beröra cirka tre fjärdedelar av landets läroverk. För dessa är således stadgebestämmelsen i klar överensstämmelse med riksdagens beslut.

Det bör framhållas, att riksdagen, samtidigt med att den föreskrivit att kommunerna skall hålla vaktmästarbostad, ålagt kommunerna att hålla läroverkskhus

Ang. kommuns skyldighet att tillhandahålla bostad åt läroverksvaktmästare

och rektorsbostad. Riksdagsbesluten har under alla år sedan 1941 samma formulering, nämligen att riksdagen går med på organisationsändringen under villkor att vederbörande kommuner åtager sig att tillhandahålla för respektive läroverk erforderliga undervisningslokaler jämte inredning och möbler, bostad åt rektor eller motsvarande kontant ersättning samt bostad åt erforderlig vaktmästarpersonal. De båda första åläggandena, beträffande läroverkshus och rektorsbostad, har sedan gammalt varit införda i stadgan. Det måste därför vara följdriktigt att även medta skyldigheten för läroverkskommunerna att hålla vaktmästarbostad.

Det som konstitutionsutskottet anmärker på är uppenbarligen att ett antal kommuner med läroverk, för vilka någon ändring i organisationen de sista 14 åren inte varit föremål för riksdagsbehandling och som därför ej formligen åtagit sig att hålla vaktmästarbostad, nu genom den nya bestämmelsen skulle bli tvingade härtill. Ingenting är emellertid felaktigare, något som också framgick av statsrådets anförande. En undantagsbestämmelse i stadgan, som lyder: »Där Kungl. Maj:t ej annorlunda föreskriver», är avsedd just för att undanta dessa kommuner. Det rör sig sammanlagt om 58 eller 59 läroverkskommuner. Av dessa har flertalet, fastän något formligt åtagande ej föreligger, hållit vaktmästarbostad, och detta beror sannolikt på att det sedan gammalt alltid varit så. Det är bara 23 kommuner, som för närvarande är fria från denna påлага. Vid utfärdandet av stadgan beaktades detta genom införandet av nyssnämnda undantagsbestämmelse.

Av handlingarna framgår, att Kungl. Maj:t omedelbart efter stadgans utfärdande satte i gång en undersökning om vilka läroverkskommuner som inte kunde åläggas denna skyldighet. Men undersökningen tog lång tid. Skolöverstyrelsens svar kom, som redan nämnts, först den 26 april. Det var därför omöjligt för Kungl. Maj:t att kungöra, vilka läroverkskommuner som kunde hänföras till undantagsbestämmelsen i samband

med att stadgan trädde i kraft. Som vi alla vet, har i dagarna fattats beslut om att utfärda en dylik kungörelse, men det var således först efter det att konstitutionsutskottet träffat sitt avgörande. Men utskottet hade i alla fall kännedom om att det var departementschefens avsikt att utfärda en dylik föreskrift. Om man nu hade blivit klar med utredningen och kungörelsen om undantagsföreskrifterna i så god tid, att kungörelsen kunde kommit åt oss säga den 1 mars — således innan konstitutionsutskottet hade träffat sitt beslut — skulle konstitutionsutskottet då i alla fall anmält statsrådet Persson? Det synes mig vara en fråga av intresse att få besvarad.

Kungl. Maj:t har vid utfärdandet av stadgan följt riksdagens beslut och genom undantagsbestämmelsen tillsett, att kommunernas självbestämmanderätt inte trätts för nära. Genom de nya stadgebestämmelserna har skapats klarhet kring ett förhållande, rörande vilket både läroverkskommuner, rektorer och i viss mån även statliga myndigheter svävat i ovisshet.

Herr talman! Av de skäl, som jag här anført, har reservanterna inte kunnat komma till någon annan slutsats än den, att konstitutionsutskottet saknat anledning att framställa någon anmärkning mot statsrådet Persson.

Herr **ELMGREN** (s):

Herr talman! I anledning av herr Sigfrid Larssons anförande, som jag inte närmare skall gå in i debatt om, vill jag bara hänvisa till den förklaring som statsrådet Nordenstam gjorde och varit det sades, att det påpekande konstitutionsutskottet gjort var riktigt. Sedan kan man naturligtvis diskutera, hur detta påpekande i detalj skulle ha utformats. Jag kan helt instämma i vad statsrådet Nordenstam sade, nämligen att det skedda berott på ett beklagligt dröjsmål. Att i sak ingenting skadligt har inträffat, det kan jag också helt instämma i.

För mig personligen har konstitutionsutskottets påpekande aktualiserat frågan om hur man rätteligen skall kunna lägga

Ang. kommuns skyldighet att tillhandahålla bostad åt läroverksvaktmästare

fram ett påpekande av denna art utan att det skall behöva misstolkas, såsom har skett i detta fall. Den pressreaktion, som har förekommit, har ju varit oerhörd överdriven, och uppgifterna på det tidiga stadium, då pressen inte hade officiell tillgång till konstitutionsutskottets uttalande, var också mycket missvisande. Jag får för min del säga, att jag har haft mycken känsla för vad professor Herlitz så många gånger sagt i utskottet och i andra sammanhang, nämligen att en omförmälan — som ofta förekommer — finns det strängt taget inte grund för i grundlagen, utan det är en sak som konstitutionsutskottet hittat på. Den enda form man har för ett påpekande, låt vara att det kan gälla ett litet misstag, är att använda § 107. Detta aktualiserar för mig, herr talman, frågan om man inte bör tillskapa en möjlighet att göra ett dylikt påpekande på ett annat sätt än genom en hänvisning till § 107.

Det har också gjorts försök att inlägga en politisk betydelse i denna sak, men i dag torde det vara alldeles klart, att sådana försök inte kommer att lyckas. Jag vill säga, att om man skulle ha sökt efter frågor, som hade mera politiskt brännbar karaktär, hade sådana funnits, men i dessa fall har konstitutionsutskottets socialdemokratiska ledamöter och bondeförbundarna befunnit sig på enig front. Att man på något sätt skulle kunna inlägga någon politisk betydelse i detta konstaterande om vaktmästarbostäder vid de allmänna läroverken, det kan jag absolut inte förstå. Men, herr talman, för att undanröja alla tvivel i den vägen, vill jag på de socialdemokratiska ledamöternas vägnar deklarerar, att denna sak har vi bedömt som en mycket liten fråga, och den har inte på något sätt rubbat det förtroende, som de socialdemokratiska ledamöterna hyser för ecklesiastikministern.

Herr **HERLITZ** (h):

Herr talman! Jag gick till denna debatt — om jag ärligen får bekänna det — i avsikt att något litet ironisera över

bondeförbundsreservationen, om vilken jag var färdig att säga, att den verkade så initierad, som om den skulle ha kommit ifrån själva kanslihuset, i det den innehöll varjehanda upplysningar som inte för utskottet har varit tillgängliga. Denna avsikt kan jag inte på något vis fullfölja, sedan jag hört statsrådet Nordenstams anförande och konstaterat den utomordentligt betydelsefulla skillnad, som föreligger mellan hans uppläggning och den som förekommer i bondeförbundsreservationen och nu har utvecklats av herr Sigfrid Larsson. Hade jag bara haft att ta ståndpunkt till vad statsrådet Nordenstam sade, kunde jag fatta mig mycket kort, men herr Sigfrid Larssons resonemang föranleder möjligen några kommentarer till.

Låt oss fastslå det, som med tilltalande öppenhet erkändes från statsrådsbanken, nämligen att det här är fråga om en ny påлага på kommunerna, en påлага på sådana kommuner, som inte förut frivilligt har åtagit sig att hålla vaktmästarbostad, en påлага, pålagd utan riksdagens medgivande. Det är alldeles att försöka förvilliga synen på sammanhangen, om man här åberopar det förhållandet, att riksdagen har sagt ifrån att man i samband med omorganisation av skolväsendet kan ställa det villkoret till kommunerna att de skall anordna vaktmästarbostäder. Här är det ju inte fråga om detta, utan det är fråga om en generell skyldighet, alldeles oberoende av en sådan nyorganisation, och jag tillåter mig att fastslå, att det helt enkelt är fullkomligt felaktigt att som herr Sigfrid Larsson säga, att beslutet härom är fattat i överensstämmelse med vad riksdagen har beslutat.

Det har nu från statsrådsbanken bekräftats att då ifrågavarande författning utfärdades, var det från början meningen att i kraft av det undantagsstadgande, som förekommer i författningen, skulle undantag göras för de kommuner som inte hade åtagit sig att hålla vaktmästarbostad. Jag har egentligen litet svårt att förstå meningen med att utfärda ett sådant stadgande, om det inte skall gälla för andra än dem som redan

Ang. kommuns skyldighet att tillhandahålla bostad åt läroverksvaktmästare

är förbundna, men det lämnar jag därhän; jag håller mig till statsrådet Nordenstams uppgift härutinnan. Men, herr Sigfrid Larsson, inte innebär detta att, såsom det står i reservationen — jag har nu inte antecknat herr Sigfrid Larssons ord här i kammaren — ändringen i läroverksstadgan är av den innebörden, »att de kommuner, som icke åtagit sig nämnda skyldighet, undantages genom stadgandet, att skyldigheten endast gäller, 'såvida icke annorlunda i särskilt fall är föreskrivet'». Nej, låt oss fasthålla det för utskottet väsentliga förhållandet att intill dess den nya författningen utfärdades — den utfärdades just i dagarna, nämnde statsrådet Nordenstam — hade enligt Kungl. Maj:ts förklaring alla kommuner utan undantag skyldighet att hålla vaktmästarbostad.

Vilken praktisk betydelse nu detta har vågar jag inte döma om. Statsrådet hade gjort sig underrättad om att den där lilla felaktigheten inte hade vållat så stora besvärligheter, och det är ju möjligt. Jag kan bara nämna, att jag fick en påringning från en kommunalman i en läroverkskommun, som ställde sig den frågan, om den nya författningen verkligen förpliktade hans kommun, fastän den inte hade åtagit sig någonting. Ja, så står det i varje fall, svarade jag. Vore det inte, menar jag, naturligare att skriva författningar på det sättet, att man inte ens för någon kortare tid låter en skyldighet omfatta andra än dem, som man verkligen åsyftar? Det är väl en naturlig ordning för lagstiftandet.

Jag skall inte, herr talman, uppehålla mig längre vid denna punkt, men herr talmannen tillåter mig säkert — om jag mycket noga iakttar att jag inte kommer in på reservationerna — att begagna tillfället att säga några allmänna ord om konstitutionsutskottets granskning och dess arbete över huvud taget. Jag är visserligen medveten om att jag flera gånger förut har besvärat kammaren med sådana utläggningar, men då detta torde vara den sista, kan det kanske ursäktas.

Så länge jag har varit med i riksdagen, har jag satt värde på och intresse-

rat mig för den granskning av regeringens verksamhet med tillhjälp av statsrådsprotokollen som medges i vår författning och som är så utomordentligt egenartad, som har så djupa rötter i vårt författningssliv sedan bortåt tre hundra år tillbaka och som ju inte har någon motsvarighet i andra länder än några av våra nordiska broderländer, som i någon mån har efterbildat detta institut. Det är nu inte bara detta historiska inslag, som tjuvar mig, utan det är också det att detta förhållande, att regeringsmaktens verksamhet göres tillgänglig för en kontroll i alla dess enskildheter genom tillgång till de handlingar, som den bygger på, är någonting som så utomordentligt väl stämmer med — och bildar ett sådant naturligt led i — de anordningar, som vi över huvud taget har i vårt land för folklig inblick i, diskussion av och kritik emot allmänna organs verksamhet.

Det är ganska självklart att denna granskning i konstitutionsutskottet ibland får en klart politisk prägel. Det är självfallet att det ibland förekommer frågeställningar, där vår ståndpunkt bestämmas av vår politiska uppfattning. Jag har aldrig kunnat förstå den besynnerliga drömmen om att då vi går in i konstitutionsutskottet, skulle vi avkläda oss vår politiska varelse och iföra oss skinande vita kläder av sträng objektivitet. Nej, vi är naturligtvis politiker. Vårt bedömande präglas där såsom eljest av vår politiska åskådning, det vore skröp med den åskådningen annars. Jag har själv många gånger varit med om att föra politiska resonemang om de anmärkningar som har gjorts i konstitutionsutskottet av majoritet eller reserveranter.

Men det kan ju ställa sig olika; det finns dock mängder av spörsmål, i fråga om vilka de politiska åskådningarna i och för sig inte spelar in — frågor, om vilka partiprogrammen helt och hållet tiger. I sådana fall, jag får bekänna det, har det varit min dröm att den saktighet, som sedan gammalt har präglat den svenska riksdagen, skulle kunna bryta fram och skapa en enkel, saklig

Ang. kommuns skyldighet att tillhandahålla bostad åt läroverksvaktmästare
samverkan till granskning och kritik av åtgöranden i sådana frågor. Det har ju skett en gång i år, låt mig med tillfredsställelse konstatera det, även om bondeförbundet då inte kunde vara med. Men det är så ytterst sällan det sker.

Varför kommer det då så litet ut av konstitutionsutskottets granskning?

Jag får säga att det kanske har kommit alldeles särskilt litet i år. Det kunde ju självklart, om granskningsarbetet drevs längre, finnas oerhört mycket att ställa under kritik och diskussion. Detta påpekande har i och för sig inte någon särskild partipolitisk prägel, ty det ligger i sakens natur, att vilken regering som än sitter, skall varjehanda av dessa åtgärder kunna bli föremål för kritik såsom icke överensstämmande med allmänna intressen.

Men varför har det då blivit så litet? Får jag framhålla, att grundfelet förefaller mig vara — jag upprepar vad jag sagt många gånger förut — en skev syn på granskningsarbetets innebörd och syften, en skev syn som sedan gammalt har inrotat sig, som jag har försökt efter fattig förmåga att bekämpa, men som tycks vara fullkomligt outrotlig. Skevheten består däri, att konstitutionsutskottets ingripande ter sig som någonting så utomordentligt högtidligt och allvarligt. Då jag säger detta vill jag tillägga, att jag nog har ögonen öppna också för ironien bakom högtidligheten och allvaret. Den finns med. Men, som sagt, det görs till någonting stort, och den dag någon gång i maj månad då det meddelas i tidningarna, att dechargebetänkandet innehåller det och det, så är det som en studentexamensdag eller någonting liknande, så dramatiskt är det.

Konstitutionsutskottet är självt inte alldeles utan skuld därtill genom att, om jag får säga så, ta en smula högtidligt på sitt arbete, bl. a. så till vida att det skall vara en sådan hemlighetsfullhet omkring vad konstitutionsutskottet sysselsätter sig med. Jag förstår inte varför konstitutionsutskottet skall vara mera hemligt än andra utskott. Vidare är det detta som herr Elmgren var inne på att man är så angelägen om att anmälningar skall

göras i en annan form eller rättare sagt med betonande av att man nu inte anmärker enligt grundlagens bud, utan omtalar en sak ändå. Om jag har ständigt varit emot den där formen, har jag varit det därför att den, som herr Elmgren antydde, inte har något stöd i grundlagen, men också av det politiska skälet, att det ständiga hemfallandet till den s. k. ingressanmälan eller vad det nu kallas oavlåtligt röjer konstitutionsutskottets egen känsla av att en anmälan enligt § 107 är någonting så märkvärdigt, så ohyggligt och så förfärligt att man för all del inte vågar sig på det. Vi skall inte tala om hur pressen har bidragit till att dramatisera. Det avstånd, på vilket även en politiskt intresserad allmänhet står ifrån våra arbetsförhållanden och våra arbetsuppgifter, blev ju på ett strålände sätt dokumenterat i skrivierna om årets blivande dechargebetänkande.

Med denna stora högtidlighet och med detta stora allvar följer naturligtvis också en oerhörd ömtålighet för anmärkningar, som gör många obenägna att vara med om sådana.

Jag menar, att denna högtidlighet och detta allvar vilar på en felsyn. Det är ett ord som har fått makt över tanken här. Det är ordet »anmärka», som fått liksom prägel av en skolmagisters verksamhet. Var och en som tänker en liten smula språkhistoriskt, skall ge mig rätt i att då ordet »anmärka» står i regeringsformen betyder det ingenting annat än »märka», »iakttaga». Men det hör inte hit. Ordet »anmärkning» har faktiskt fått en prägel av att vederbörande fått en fläck, en klick på sig. Jag ser det helt enkelt så, att detta att anmäla ett statsråd är att bära fram en sakligt grundad kritik. Likaledes — det fick vi ju alldeles särskilt erfara genom tidningsskriverierna för någon vecka sedan — blandar sig in den föreställningen, att en anmälan innebär ett slags mistroende votum, som man därför drar sig för att gå med på. Det är ju inte alls grundlagens mening. Grundlagen säger, att kamrarna eventuellt kan hemställa om statsrådets entledigande, men ingen-

Ang. kommuns skyldighet att tillhandahålla bostad åt läroverksvaktmästare

ting säger att utskottets anmälningar skall ha en sådan färg. Jag kan gott i avslutning till herr Elmgren betyga, att det förtroende som jag har haft för statsrådet Persson inte har blivit rubbat genom vad som hänt i detta ärende.

Jag skulle vilja tillägga en sak. Det är en outrotlig föreställning att då konstitutionsutskottet anmärker, är det genomgående så att det då har begåtts ett »konstitutionellt fel», att statsrådet har gjort något så förfärligt att han har brutit mot grundlagen. Nej och åter nej! Det är ju inte det vi sysselsätter oss med här. Det gör vi genom att möjligen anmäla statsrådet till riksrättsåtal, men det är nu mer än hundra år sedan det skedde. Då vi använder § 107 anmäler vi ju endast att statsrådet icke har iakttagit rikets sannskyldiga nytta. Om nu också de orden i våra öron låter högtidliga och allvarliga, vill jag återigen appellera till en känsla för språkets växlande uttrycksformer. Då de orden skrevs år 1809, betydde de väl ungefär detsamma som att statsrådet inte har gjort vad som ur allmän synpunkt är önskvärt och nyttigt och lämpligt.

Men, som sagt, alla dessa föreställningar har gjort att det blir så klenkt med det hela. Det blir så ytterst sällan tillfälle för de skilda partiernas representanter att förena sig om en saklig bedömning av regeringens åtgärder. Jag upprepar, att jag innerligen väl förstår, att inte en socialdemokrat går med på en anmälan, som hänför sig till själva nerven i regeringens politik i den mån den skiljer sig från oppositionens. Men då betänksamheten inte beror av att de anmärkande sakligt har orätt, utan därav, att man är så bekymrad för den allvarliga fläck som de herrar man har förtroende för skulle få inför allmänheten, då reagerar jag. Jag tycker att det är någonting som vi förlorar här. Vi berövar det politiska livet ett friskt inslag av saklighet, som vi skulle ha gott av, och vi grumlar det förtroende för en rent saklig bedömning av allmänna angelägenheter som allmänheten kanske har för oss, oberoende av vilket parti vi tillhör.

Jag har glädjen att kunna för mina

funderingar åberopa några ord, uttalade för länge sedan av en ledamot av konstitutionsutskottet. De orden uttrycker i expressiv form just vad som efter min mening har misslyckats i fråga om statsrådsprotokollens granskning och hur det egentligen borde vara. Det är S. A. Hedén som en gång sade, att han hoppades att utvecklingen skulle gå så, att dechargebetänkandet blev »till grundval för en politisk debatt, som skall tillintetgöra den småaktiga och småsinnade uppfattning av utskottets granskningsuppdrag, som nu råder till höger och till vänster, upptill och nedantill. Konungens rådgivare skola på den förändringen vinna, vad de böra vinna: Nämligen att de gå till diskussionen om en 'anmärkning' icke så, som skulle de hava att bemöta en personlig förnärmelse utan som till en ärlig strid om rätta uppfattningen av det allmänna bästas krav.»

Nu skall det erkännas, herr talman, att vad jag här anfört inte är det enda skälet till att det har blivit futtigt med arbetsresultatet, t. ex. i år. Visst kunde det ha gjorts mera reservationsanmälningar, även om vi inte hade fått några av regeringspartiernas medlemmar med. Jag är för min personliga del djupt och — om det inte låter för högtidligt — smärtsamt medveten om att jag inte har kunnat göra vad jag skulle ha velat i år i konstitutionsutskottet. Men det är ju ett väldigt material, ett ganska mödosamt arbete. Tiden vill inte räcka till. Låt mig påpeka en liten detalj, som kan intressera första kammaren. Åtminstone har jag djupt känt den svårighet för allt utskottsarbete som har uppkommit på grund av att antalet utskottsplatser som står till denna kammars förfogande har blivit så överväldigande stort, att det inte varit möjligt att få krafterna att räcka till för ett fullödigt arbete i alla utskott.

Men så är det naturligtvis också det, att man kanske under årens lopp har kommit att dämpas och hämmas av hågkomsten av de otaliga tillfällena, då man har misslyckats inom konstitutionsutskottet, då man har gått med naiva drömmar om ett samarbete på rent sakliga grunder och har mödat sig med argu-

Ang. kommuns skyldighet att tillhandahålla bostad åt läroverksvaktmästare
mentationer och undersökningar som har varit ärligt sagt uddlösa, men då man oavslåtligen har stött på denna mur som bildas av omvårdnaden om den regering, vars parlamentariska stöd utskottskamraterna tillhör.

Hur det blir i framtiden är det svårt att döma om. Man får önska herr Sandler och den under hans ledning arbetande författningsutredningen all lycka, då de tar upp ett av statsrådet Zetterberg givet uppslag, innebärande att man måhända skulle kunna åstadkomma någon rationell klyvning av de nuvarande reglerna om statsrådsgranskningen och på ett eller annat sätt skilja ut det politiska element, som till den grad förvirrar det hela, och sålunda få en mera saklig kritik i släkt med den som utövas exempelvis av statsrevisorerna.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDEN**:

Herr talman! Jag har inte kunnat underlåta att begära ordet i anledning av den allmänna värdering av dechargeförfarandet som kom till uttryck i herr Herlitz' anförande. Hans reflexioner formade sig till en hyllning åt detta dechargeförfarande, inte bara såsom ett historiskt värnadsbjudande och värdefullt led i den konstitutionella granskningen utan också såsom ett alltjämt modernt och användbart instrument. Jag har liksom han en ganska långvarig erfarenhet av konstitutionsutskottets verksamhet, ända från det jag år 1916 var sekreterare i utskottet och sedan under åtskilliga perioder som statsråd. Efter en sådan period hade jag också tillfälle att i skrift ge uttryck åt min kritik av dechargeförfarandet, en kritik som jag då stödde på en hel del faktiskt material.

Man kan nämligen inte komma ifrån att det svenska dechargeförfarandet är ganska bristfälligt. Jag skall belysa det med de ord varmed herr Herlitz började sitt anförande. Han sade, att han hade kommit hit i tanke att ironisera över herr Sigfrid Larssons reservation, och han antydde att de initierade upplysningarna i densamma kanske härstam-

made från kanslihuset. Jag vet inte personligen om reservanterna fått kompletterande upplysningar från kanslihuset eller inte, men om de har fått det vore detta i hög grad naturligt och förklarligt. Konstitutionsutskottet bedriver ju sin verksamhet med att anklaga och eventuellt döma ett statsråd utan att någonsin under sitt förfarande ge detta statsråd tillfälle att yttra sig, att ingå i svaromål. Det är ett rent skriftligt förfarande, sådant som vi kommit ifrån när det gäller det vanliga domstolsväsendet, där vi har gått över till en mera muntlig procedur. Till konstitutionsutskottet får statsrådet inte ens komma med skrivelser i saken, sedan han fått reda på anklagelserna, utan utskottet sitter inom stängda dörrar och tar ståndpunkt på grundval av de handlingar som kan föreligga.

Det är väl alldeles självklart, vilket också verifieras av erfarenheten, att dessa handlingar mycket ofta är synnerligen ofullständiga. Förfarandet i Kungl. Maj:ts kansli är inte sådant att man lägger upp ett dokument som anger all den argumentation som kan tala till förmån för ett visst beslut. Därför kan det mycket väl hända, och det förekommer ytterligt ofta, att herrar ledamöter av konstitutionsutskottet gör sin anmärkning och formulerar sin ståndpunkt utan att alls känna till den plädering som skulle kunna förekomma, ifall vederbörande anklagade statsråd hade tillfälle att först få höra vad det är man anmärker på. Nu kan han inte föra fram sin egen ståndpunkt förrän frågan kommer inför kammaren.

Nu kan det sägas, att i en del politiska frågor behövs det inte några särskilda informationer, ty saken ligger ganska klart till, det är ofta olika politiska meningar. Annorlunda ligger det till när det gäller bl. a. en del administrativa frågor. Det har frapperat mig mångfaldiga gånger, när utskottet uttalat sig om administrativ praxis, att konstitutionsutskottet säkerligen aldrig gjort ifrågasvarande uttalande, om utskottet haft tillfälle att få frågan belyst mot bakgrunden av den administrativa praxis som

Ang. kommuns skyldighet att tillhandahålla bostad åt läroverksvaktmästare

förekommit i departementen. Utskottet sitter och bedömer på grundval av de handlingar som finns och den erfarenhet som till äventyrs enstaka medlemmar av utskottet kan ha. Men det kan också vara så, att ingen av utskottets ledamöter någonsin varit ledamot av en regering och ingen har närmare kännedom om hur regeringsarbetet går till. Det kan leda till att bedömandena kan bli mycket ofullkomliga och mycket missvisande.

Herr Herlitz citerar med gillande ett uttalande av Hedin om värdet av dechargebetänkandet och om vad han hoppades av dess framtid. Det var mycket naturligt att Hedin högt uppskattade möjligheten att få fram en politisk opposition via konstitutionsutskottet. På hans tid blev det visserligen sällan möjligt för en opposition att få fram anmärkningar med majoritet bakom, men såsom reservant i utskottet bidrog han i mycket hög grad till att stimulera oppositionen och att rikta angrepp mot den sittande regeringen, angrepp som ofta hade en rent politisk bakgrund. Jag tror emellertid att förhållandena efter Hedins tid har ändrat sig radikalt, framför allt däri- genom att vi nu har ett parlamentariskt statsskick, som ju medför att den sortens specialanmärkningar mot statsråden ter sig mindre naturliga än tidigare.

Jag har inte något program för egen del att lägga fram i fråga om dechargeförfarandet, men jag tycker det är mycket lämpligt att den sittande författningskommissionen bland annat har i uppdrag att se över de regler som gäller dechargen. Jag hoppas för min del att man skall komma fram till i varje fall mycket radikala förändringar i det nuvarande dechargeförfarandet.

Herr LARSSON, SIGFRID, (bf):

Herr talman! Jag skall inte alls gå in på de allmänna reflexioner som herr Herlitz gjorde beträffande konstitutionsutskottets arbete. De har ju hans excellens utrikesministern för övrigt svarat på.

Det var en sak i det herr Herlitz sade,

som slog mig. Det var när han talade om hemlighetsfullheten. Jag har gjort den erfarenheten under den korta tid jag har suttit i konstitutionsutskottet, att vad vi har sysslat med på förmiddagen ofta står i kvällstidningarna samma dag. Jag tycker ingalunda att detta är ett önskvärt förhållande.

Jag skall inte heller gå in på den lilla älskvärdhet, som herr Herlitz gjorde sig skyldig till, när han lät förstå att reservanterna naturligtvis inte själva kan ha skrivit reservationen. Kan det bero på att innehållet i densamma har varit något irriterande för herr Herlitz? Det var nu inte så märkvärdigt att skriva reservationen, ty så gott som allt vad som står i den kunde man hämta ur den promemoria, som gjordes upp på konstitutionsutskottets kansli. Om vi beträffande någon punkt har förhört oss hos departementet för att vara säkra på vår sak, kan det väl inte vara något fel.

Jag är förvånad över, för att nu återgå till själva sakfrågan, att herr Herlitz tydligen går längre än utskottsmajoriteten. Han anser att skyldighet att hålla vaktmästarbostad ej skulle intagits i stadgan. På sidan 5 i utskottsbetänkandet skriver emellertid utskottsmajoriteten, att »Kungl. Maj:t icke kan i administrativ ordning ålägga dessa kommuner», alltså de som inte har åtagit sig att hålla vaktmästarbostad »den i förevarande stadgande angivna skyldigheten». Därmed får anses underförstått att utskottet inte hade någon erinran mot att för de 160 kommuner, för vilka riksdagen föreskrivit skyldighet att hålla vaktmästarbostad, införes en bestämmelse i stadgan om denna skyldighet.

Jag fick också det intrycket, att det som herr Herlitz mest vände sig emot och som var det väsentliga i anmärkningen var att Kungl. Maj:ts kungörelse om undantagsbestämmelserna kom för sent. Hade den kommit i tid, så hade det kanske inte varit så farligt, men om det nu är så, frågar jag mig: Varför skulle konstitutionsutskottet ha så bråttom? Kunde konstitutionsutskottet inte teckna sig till minnes att det kommit ut en stadga, som trädde i kraft den 1 januari

Ang. kommuns skyldighet att tillhandahålla bostad åt läroverksvaktmästare 1955? I stadgan talas det om vissa undantag, som naturligtvis helst borde meddelats på samma gång, men det var inte möjligt av skäl som vi alla känner till. Dessa saker hade ännu inte kommit när konstitutionsutskottet fattade sitt beslut. Kunde inte utskottet då ha sagt, att man får se efter 1956 hur det är med kungörelsen om undantagen? Undantagen beslutas ju i konselj och kommer följaktligen in i statsrådsprotokollet, varför utskottet hade fått tillfälle att se detta, när utskottet granskar protokollen 1956. Skulle statsrådet ha glömt att utfärda en dylik kungörelse eller om han till även tyrs skulle ha givit denna kungörelse en sådan form att kommunernas självbestämmanderätt hade trätts för nära, skulle jag, herr Herlitz, ha varit den förste att vilja göra anmärkning på statsrådets förfaringssätt.

Ett litet påpekande till. I konstitutionsutskottets memorial på sidan 4 står det i mellersta stycket, att staten »vid ändringar i läroverksorganisationen regelmässigt föreslagit vederbörande kommuner att åtaga sig att tillhandahålla erforderliga vaktmästarbostäder». Jag tycker att detta är ett ganska egendomligt sätt att redogöra för fakta. Alltsedan 1951 har riksdagen i samband med organisationsändringar undantagslöst — jag har gått igenom trycket för dessa år — uppställt som villkor att läroverkskommunerna håller vaktmästarbostad. Att uppställa ett villkor och att föreslå någonting är väl ändå inte riktigt detsamma. Det senare ger en antydning om att det gäller förhandlingar, men det är det inte alls fråga om, såvitt jag förstår, när det gäller denna detalj. Det ligger helt enkelt så till, att om kommunerna vill ha den önskade organisationsändringen, får de också ta de av riksdagen uppställda villkoren.

Inledningen till det stycke på sidan 4 i utskottsutlåtandet, som börjar med »Enligt inhämtade upplysningar», tycker jag är anmärkningsvärd. Det verkar som om man hade ringt eller skrivit till någon person och frågat hur det ligger till. Inhämtandet kunde emellertid enklast ske genom att studera riksdagstrycket för

åren 1942—1953 — jag antar att konstitutionsutskottet har tillgång till det. Gör man sig sedan mödan att studera propositionerna om läroverksändringar under dessa år, finner man att riksdagen regelmässigt som villkor för dessa ändringar uppställt att kommunerna håller vaktmästarbostad och inte, som konstitutionsutskottet säger, föreslagit att de skall hålla bostad.

Herr HERLITZ (h):

Herr talman! Jag begär ordet för att svara något på vad utrikesministern sade, men först vill jag säga ett par ord i anledning av herr Sigfrid Larssons anförande.

Jag har inte riktigt klart för mig hur jag uttryckte mig, men det är alldeles självklart att jag inte kritiserade den utfärdade författningen i vidare mån än den gällde de kommuner som ännu inte var skyldiga att hålla vaktmästarbostäder. Även om jag kanske uttryckte mig summariskt i mitt anförande, menade jag naturligtvis inte något annat än detta.

Herr Sigfrid Larsson menade att konstitutionsutskottet skulle ha väntat till nästa år, och att nu egentligen allting är gott och väl, då kungörelsen med undantagen har kommit ut. Jag anser dock att inte allt är riktigt väl, ty under fyra månader, eller vad det var, har föreskriften gällt och studerats ute i landets kommuner utan att däri funnits någon utväg att komma undan för de kommuner som faktiskt ännu inte bort åläggas att hålla vaktmästarbostäder.

Sedan var det påståendet att utskottets recit skulle vara ofullständig. Jag skall inte diskutera enskildheter i skrivningen, men det står ju där i klara verba anført, att riksdagen är efter år upprepat, att det skall uppställas villkor om formligt åtagande. I tredje stycket andra raden på sid. 4 står att riksdagen »vid olika tillfällen intagit samma ståndpunkt i frågan». Det tycker jag är klara verba.

Vad som emellertid, herr talman, särskilt lockat mig att säga några ord är

Ang. kommuns skyldighet att tillhandahålla bostad åt läroverksvaktmästare

ett par uttalanden av hans excellens herr utrikesministern.

Utrikesministern sade att det är otrevligt att konstitutionsutskottet, som hans ord föll, »anklagas och dömer» med ett så ofullständigt material. Har man inte anledning att reflektera något över detta uttryckssätt: anklaga och döma? Tanken glider där från ett område till ett helt annat, nämligen från åklagarens verksamhet till domarens. Det har alltid hört till mina käpphästar i konstitutionsutskottet och riksdagen att hävda den synen på vår verksamhet, att vi icke är en domstol och icke avsedda att vara det. Grundlagstiftarna har icke givit oss det förtroendet att fungera som domare. Det skulle för mig vara ytterligt motbjudande att fullgöra ett domarkall under de förutsättningar som utrikesministern angav, därför att vi naturligtvis inte har tillfälle att höra motparten — om jag så får uttrycka mig — eller att över huvud taget få ett tillfyllestgörande utredningsmaterial. Nej, skall man beskriva vår verksamhet med någon bild, borde konstitutionsutskottet i detta sammanhang snarare betecknas som åklagare, om man nu skall fasthålla vid att vad konstitutionsutskottet sysslar med har karaktären av brottmål — fast det vill jag ju inte gärna — ty det är inte så jag vill se saken. Vi dömer nämligen icke, utan lägger endast fram våra iakttagelser med det material som enligt grundlagen står till vårt förfogande. Skall man tala om något som liknar en domstol, är det i så fall riksdagens kamrar, där våra anmärkningar får vägas mot de svar som kommer från den andra sidan, statsrådsbänken, i den mån det nu kommer några sådana svar.

Sedan är det ett annat perspektiv i detta sammanhang som mycket fångar mig, nämligen det som utrikesministern antydde om att man kanske kunde ombilda vår verksamhet på något sätt. Man kanske skulle kunna skapa helt nya former. Det behöver ju inte vara något i stil med de berömda undersökningskommissionerna i Förenta staterna, men det kunde vara något i stil med vad som finns i åtskilliga andra länder, där riks-

dagens utskott har rätt att höra både den ene och andre. På den vägen skulle ju konstitutionsutskottet kunna skaffa sig ett mera tungt vägande och säkert om-döme än vad det nu kan ha. Det framtidsperspektivet är onekligen intressant.

Utrikesministern sade vidare, att förutsättningarna för mitt betraktelsesätt i dessa frågor nu var helt andra än de förutättningar som S. A. Hedin hade på sin tid. Utrikesministern underströk att det har hänt något avgörande nytt i och med att vi har fått på parlamentariskt förtroende byggda regeringar. Det är obestriddligen riktigt att situationen har ändrats. Men vad jag har att invända mot det resonemanget kommer ur djupet av mitt hjärta. Jag menar att det är till fördärv för parlamentarismen, om man driver det förtroende som består mellan regeringen och en riksdagsmajoritet därefter, att man utdriver den sunda kritiken, den växelverkan mellan folkrepresentanternas och regeringens åskådning, som jag under alla förhållanden, således även de under parlamentarismen rådande, betraktar som något utomordentligt väsentligt i en sund folkstyrelse.

Herr HÄLLGREN (s):

Herr talman! Jag har inte fattat denna anmärkning mot statsrådet Persson, som understöts även av en del socialdemokratiska ledamöter av konstitutionsutskottet, på det sättet att man från det hållet skulle ha inlagt någon politisk betydelse i den. Men jag misstänker att det bland de ledamöter från vårt parti, som har understött detta anmärkningsyrkande, finns många kommunalmän, som anser att förfarandet här borde ha varit ett annat från statsrådets sida. Jag tror sålunda att det är dessa kommunala synpunkter, om jag så får säga, som har spelat in då de socialdemokratiska ledamöterna i utskottet anslutit sig till anmärkningsyrkandet.

Vad sedan beträffar professor Herlitz' allmänna reflexioner om konstitutionsutskottets dechargearbete vill jag säga, att även jag åtskilliga år har deltagit i

Ang. reservationsvis framställda anmärkningar mot vissa statsråd

detta arbete. Jag har funnit det utgöra en belastning för konstitutionsutskottet i dess granskningsarbete, om jag så får uttrycka mig, att ett partipolitiskt bedömande inlägges i regeringsformens § 107 som säger, att ett statsråd, som icke iakttar »rikets sannskyldiga nytta», skall anmärkas på. Det blir således en omdömesfråga, då en högerman och en socialdemokrat kan ha olika åsikter i bedömningen, om den eller den vidtagna åtgärden är till rikets sannskyldiga nytta. Om en högerman exempelvis säger, att han anser att en socialdemokratisk regering icke kan iaktta rikets sannskyldiga nytta, får han inte klaga över att socialdemokraterna i församlingen ur politiska synpunkter inte gillar hans åsikt.

Jag tror sålunda att dechargearbetet skulle vinna på, om man höll sig till det rent sakliga och försökte i största möjliga utsträckning koppla bort de politiska synpunkterna. Det sker inom statsrevisionen — jag har också varit statsrevisor i tre år — och tack vare den ordningen vinner man att man kan komma fram till en i många fall välgörande kritik. Statsråden blir allt mer trånade i att kunna undvika att kollidera med reglerna, när det gäller deras uppdrag — de lämnar inte så många hugg på sig numera.

När man finner inom utskottet, att en anmärkning inte har saklig grund, utan endast är gjord av politiska skäl, får ingen förvåna sig över att utskottets majoritet reagerar. Av den karaktären är en mängd av de anmärkningar, som gjorts inom konstitutionsutskottet under senare år. I flertalet fall råder det till och med icke överensstämmelse inom det parti, varifrån anmärkningen härstammar, utan partiet har delat sig på olika linjer. Beträffande flera av de i år reservationsvis framförda anmärkningarna förekommer det att en ledamot av ett parti har röstat för och en annan ledamot av samma parti röstat mot. När man sålunda trots partiinställningen icke kunnat finna några sakliga grunder för anmärkning, är det ingenting att förvåna sig över att det inte kommit flera anmärk-

ningsyrkanden, ty det visar helt enkelt att det inte finns så mycket att anmärka på.

Frågan angående statsrådets ansvarighet och dechargeförfarandet för framtiden ligger under utredning. Den ingår i direktiven för den författningskommitté som är tillsatt. Vi får väl vänta och se i framtiden, huruvida man kan komma fram till andra och bättre former än för närvarande.

Hans excellens, herr ministern för utrikes ärendena **UNDÉN**:

Herr talman! Jag beklagar, att jag måste komma med klander mot herr Herlitz' testamente, men min mening var, när jag hänvisade till den ändring som skett sedan S. A. Hedins tid, att påpeka det obestriddliga faktum, att på den tiden var dechargedebatten i andra kammaren ett ganska effektivt vapen för de oppositionsriktningar som fanns i riksdagen, under det att dechargeförfarandet efter parlamentarismens tillkomst har blivit alltmer och mer rostat som vapen. Det ser man också därav att dechargedebatten ingalunda tilldrar sig den uppmärksamhet, som den gjorde förr. Men det innebär ingalunda att man berövar riksdagen andra metoder för att framföra sin kritik och för att följa regeringens åtgärder i olika avseenden. Det finns ju, som herr Herlitz vet, en hel del metoder vid sidan om dechargeförfarandet att framföra sådan kritik.

Efter härmed slutad överläggning lades den nu föredragna punkten till handlingarna.

Ang. reservationsvis framställda anmärkningar mot vissa statsråd

Vid memorialet funnos även fogade åtskilliga reservationer beträffande dels avslagna yrkanden om anmälan enligt § 107 regeringsformen, dels ock avslagna yrkanden om anmälan utan åberopande av nämnda paragraf.

Enligt en med II betecknad reservation hade herrar *Englund, Weiland,*

Ang. reservationsvis framställda anmärkningar mot vissa statsråd

Herlitz, Swedberg, Olsson i Mora och *Hammar* samt fröken *Wetterström* med anledning av ett av Kungl. Maj:t i tillförordnad regering den 13 augusti 1954 fattat beslut om nedsättning av straffet i ett rattfyllerimål ansett anmälan enligt § 107 regeringsformen böra göras mot den tillförordnade regeringens ledamöter, statsråden Sträng, Norup, Lindell och Ulla Lindström.

Enligt en annan reservation, betecknad med V, hade herrar *Håstad, Nordkvist* i Kalmar, *Hammar* och *Stenberg* ansett, att utskottet bort göra anmälan jämlikt § 107 regeringsformen mot statsrådet Norup med anledning av ett i protokollet över jordbruksärenden för den 21 januari 1955 oförmålt ärende rörande medgivande för Aktiebolaget Statens skogsindustrier att förvärva aktierna i Aktiebolaget Äry manufakturverk.

Enligt en med VI betecknad reservation hade herr *Håstad* yrkat anmälan jämlikt § 107 regeringsformen mot statsrådet och chefen för handelsdepartementet med anledning av Kungl. Maj:ts den 28 januari 1955 fattade beslut att avslå en av Svenska droskbilägareförbundet gjord framställning om höjning av drosktaxan i Stockholm.

Enligt en med VIII a betecknad reservation hade herr *von Friesen* ansett, att utskottet bort göra vissa uttalanden angående ett av Kungl. Maj:t den 8 oktober 1954 på föredragning och hemställa av statsrådet och chefen för handelsdepartementet Ericsson fattat beslut, varigenom visst aktiebolag medgivits rätt att, utan hinder av gällande utförselbud, före den 1 februari 1955 ur riket till en mellanamerikansk stat utföra 25 flygplan jämte reservdelar. Det av reservanten föreslagna yttrandet avslutades med en förklaring, att utskottet velat låta bero vid enbart en omförmålan.

Enligt en med VIII b betecknad reservation hade herrar *Englund, Weiland, Håstad, Olsson* i Mora och *Hammar* i likhet med herr von Friesen ansett, att vederbörande statsråds handläggning av

ifrågavarande ärende bort föranleda omförmålan.

Angående dessa reservationer yttrade nu

Herr ENGLUND (fp):

Herr talman! Det förekommer några reservationsanmärkningar i betänkan-

det. Eftersom jag inte deltog i den föregående debatten kanske jag får börja med att säga, att det inom den del av oppositionen som jag tillhör icke finns någon avvikande mening om den anmärkning, som riktats mot statsrådet Persson. Även om vi betraktar den som en bagatell, har vi funnit det nödvändigt att göra anmärkningen av ungefär samma skäl som en domstol måste handla, när den sättes inför ett bagatellmål, där det finns en tydlig bestämmelse om att en åtgärd skall ske.

Bland de reservationsanmärkningar som förekommer skulle jag vilja ett ögonblick uppehålla mig vid två. Den ena gäller kravet på en omförmålan i anledning av en vapenleverans till en centralamerikansk stat. Jag och de som biträtt reservationen har varit fullkomligt medvetna om de vanskligheter, som är förbundna med avgöranden rörande dessa vapenleveranser. Vi har varit fullkomligt medvetna om att det inom regeringen måste vara en sådan arbetsfördelning mellan departementen, att informationer och bedömningar av läget ute i världen väsentligen måste ankomma på utrikesdepartementet, och att handelsdepartementet måste godta de informationer som lämnas av utrikesdepartementet. Även om handelsministern är föredragande i ett sådant här ärende om vapenleverans, kommer den reella tyngden av en felbedömning att ligga på utrikesdepartementet och en anmärkning mot handelsministern sålunda inte komma att träffa den verkligt skyldige. Med hänsyn till de vanskligheter, som förelåg på detta område, fanns således icke tillräcklig grund för en anmärkning. Men vi har med hänsyn till den allmänna uppmärksamhetens inriktning på

Ang. reservationsvis framställda anmärkningar mot vissa statsråd

spörsmål av detta slag funnit det ändamålsenligt, om i utskottets yttrande gjorts en omförmålan.

Den andra punkt, där en bred reservationsanmärkning har gjorts, gäller ett rattfyllerimål. Jag kanske på den punkten får börja med en allmän reflexion över det svenska rättsväsendets sätt att fungera.

Inom en domstol ägnas en utomordentlig uppmärksamhet åt uppgiften att klargöra i alla detaljer, hur brottet har gått till. Polisutredningen avser detta, åklagaren ger en utförlig redogörelse, och var och en av de åtalade — om det exempelvis är en liga på tio personer — avpressas enligt rättegångsordningen en redogörelse i det avseendet. När man emellertid sedan kommer över till orsakskedjan bakom brottet, ägnar domstolen inte särskilt intresse åt att analysera denna. Den anklagade och hans försvarsadvokat kan göra vilka påståenden som helst, om vilkas sanningsenlighet det icke görs någon undersökning. Inte heller förundersökningarna ger en tillräcklig kontroll över uppgifterna rörande bakgrunden till brottet, något som ju är en stor nackdel både när det gäller att påverka det allmänna rättsmedvetandets bedömning av fallet och när det gäller den kriminalpolitiska behandlingen av brottslingen.

Det finns också anledning att i detta sammanhang göra en reflexion beträffande utövningen av nåd. För min del uppfattar jag nådeinstitutet såsom ett samhällets instrument för att korrigera en brist på förmåga hos lagstiftaren att ge rättsnormerna tillräcklig nyansering för att de skall kunna täcka alla i verkligheten uppkommande fall. Lagboken skulle för övrigt bli alldeles oformlig, om man skulle så nyansera rättsreglerna. Det kommer därför alltid att finnas fall i det praktiska livet, där straffminimum inte är tillräckligt lågt för att det skall överensstämma med det allmänna rättsmedvetandet. Nådeinstitutet är däremot enligt min mening icke ett institut för en justitieminister till att ändra en lagstiftning i den riktning, i vilken han finner att den bör ändras,

innan riksdagen har tagit ståndpunkt till denna lagändring.

Ser jag nu på det särskilda fall, som här har blivit föremål för anmärkning, är det inte på något sätt ett fall, där man är övertygad om att nåd borde ha givits. Det är snarare ett fall, där det föreligger en utpräglad frånvaro av omständigheter, som skulle kunna betinga nåd. Mannen i fråga har inga barn, och hans hustru försörjer sig själv. Det finns således ingen omtanke om familjen, som kan betinga en mildare behandling. Han påstår, att han natten före brottet hade ett njurstensanfall, som gjorde honom sömlös och uttröttad. I försvarsadvokatens försiktigare formulering i hovrätten heter det, att det var en början till ett sådant anfall. Den medicin, som han använde, har inga verkningar dagen efter, och ett sömnmedel gav honom möjlighet att sova fem eller sex timmar. Han arbetade hela dagen och badade en hel timme, innan han gick på middag. Allt tyder således på att hans av rätten eller andra okontrollerade påstående, att han var uttröttad, förefaller föga antagligt. Han säger vidare att han var nedslagen över ett meddelande han fått under dagen, att han inte kunde få en bostad i Göteborg, där han kunde sammanflytta med sin hustru, som vistades på annan ort. Rättegångsprotokollet meddelar att han i bilen, när sammanstötningen skedde, hade en annan kvinna, som sedermera smet och vars namn han vägrar att uppgiva. Denna konstellation tyder knappast på en särskild nedslagenhet av den typ han anger. Han påstår att han blev upprörd av olyckan, men rättegångshandlingarna mäter om att han till att börja med inte upptäckte att kollisionen hade ägt rum.

Han gör vidare enligt vittnens utsago försök att smita från platsen, vilket emellertid förhindras. Han försöker överföra skulden till kollisionen på kvinnan, som enligt hans påstående skulle ha kört, något som emellertid vederlägges. Han säger själv att farten var låg — vittnen uppger den dubbla. Han försöker i domstolen göra troligt att den alkoholförtäring, som ägt rum mellan

Ang. reservationsvis framställda anmärkningar mot vissa statsråd

kl. 6 och senast kl. 10 på kvällen, skulle ha föranlett en blodalkoholhalt som ännu kl. $\frac{1}{2}$ 2 på natten, då blodprovet tas, skulle befinna sig i stigande.

Hans uppgifter är sålunda på flera punkter felaktiga och vederlagda. Det hade således funnits all anledning för den nådeprövande instansen att fråga sig, om inte de uppgifter, som ges på andra punkter, är lika felaktiga.

Från dessa utgångspunkter och då detta fall ingalunda präglas av några ömmande omständigheter utan snarare av en exceptionell frånvaro av sådana, har jag i likhet med ett stort antal andra reservanter ansett, herr talman, att handläggningen av detta nådeärende borde ha föranlett en anmärkning gentemot den semesterregering som avgjorde ärendet.

Herr **HERLITZ** (h):

Herr talman! Jag har begärt ordet för att göra några helt korta deklARATIONER rörande ett par reservationer, som jag inte har kommit att bli med på.

Den första är reservationen nr V, som angår förfogandet över Åry manufakturverk. Jag hade inte tillfälle att närvara, då utskottet beslöt i saken, men vill deklarerar att jag helt ansluter mig till anmärkningen. Jag kan inte se annat än att det var oriktigt, att ett arrendekontrakt ingicks mellan Statens skogsindustrier och den förre ägaren av Åry. Det var oriktigt, först och främst därför att det stred mot de förut av riksdagen godkända grunderna för Statens skogsindustriers verksamhet, nämligen att den skulle inriktas på förädlade av virke från statens skogar. Vidare tycks det mig alldeles tydligt framgå av handlingarna, att motivet för övertagandet åtminstone till väsentlig del låg i arbetslöshetspolitiska skäl; det gällde att ta hand om en arbetarstam som befann sig i ett nödläge. Ett sådant syfte var i och för sig helt främmande för Statens skogsindustriers uppgift. Övertagandet ledde också till att verksamheten fick drivas med förlust — att denna sedermera på annat sätt blev ersatt, spelar ingen roll i saken.

Man har nu invänt, att bolaget ensamt bär ansvaret för allt detta, och jag har någonstans sett en uppgift om att statsrådet Norup inte kände till dessa förhållanden förrän i slutet av mars. Den senare uppgiften måste väl bero på något missförstånd i återgivandet; vad som skedde i fråga om Åry var ju föremål för en så utomordentligt allmän uppmärksamhet, att statsrådet inte gärna kan ha undgått att uppmärksamma det. Och uppmärksammade han vad som skedde på gården, hade han givetvis med hänsyn till statens ställning i bolaget möjligheter att ingripa.

Den andra anmärkning, som jag ville säga några få ord om, är reservationen nr VI; den handlar om fastställande av drosktaxa i Stockholm. Jag var mycket tveksam, huruvida jag skulle ansluta mig till den eller inte. Anledningen till att jag inte biträdde den var helt enkelt, det får jag bekänna, brist på tid och tillfälle att tränga in i de utredningar angående drosktrafikkalkylerna som låg till grund för Kungl. Maj:ts beslut. Jag kunde inte tränga in i dem på ett sådant sätt, att jag kände mig helt överblicka saken, ehuru det tycktes mig att den argumentering, som herr Håstad lade fram, var fullkomligt övertygande. En sak var emellertid för mig alldeles klar: jag stod ytterligt frågande inför det förhållandet, att priskontrollen arbetar med punktmässiga ingripanden och ingriper mot drosktrafiken just i Stockholm utan att det finns skymten av en generell bedömning för landet i dess helhet angående drosktrafikens ekonomiska förhållanden. Särskilt pinsamt tyckte jag det var att höra, att detta föranletts av det förhållandet, att vissa droskägare i Stockholm hade blivit fast för falskdeklARATION. Man fick av handlingarna ett obehagligt intryck att kåren såsom sådan hade fått lida för vad sålunda enstaka medlemmar hade kunnat låta komma sig till last.

Jag var alltså rätt nära att ansluta mig till reservationen, och jag har känt ett behov av att här anmäla detta för kammaren.

Ang. reservationsvis framställda anmärkningar mot vissa statsråd

Herr WAHLUND (bf):

Herr talman! Jag vill säga några ord i anledning av herr Herlitz' uttalande rörande Äryärendet. Herr Herlitz har, såvitt jag förstår, biträtt reservationen, även om det för honom inte var formellt möjligt att göra det i föreliggande memorial.

Vad reservanterna där framhåller, är flera ting. De börjar med att säga att de »fäst sig» vid att propositionen avlämnades till riksdagen först den 7 februari. Jag kanske då skall redogöra något för tidsföljden. Köpekontraktet mellan major Gisle och Statens skogsindustrier undertecknades den 21 och den 27 december 1954, och propositionen kom alltså drygt en månad efteråt. Detta kontrakt gjorde man upp litet sangviniskt »under förutsättning av Kungl. Maj:ts godkännande» och tänkte sig, förmodar jag, att hela saken skulle vara klar den 1 februari.

Statsrådet Norup ansåg att ärendet var av den art, att det borde föreläggas riksdagen, och det är ingen som anmärker på honom för den saken. Följden blev naturligtvis, att det uppstod tidsförskjutningar. Det måste ju sägas, att statsrådet Norup har handlat anmärkningsvärt snabbt, då han en dryg månad efter det att kontraktet var upprättat var färdig att framlägga en proposition. Jag skall gärna medge, att reservanterna i fråga om denna första detaljanmärkning inte uttryckt sig kategoriskt. Men när det gäller nästa detaljanmärkning, säger de att det är »mest anmärkningsvärt», att i propositionen inte omnämndes att Statens skogsindustrier redan den 1 februari arrenderat Äry. Propositionen lades ju fram en vecka efter den tidpunkt — den 1 februari — då Statens skogsindustrier tillträdde arrendet.

Herr Herlitz ansåg det anmärkningsvärt att statsrådet Norup först i slutet av mars kände till arrenderingen av Äry. Men det är inte detta som är det viktiga. Det väsentliga för ett bedömande av frågan är att statsrådet Norup inte visste om saken vid det tillfälle då han avlämnade propositionen. Reservanterna kan säga, att statsrådet hade bort följa

detta ärende i bolagsstyrelsen. Jag är inte av den meningen, herr talman, utan jag anser att vi har fuller nog av centraldirigering. När det gäller ett statligt bolag bör styrelsemedlemmarna kunna få handla på eget ansvar utan att ett statsråd blandar sig i det löpande arbetet.

Reservanterna kan då säga att statsrådet Norup ändå skulle ha kunnat ta reda på vad som hände inom styrelsen för Statens skogsindustrier. Ja, då kommer vi in på en tredje reservantanmärkning. Reservanterna menar, att propositionen var mycket torftigt motiverad och att där exempelvis inte stod någonting om statsköpets härighet och att där inte stod någonting om de sociala eller arbetsmarknadspolitiska motiven för köpet. Det är klart, att visst kan man ha den åsikten, att propositionen borde ha motiverats bättre. Hur ofta händer inte dylikt i fråga om propositioner? Men, i rimlighetens namn, inte kan man rikta en konstitutionsanmärkning mot ett statsråd för att en proposition är torftigt motiverad. Det händer ju ofta att man inom utskotten får skaffa in ytterligare uppgifter, som man många gånger tycker borde ha varit med i propositionerna.

Jag anser alltså, herr talman, att det sist sagda inte kan läggas till grund för en anmärkning från konstitutionsutskottets sida. Jag kommer över till en fjärde punkt. Reservanterna säger, att förfarandet med arrendekontraktet från och med den 1 februari inte får betraktas såsom en fristående åtgärd. De menar alltså att riksdagen genom detta kontrakt inte skulle ha fått »fullt fria händer», som det heter i reservationen. Ja, men hade inte riksdagen fullt fria händer? Vi konstaterar — det framgår ur reciten till föreliggande memorial — att arrendeavtalet innehöll, att Statens skogsindustrier skulle arrendera Ärybolaget till »den dag, som Statens skogsindustrier hade rätt att bestämma». Här hade alltså Statens skogsindustrier rätt att när som helst säga, att det nu får vara slut med detta arrendeavtal.

Men även om man till äventyrs skulle bestrida vad jag här senast sagt, kan

Ang. reservationsvis framställda anmärkningar mot vissa statsråd

man rimligen inte, anser jag, herr talman, rikta någon anmärkning mot statsrådet, utan om det skulle vara någon anmärkning, måste den riktas mot styrelsen för Statens skogsindustrier.

Det gäller här ett bolag, där man kan ha möjligheter att ingripa mot styrelsen, naturligtvis genom revisorerna, men också framför allt vid bolagsstämma. Jag kan alltså inte på något sätt finna att anmärkningsyrkandet i fråga är befogat.

De andra anmärkningsyrkanden, som framställts när jag deltog i förhandlingarna inom utskottet, är de som herr Englund berört. I fråga om vapenleveransen var herr Englund mycket återhållsam i sina omdömen. Han sade — och däri ger jag honom rätt — att det här gäller ett ärende, där handelsministern formellt får ta ansvaret men där han reellt inte har något sådant: det blir för handelsministern ett ställföreträdande lidande. Herr Englund medgav, att han var medveten om vanskligheterna då det gäller att träffa ett avgörande i fråga om vapenleveranser till utländsk makt. Jag är här förhindrad att ingå på några detaljer, men jag tror att också herr Englund ger mig rätt då jag säger, att föreliggande ärende var utomordentligt väl förberett av utrikesministern och att utrikesministern här har gått fram med den berömvärda försiktighet, som alltid karakteriserar hans handlande.

Sedan gäller det frågan om anmärkning i ett nådefall, som rör en rattfylleriförseelse. Jag vet att en talare efter mig kommer att beröra detta ärende, och jag skall därför inte ingå på något annat än en detalj, som jag vet att både herr Englund och jag är intresserade av.

Jag har den uppfattningen att nådeärenden i vårt land blir mycket omsorgsfullt behandlade, och när det då framkommer en anmärkning i ett nådeärende, måste detta representera ett gränsfall. Det är sällan man kan konkret demonstrera den saken, men i det fall, som reservanterna här tagit upp, kan man händelsevis göra det.

Jag tänker på en sak, som ju alltid an-

ses vara mycket betydelsefull vid bedömandet i föreliggande sammanhang, nämligen den promillehalt av alkohol, som vederbörande har i blodet. I det rattfyllerifall, vi diskuterar, hade vederbörande 1,41 promille vid det tillfälle, då undersökningen gjordes, d. v. s. två timmar efter olyckshändelsen. Vid beräkning av promillehalten brukar man ju lägga till 0,1 promille för varje timme som gått mellan den inträffade förseelsen och undersökningen. Det är alldeles klart att det härvidlag kan föreliggande slumpartade variationer och att man inte kan vara absolut säker på den verkliga siffran. Men det är också klart att i föreliggande fall promillehalten vid förseelsen låg något, men *obetydligt* över den i lag fastställda kritiska punkten 1,5. Domstolarna måste döma efter den gräns som är fastlagd i lagstiftningen, men Konungen bör ha möjlighet till att just i ett gränsfall som det vi diskuterar av nåd göra en rättelse.

Jag skall gärna, herr Englund, erkänna att det finns fall i den dossier vi tittat på, där man kan peka på att *övriga* omständigheter är mera förmildrande än i det fall vi diskuterar, men detta ändrar icke mitt ståndpunktstagande.

Herr PETERSSON (s):

Herr talman! Det var just med tanke på denna punkt angående ett rattfyllerifall som jag begärt ordet.

Jag vill därvid först säga att jag givetvis helt delar herr Englunds uppfattning beträffande den fara som rattfylleristen utgör för trafiken. Man kan ju säga, att det fall det här gäller i och för sig inte är så fruktansvärt graverande. Vederbörande fick en månads fängelse. Han har bytt anställning och skulle kanske förlora den nya, om han får sitta i fängelse. I varje fall skulle det uppstå besvärligheter. Då har Kungl. Maj:t av nåd, inte befriat honom från straffet utan förändrat detta från en månads fängelse till 100 dagsböter à 10 kronor. Med hänsyn till mannens ekonomiska förhållanden måste det sägas, att detta inte var något särskilt mildt

Ang. reservationsvis framställda anmärkningar mot vissa statsråd

straff. Man kan också säga att den förändring i straffet, som här skett av nåd, inte kan ha någon betydelse, om man ser saken ur allmän laglydnadssynpunkt, och det är väl framför allt den man vill slå vakt om när det gäller rattfylleri.

De arbetsbetyg som vi fick ta del av — det var alltså inte intyg, utan betyg från arbetsanställningar som denne man innehaft — omvittnade allesamman att han var en skötsam man och att det fanns all anledning antaga att han inte framdeles skulle komma att göra sig skyldig till en liknande förseelse.

Med hänsyn till dessa omständigheter kan jag inte komma fram till någon annan slutsats än att Kungl. Maj:t i detta fall har handlat riktigt och att det således icke har förelegat någon som helst anledning till anmälan enligt § 107 regeringsformen.

Herr HÄLLGREN (s):

Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av reservationen angående Aktiebolaget Åry manufakturverk. Den frågan har ju redan i förväg diskuterats i andra kammaren, men jag tycker att det inte skadar att här lämna litet faktiska uppgifter därom, så långt jag har kunnat skaffa sådana — dock inte genom departementet — beträffande tidsföljden och behandlingssättet och orsakerna till att denna fråga har kommit på riksdagens bord.

Det var major Hakon Gisle i Åryd, Kronobergs län, som innehade samtliga aktier i Aktiebolaget Åry manufakturverk, som ägde 1 327 hektar produktiv skogsmark, sågverksanläggning, snickerifabrik m. m., och samtliga aktier i fastighetsaktiebolaget Valhalla. Han hade förklarat att han inte kunde fortsätta driften. Åry bruk är en industriplats, lämplig för skogsindustri, och major Gisle kontaktade Aktiebolaget Statens skogsindustrier. Svenska träindustriarbetareförbundets ledning, som befärade driftsinställelse och arbetslöshet, uppvakade arbetsmarknadsstyrelsen och statsrådet Sträng för vidtagande av åtgärder till undvikande av befarad arbetslöshet. Bo-

laget hade ett 80-tal anställda. Förre justitieministern, landshövding Bergquist i Växjö, inkopplades på ärendet. Företaget ligger ju i hans län, och det tillhör hans skyldigheter att se till att näringslivet inte blir stört, utan i stället utvecklas. Jämväl domänverket deltog i överläggningarna. Förhandlingarna ledde till att Aktiebolaget Statens skogsindustrier enligt preliminärt köpekontrakt, under tecknat den 21 resp. den 27 december 1954, skulle av majoren Gisle förvärva samtliga aktier i Aktiebolaget Åry manufakturverk för en summa av 500 000 kronor — det nominella värdet var 1 050 000 kronor — allt under förbehåll av Kungl. Maj:ts godkännande. Tillträdet skulle ske den 1 februari 1955. Domänstyrelsen förklarade sig i skrivelse av den 23 december 1954 vara villig att för kronans räkning inköpa skogsfastigheterna, det s. k. Attsjökomplexet, av Aktiebolaget Statens skogsindustrier för 1 800 000 kronor efter verkställd skälig värdering.

Man kan ju tycka att ett aktieförvärv för 500 000 kronor, varigenom domänverket skulle tillföras tillgångar på 1 800 000 kronor m. m., vore en fin affär, men till saken hör ju att man i och med aktieförvärvet fick överta också de skulder, som bolaget hade.

Enligt Aktiebolaget Statens skogsindustriers bolagsordning har bolagets verksamhet till föremål att idka skogsindustriell rörelse ävensom handel jämte annan därmed förenlig verksamhet. Bolagets aktier har ett värde av nominellt 44 miljoner kronor. Kungl. Maj:t ansåg att Statens skogsindustriers utvidgade verksamhet genom ifrågavarande köp jämväl borde underställas riksdagen. Då statsmakternas beslut kunde dröja och för att förhindra driftsnedläggelse, ingicks den 20 och 27 januari 1955 ett arrendavtal gällande från och med den 1 februari 1955, enligt vilket Statens skogsindustrier arrenderade Årybolagets anläggningar. Propositionen avlämnades sedermera till riksdagen, daterad den 21 januari 1955.

Spekulanter på Åry manufakturverks egendom hade uppträtt, men det fanns

Ang. reservationsvis framställda anmärkningar mot vissa statsråd

inga garantier för att dessa skulle komma att fortsätta den industriella verksamhet, som skogstillgångarna utgjorde en grund för. Emellertid upptogs en ofentlig, politisk debatt i frågan, och så anmälde sig Sydöstra Sveriges skogsägareföreningars förbund som spekulant, och när detta förklarade sig vilja hålla Aktiebolaget Statens skogsindustrier skadslöst för den drift, som pågått, och var villigt att anlägga en fabrik i Åryd o. s. v., beslöt Kungl. Maj:t att återkalla propositionen i denna del — den gällde ju även frågan om en annan industri.

Vad jag vill komma till med denna redogörelse är att påvisa att anledningen till det omfattande arbete, som utförts innan frågan kom så långt som till behandling inom jordbruksdepartementet och det blev tal om att lägga fram proposition i ärendet, var de sociala hänsynen. Jag fick bekräftelse på detta i onsdags, då jag i detta hus sammanträffade med landshövding Bergquist. Det var av sociala skäl som man inledde de förhandlingar, vilka resulterade i det förslag som framlades för riksdagen i den omförmälda propositionen. Då Skogsägareföreningarnas förbund förvärvat egendomen, åtagit sig att fortsätta driften vid industrien, ävenså uppförande av en ny fabrik, har ju det syfte nåtts, som man hade då man började underhandla i den här saken.

Sedan kan ju skilda uppfattningar råda om vad som för framtiden hade varit lämpligast — att Statens skogsindustrier hade fått överta verksamheten eller att Skogsägareföreningarnas förbund gjorde det. Men därvidlag rör det sig ju om profetior för framtiden, i vilka konstitutionsutskottet, som har att granska vad som ligger bakom, inte kan engagera sig.

Majoriteten inom konstitutionsutskottet har därför ansett att det inte finns fog för att rikta någon anmärkning mot statsrådet Norup i detta ärende.

Herr **HERLITZ** (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara med några få ord konstatera, att argumenteringarna på något sätt här går förbi varandra.

Herr Hällgren underströk med stort eftertryck, att Åry-engagemanget motiverades av sociala skäl. Ja, då kvarstår just min anmärkning, vilken — det vill jag säga till herr Wahlund — egentligen riktar sig mot det förhållandet, att Statens skogsindustrier utan stöd av något riksdagsbeslut engagerades i Åry genom ett arrendekontrakt. Min anmärkning gick bl. a. just ut på att hur behjärtansvärda de sociala och arbetslöshetspolitiska skälen än månede vara, så bör de föranleda andra slags åtgärder än ingripanden av Aktiebolaget Statens skogsindustrier, som icke är bildat för tillgodoseendet av det syftet.

Herr **HÄLLGREN** (s) kort genmäle:

Herr talman! Hur ofta inträffar det inte i det samhälleliga livet, att man skriver ett preliminärt kontrakt om ett fastighetsköp, som man senare avser att fullfölja? Köpekontraktets förverkligande är beroende av om vederbörande uppdragsgivare sedermera godkänner det preliminära köpet. Här skulle då klandret rikta sig mot att ett statligt bolag, under tiden till dess att statsmakterna hade fattat beslut i ärendet och godkänt det preliminära köpet, genom ett arrendeavtal drivit verksamheten. Ja, det var de sociala skälen, som låg bakom, och det är klart att om inte riksdagen och Kungl. Maj:t hade godkänt det preliminära köpet, hade givetvis Statens skogsindustrier icke blivit ägare — så blev ju inte heller fallet, eftersom Skogsägareföreningen trädde in. Uppgiften att det var av sociala skäl Statens skogsindustrier drev rörelsen på arrende emanerar från landshövding Bergquist i Växjö, representanter för arbetsmarknadsstyrelsen och representanter för arbetarorganisationerna. Som socialdemokrat kan jag inte anse, att detta är någonting att hänga vare sig Statens skogsindustrier eller statsrådet Norup för. Vidare har Skogsägareföreningarnas förbund, som sedermera onödiggjorde godkännandet av köpekontraktet, fullständigt hållit Aktiebolaget Statens skogsindustrier och därmed staten skadelöst för den tid det drivit verksamheten.

Ang. reservationsvis framställda anmärkningar mot vissa statsråd

Herr **PERSSON, HELMER**, (k):

Herr talman! Jag begärde ordet för att även jag säga någonting i anledning av reservation nr 5, som handlar om handläggningen av den s. k. Åry-affären.

Jag vill inledningsvis erinra om vad professor Herlitz sade i sitt första anförande, nämligen — om jag inte förstod honom fel — att när vi går in i konstitutionsutskottet, avkläder vi oss inte vår politiska uppfattning. Det är mycket riktigt, och det besannas framför allt i utskottsminoritetens uppfattning, att anmälan skulle göras mot statsrådet Norup i anledning av Åry-affären.

Jag vill tillägga, att det här blottas ett mycket bjärt förhållande i högerens och folkpartiets allmänna politiska linje. Det är ju så, att det är en högerman och tre folkpartister, som i reservationen vill att en anmärkning skall riktas mot statsrådet Norup för hans sätt att handlägga förvärvet av Åry manufakturverk. Vad är det, som i realiteten ligger bakom denna reservation? Ja, jag vill erinra kamraren om att högern har lämnat fram en motion, där den yrkar avslag på att Statens skogsindustrier skulle förvärva Åry manufakturverk. I den motionen är de verkliga skälen angivna, och jag skall därför citera ett kort avsnitt ur denna högerens motion. Det lyder: »Av principiella skäl instämmer vi i den tvekan Statens skogsindustrier anfört mot det föreslagna förvärvet av aktier. Det kan inte anses vara en statens angelägenhet at börja en industriell verksamhet inom områden som väl täckes av den privata företagsamheten. Allra minst synes detta böra äga rum i ett konjunkturläge då en investeringsavgift införts för att hålla tillbaka nya investeringar.»

Här finns, som sagt, de verkliga skälen angivna. Herr Hällgren har ju även angett några av orsakerna till att detta regeringsförslag kom att läggas på riksdagens bord.

Utgångsläget var detta: man planerade att nedlägga driften vid Åryverken, och aktierna i detta bolag hade i många år utbjudits till olika intressenter, men inga accepterade. För befolkningen och därmed också för samhället framstod

det som ytterst nödvändigt att rörelsen inte nedlades. Jag måste här deklarerat att i den situation som förelåg gjorde regeringen en ansats till en god gärning, när den föreslog att Åryverken skulle övertas av Statens skogsindustrier. Först då vaknade högern och det s. k. privata initiativet. Tidigare var det tyst som i graven, även om man mycket väl kände till de sociala följderna av att nämnda verk skulle nedlägga driften. Högerens heliga princip är att slå vakt om det s. k. privata kapitalet och strunta i om folket lever eller dör. Nå, den borgerliga pressen liksom reservanterna söker elda upp sig till ett heligt patos i denna fråga. Man säger och skriver att här föreligger ett brott mot konstitutionen. Tillåt mig i anledning därav säga att det också bland folkets breda massor finns någonting som jag skulle vilja benämna moralisk konstitution, en konstitution som storkapitalet varje månad bryter mot. Jag kunde rada upp en massa exempel på detta. Jag vill här fråga högerens och folkpartiets representanter: Varför teg ni i riksdagen, när den behandlade bl. a. tändstickskoncernens cyniska framfart i Torpshammar? Ja, jag frågar: Varför? Varför är inte ni de första, ni som åberopar er på konstitutionen, att i densamma inskriva att hela socknar inte får förvandlas till industrikyrkogårdar? Ni vill inte detta, ty hela er existens är beroende av nuvarande ordning, eller rättare sagt beroende av nuvarande anarki och oordning.

Ja, högern och folkpartiet lyckades tyvärr att stjälpa hela projektet. Delvis har de ju haft nytta, det måste jag säga, av den vacklan som förekom inom bondeförbundet. Kampanjen gäller i verkligheten inte bara Åryverken, den gäller också Statens skogsindustriers planerade företag bland annat i Västerbottens inland. Det hela har ett folkfientligt ursprung och ingenting annat.

Till detta vill jag lägga att hade inte så starka opportunitetsskäl förelegat, så hade förvisso högern yrkat avslag också på förslaget att Statens skogsindustrier skulle förvärva Töreverken.

Det är nog uppenbart, att om en rad

Ang. reservationsvis framställda anmärkningar mot vissa statsråd

professorer mobiliseras, så kan formella fel påvisas i regeringspropositionen om Åryrverken, men sett mot bakgrunden av den situation, som förelåg, fanns det inga skäl till en anmälan mot statsrådet Norup.

Jag betraktar högerns och folkpartiets aktion som ett fullföljande av en framgångsrik men reaktionär offensiv. Den har tillbakavisats, ty den förestavas inte av omtanke om konstitutionen, inte av omtanke om folkets bästa. Den är helt enkelt och i korthet sagt ett led i en reaktionär politik.

Herr ENGLUND (fp):

Herr talman! Herrar Wahlund och Pettersson i Visby försökte göra gällande att det rattfyllerimål, där en anmärkning har framställts, var ett gränselfall och därigenom ett ärende, där nåd var försvarlig. Jag vill då meddela att den straffade icke dömdes efter lagpresumtionen utan på grund av vittnesmålet om hans höggradiga berördhet omedelbart efter sammanstötningen och på läkarens omdöme, givet utan kännedom om alkoholhalten i blodet, att den dömdes var så berörd, att han icke kunde föra bil. Han skulle med andra ord ha dömts för detta brott, även om vi inte hade haft något blodprov att stödja oss på. Detta står heller inte i strid med blodprovets resultat. Det förflöt mer än två timmar mellan tagandet av blodprovet och olyckshändelsen. Med tanke på den vid mångfaldiga undersökningar konstaterade regelbundna sänkningen av blodalkoholhalten kan antas att vederbörande vid själva olyckstillfället sannolikt haft en blodalkoholhalt som avsevärt översteg den gräns som är stadgad för rattfylleri.

Herr Pettersson gick också in på de intyg som lämnats av mannens arbetsgivare och andra. Herr Pettersson har tydligen inte tillräckligt observerat den allmänna kritik av intygs värde som jag anförde i mitt inledande inlägg. Det är en mycket vidsträckt erfarenhet att intyg av detta slag icke är pålitliga. Detta är också en mening som biträdades av

flera av dem i konstitutionsutskottet, vilka icke anslöt sig till reservationen. Det är en allmän erfarenhet att de intyg, som domstolarna får i sådana här fall, måste läsas med mycket stor kritik. När man har tillfälle att kontrollera dem, visar det sig att de ofta är opålitliga. Det är över huvud taget en brist i nådepraxis att det inte sker en ingående kontroll av värdet av sådana här intyg. Dessa nådeärenden utgör på sätt och vis en ganska grotesk läsnings. Fallen presenteras som otroligt ömmande. En läkare intygar t. ex. att en rattfyllerist har så många sjukdomar, att han inte utan livsfara kan uthärda en månads »semester» på Bogesund. Samtidigt underlåter läkaren naturligtvis att påpeka att den anklagade, med hänsyn till denna svit av sjukdomar, i fortsättningen inte lämpligen bör köra bil. På samma sätt är det med de andra intygen. De är mycket litet rättvisande. De bedömer ju inte vederbörandes hela livsföring över huvud taget, de talar inte om vad han gör på sin fritid. Ett pålitligt omdöme om en mans nykterhetsförhållanden kan ju inte gärna lämnas av den, som bara ser honom under arbetstid.

Även om detta, herr talman, vore ett gränselfall, så ligger i alla fall den långt efteråt konstaterade alkoholhalten i blodet så nära gränsen, att man har fullt utrymme för tillämpningen av den grundsats som den föredragande i detta nådeärende, statsrådet Lindell, gjort sig till tolk för i trafiknykterhetsutredningen, där han var ordförande och där jag hade tillfälle att vara ledamot under hans mycket angenäma ordförandeskap. Han hävdade där mycket bestämt att det inte bör finnas någon absolut gräns i straffmätningen mellan rattonykterhet och rattfylleri. Straffmätningen omkring denna gräns bör tvärtom förete ett continuum, så att de högre alkoholhalterna i den undre skalan bör föranleda ett straff av en storleksordning som är jämförlig med straffen i den övre skalan.

Utifrån alla de mer ingående överväganden, som har skett på denna punkt, bör således nåd icke beviljas i ett ärende som detta.

Ang. reservationsvis framställda anmärkningar mot vissa statsråd

Jag skulle, herr talman, inte ha fäst mig så mycket vid dessa ärenden, om de inte blottat en sak som man har anledning att med beklagande iaktta. Det är, att när det kommer till kritan och man skall bedöma ett enskilt fall, så har man i sitt synfält bara den man, som har gjort brottet, och de förmildrande omständigheter som förmenas föreligga för honom, men man glömmer de människor som ligger lemlästade utefter vägnarna efter rattfylleristernas framfart. De har inga förespråkare när dessa nådeärenden behandlas. Vi har funnit det angeläget att rättsskipningen tar hänsyn även till dem.

Herr **PETTERSSON** (s) kort genmäle:

Jag vill bara säga några ord om dessa intyg som herr Englund talade om.

Det var inte intyg som blivit infördade för detta tillfälle, utan det var arbetsbetyg som utfärdats, då mannen i fråga slutat sina anställningar. Det innebär en väsentlig skillnad. Det var inte någonting som skrivits för att bifogas en nådeansökan, utan det var som sagt betyg som hade givits mannen när han slutat sina anställningar. Det var dessa betyg som låg till grund, när man hade att bedöma, huruvida han var en i övrigt skötsam man.

Herr **HANSSON** (fp):

Herr talman! Här har fällits några ytteranden i fallet Åry bruk, som ger mig anledning att göra ett par smärre tillrättalägganden. Vi har ju, som kammaren känner till, fått detta ärende föredraget i jordbruksutskottet. Därvid framgick — och det torde också framgå av andra handlingar — att AB Statens skogsindustrier snarast motvilligt gav sig in på affären Åry. Bolaget framböll, att det hade fullt upp med annat arbete, framför allt norrut, och jag har det bestämda intrycket, att det var först efter viss övertalning som bolaget gav sig in på Åryaffären. Därför anser jag att herr Wahlund inte kan flytta över något ansvar från statsrådet Norup till styrelsen för Sta-

tens skogsindustrier när det gäller engagemanget i Åryd. Jag tar emellertid inte detta som någon större anmärkning, utan jag betraktar det bara såsom ett tillrättaläggande. Statens skogsindustrier har säkerligen fattat det så, att de — trots sin tvekan — skulle träda in här och försöka skapa en lycklig lösning på situationen.

Så vill jag också — kanske i första hand av personliga skäl men även å mitt partis vägnar — säga att vi mycket väl fattar de sociala skälen för ett ingripande i detta fall. Här tangerar vi den stora frågan om Statens skogsindustriers uppgift, som ju är att förädla virke från egna skogar, och vilken följd det kunde få, om Statens skogsindustrier frånträdde detta syfte med sin verksamhet och gav sig in på att även förädla virke från enskilda skogar. Det skall jag emellertid inte gå in på här.

Det är alldeles riktigt att bruket har hembjudits åt olika köpare, och det pikanta i denna affär är ju, att Sydöstra Sveriges skogsägareföreningars förbund tidigare varit erbjudet att köpa Åry men avböjt. Först när Statens skogsindustrier förvärvade det, kvicknade man till och kom med ett nytt anbud. Den detaljen skall nog inte glömmas bort i detta sammanhang.

Jag tror det var herr Persson som sade, att det var oppositionen som stälpte projektet att Statens skogsindustrier skulle förvärva Åry, och någon annan som, om jag fattade det rätt, antydde att oppositionen ville »hänga» statsrådet Norup. Men är det realiter så? Mitt parti har ingen motion i detta ärende, det har endast kommit en formell anmärkning nu i detta sammanhang. Jag vill återigen understryka att vi inte har varit blinda för de sociala skälen. Vi vet här i kammaren att ärendet efter föredragning på anmodan från regeringshåll bordlades i jordbruksutskottet intill dess propositionen återtog. Det är väl då för mycket sagt åtminstone att folkpartiet skulle ha stälpt projektet. Är det inte statsrådet Norup mycket mera närstående kretsar som hållit i repet vid »hängningen» av herr Norup?

Ang. reservationsvis framställda anmärkningar mot vissa statsråd

Herr WAHLUND (bf) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill säga till herr Hansson att jag inte alls har försökt mig på att flytta över något ansvar från statsrådet till styrelsen för Statens skogsindustrier. Ansvaret har hela tiden legat hos denna styrelse. Statens skogsindustrier är ett bolag, och dess bolagsordning är av sedvanligt slag. Enligt denna har styrelsen ansvar för vad som sker inför bolagsstämman, inte inför konstitutionsutskottet och Sveriges riksdag.

Herr WEILAND (fp):

Herr talman! Jag tror att vi är överens om att bilen är ett fruktansvärt mordvapen, då den kommer i händerna på personer, som inte känner sitt ansvar. Någon sade här att vederbörande, som hade fått nåd, var en skötsam och ansvarskännande person. Jag vill bara fråga, om någon, som använder rusdrycker i samband med eller omedelbart innan han kör bil, kan vara en skötsam och ansvarskännande person. Det tycker i varje fall icke jag. Jag har många gånger sett resultatet av spritförtäring i dylika sammanhang.

För inte så länge sedan hörde jag en läkare utlåta sig på ungefär följande sätt, då någon tillfrågade honom, om han blivit absolutist: »Nej, det är jag visst inte, men jag använder inte en droppe sprit i samband med eller före bilkörning, ty om det skulle hända en olycka, skall inte någon kunna finna en droppe sprit i mitt blod. Jag anser det vara ansvarslöst att köra bil under sådana förhållanden.» Jag tror att vi kan instämma med denne läkare, och jag har för min del den uppfattningen, att man inte hade bort bevilja nåd i något av de fall det här har gällt.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 107, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa åtgärder för att främja rekryteringen till polisen m. m.;

nr 108, i anledning av riksdagens år 1954 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsver-

ket, i vad berättelsen avser de statliga avlöningsförfattningarna;

nr 109, i anledning av väckta motioner om rätt till viss tjänstårsberäkning för lärare vid statsunderstödda svenska skolor i utlandet;

nr 110, i anledning av väckta motioner om årlig livränta åt f. d. lokomotiveldaren Axel Leonard Ekman;

nr 111, i anledning av väckt motion om pension åt Hilda Fastrup; och

nr 112, i anledning av väckt motion om ersättning till parketläggaren S. E. V. Jansson för skada uppkommen under militärtjänstgöring.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av första lagutskottets utlåtande nr 32, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 5 § 1 mom. och 8 § lagen den 6 juni 1925 (nr 170) om polisväsendet i riket, dels ock i ämnet väckt motion, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 233, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1954/55, i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde;

nr 234, i anledning av väckta motioner om anslag till ett register till arbetet Noraskogs arkiv;

nr 235, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1955/56 till avlöningar till landsfogdarna m. fl.;

nr 236, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1955/56 till avlöningar till härads-skrivarna m. fl.;

nr 237, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1954/55, i vad propositionen av-

ser justitiedepartementets verksamhetsområde;

nr 238, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1954/55, i vad propositionen avser socialdepartementets verksamhetsområde;

nr 239, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1954/55, i vad propositionen avser inrikesdepartementets verksamhetsområde;

nr 240, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1954/55, i vad propositionen avser finansdepartementets verksamhetsområde;

nr 243, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1954/55, i vad propositionen avser utrikesdepartementets verksamhetsområde;

nr 244, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1954/55, i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde;

nr 245, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1954/55, i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde;

nr 246, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till anskaffning av en ny statsisbrytare;

nr 247, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till undersökningar m. m. till främjande av varutrafiken över trondheimsområdet;

nr 248, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1955/56, i vad avser socialdepartementets verksamhetsområde;

nr 249, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående hörselvärdens organisation m. m.;

nr 250, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avtal rörande verksamheten vid allmänna barnbörds-huset i Stockholm; och

nr 251, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1955/56 till Svenska sjukhuset i Korea.

Anmäldes och bordlades Kungl. Maj:ts till kammaren överlämnade proposition nr 190, angående komplettering av rikstatsförslaget för budgetåret 1955/56, m. m.

Anmäldes och bordlades följande under sammanträdet till herr talmannen avlämnade motioner:

nr 527, av herr *Norling* och herr *Persson, Helmer*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående eftergifter beträffande ränta och amortering å vissa bostadsbyggnadslån;

nr 528, av herr *Andersson, Alvar*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående eftergifter beträffande ränta och amortering å vissa bostadsbyggnadslån;

nr 529, av herr *Ewerlöf* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om premiering av frivilligt sparande under åren 1955 och 1956;

nr 530, av herr *Öhman* och herr *Persson, Helmer*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om premiering av frivilligt sparande under åren 1955 och 1956; samt

nr 531, av herr *Anderson, Carl Albert*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om premiering av frivilligt sparande under åren 1955 och 1956.

Anmäldes och bordlades:

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 17, i anledning av väckta motioner angående viss ändring i grunderna för mandatfördelningen mellan valkretsarna vid val till riksdagens första kammare;

nr 18, i anledning av väckt motion angående utredning om taxeringsmäns straffrättsliga ansvar m. m.; samt

nr 19, i anledning av väckta motioner om en rådgivande folkomröstning angående ett lösande av de organisatoriska banden mellan kyrka och stat;

statsutskottets utlåtanden:

nr 113, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående vissa frågor rörande tjänstebostäderna för folkskolans lärare jämte i ämnet väckta motioner;

nr 114, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 115, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1955/56 till universitetssjukhusen m. m.;

nr 116, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt garanti till Aktiebolaget Aerotransport;

nr 117, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1954/55, i vad propositionen avser staten för statens allmänna fastighetsfond;

nr 118, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1954/55, i vad propositionen avser avskrivning av nya kapitalinvesteringar;

nr 119, i anledning av riksdagens år 1954 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverket m. m.; samt

nr 120, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statstjänstemännens löner under år 1955 m. m.;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 32 § 2 mom. och anvisningarna till 19 § kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370) jämte en i ämnet väckt motion;

nr 47, i anledning av väckta motioner om ändringar av bestämmelserna rörande det s. k. förvärvsavdraget för gift kvinna; samt

nr 48, i anledning av väckt motion om ändrade grunder beträffande beskattning av rörelse som bedrivs i flera kommuner;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 19, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om sparbanker, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen den 27 mars 1953 (nr 95) om Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och om stadshypoteksföreningar, m. m.;

nr 22, i anledning av väckt motion om decentralisering av företagsamhet och förvaltning i storstäderna;

nr 23, i anledning av väckta motioner angående utredning och förslag om anläggande av metallindustri i Adalen; samt

nr 24, i anledning av delegerades för riksdagens verk skrivelse angående obekvämetstillägg;

första lagutskottets utlåtande nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om avstängning av domare;

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 20, i anledning av väckta motioner angående ändringar i lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m. jämte därmed sammanhängande lagstiftning; samt

nr 21, i anledning av väckta motioner om åtgärder för stävande av den illojala förmedlingsverksamheten i fråga om uthyrning av lägenheter och möblerade rum; ävensom

jordbruksutskottets utlåtande nr 23, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statligt stöd till trädgårdsnäringsens rationalisering jämte i ämnet väckta motioner.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 15.27.

In fidem
Per Bergsten

Tisdagen den 10 maj

Kammaren sammanträdde kl. 16.00.

Justerades protokollen för den 3 och den 4 innevarande månad.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 257, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa åtgärder för att främja rekryteringen till polisen m. m.;

nr 258, i anledning av riksdagens år 1954 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverket, i vad berättelsen avser de statliga avlöningsförfattningarna; och

nr 259, i anledning av väckt motion om ersättning till parketläggaren S. E. V. Jansson för skada uppkommen under militärtjänstgöring.

Anmälades och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 261, till Konungen, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 5 § 1 mom. och 8 § lagen den 6 juni 1925 (nr 170) om polisväsendet i riket.

Ang. spritcentralens åtgärder för begränsning av alkoholreklamen

Herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet **ZETTERBERG**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Svärds interpellation angående Spritcentralens åtgärder för begränsning av alkoholreklamen, erhöll ordet och anförde:

Herr talman! I en med kammarens tillstånd framställd interpellation har herr Svärd frågat mig.

1. om jag anser att avfattningen av en av Aktiebolaget Vin- och spritcentralen

den 25 augusti 1954 till leverantörer av alkoholhaltiga drycker utsänd cirkulärskrivelse, innefattande temporärt förbud för och framtida begränsning av alkoholreklamen, står i överensstämmelse med tryckfrihetslagens anda; samt

2. om jag anser att de förhandlingar som förekommit mellan å ena sidan Vin- och spritcentralen och å andra sidan vinsektionen av Svenska handelsagenters förening angående den framtida utformningen av alkoholreklamen förts på sådant sätt från Vin- och spritcentralens sida, att de icke kommit i konflikt med de intressen tryckfrihetslagen skall bevaka.

Då herr Svärd har riktat dessa frågor till mig och icke till chefen för finansdepartementet, som Vin- och spritcentralens verksamhet närmast angår, tolkar jag herr Svärds frågor på det sättet, att han önskar ställa de tryckfrihetsrättsliga spörsmålen rörande inskränkningarna i alkoholreklamen under debatt. Därför skall jag till svar på herr Svärds frågor utveckla några synpunkter på dessa ganska komplicerade rättsfrågor. Att ur rena lämplighetssynpunkter närmare granska de särskilda åtgärder som kan ha vidtagits av Vin- och spritcentralen, torde däremot icke vara min uppgift.

Såsom kammarens ledamöter vet, beslöt riksdagen förra året i samband med reformen av nykterhetslagstiftningen att vissa inskränkningar skulle göras i reklamen för vin och sprit. Det borde enligt riksdagens beslut eftersträvas, att all alkoholreklam skulle upphöra under ett halvår i samband med övergången till den nya ordningen och att därefter reklamen skulle få omfatta endast märke, ursprung, typ och pris. Dessa begränsningar av reklamen skulle enligt riksdagens mening åstadkommas genom att Vin- och spritcentralen uppställde såsom en förutsättning för affärsförbindelse med leverantörer, att dessa följde önskemålen beträffande reklamen. Det

Ang. spritcentralens åtgärder för begränsning av alkoholreklamen

upptogs ett särskilt stadgande härom i rusdrycksförsäljningsförordningen. Enligt detta är Vin- och spritcentralen skyldig att vid avtal med leverantör verka för att reklam för rusdrycker och därmed jämförlig verksamhet icke bedrivs på sätt som finnes stå i strid mot föreskriften, att all försäljning av rusdrycker skall ordnas och handhavas så, att därav uppkommer så ringa skada som möjligt. Riksdagen förutsatte att Vin- och spritcentralen skulle minska sina inköp eller helt upphöra med dem från leverantör, som icke på avsett sätt inskränkte sin reklam. För att möjliggöra detta gjordes samtidigt ett särskilt undantag i den skyldighet Vin- och spritcentralen eljest har att på begäran tillhandahålla varor som icke hålles i lager.

Att denna begränsning av alkoholreklamen ansågs vara mycket starkt motiverad ur nykterhetssynpunkt är ju ganska självklart. De tryckfrihetsrättsliga synpunkterna vållade emellertid vissa svårigheter och föranledde en ingående utredning och diskussion både i den av chefen för finansdepartementet anmälda propositionen och i utskottets utlåtande samt även en reservation, vilken dock avvisades av kamrarna.

Ur den diskussion av frågan, som alltså förekom vid förra årets riksdag, bör främst observeras att varken departementschefen eller utskottet ville tillstyrka en allmän förbudsbestämmelse, rikad mot en ur nykterhetssynpunkt olämplig reklam. Det föreligger alltså icke någon inskränkning av den medborgerliga yttrandefriheten på denna punkt. Om t. ex. en tidning skulle taga sig för att i samband med övergången till den nya försäljningsordningen propagera för ökad spritkonsumtion, så strider detta icke mot några lagbestämmelser, utan tidningen kan använda sin yttrandefrihet på sådant sätt. Dess meningsyttring får naturligtvis bemötas, men den kan inte förbjudas.

Tryckfrihetsförordningens uppgift är att skydda yttrandefriheten såsom grundval för ett fritt samhällsskick. Däremot bör tryckfrihetsförordningen inte tolkas på det sättet, att den reglerar varje för-

farande, vari tryckt skrifts innehåll, taget i bokstavlig mening, kommit till användning. Den hindrar därför icke tillämpningen av bestämmelser, som icke ingriper i yttrandefriheten, utan har ett annat syfte, t. ex. är av näringsrättslig natur. Den principfråga som det här gäller har vid åtskilliga tillfällen varit under debatt. Tidigare ställde man sig mera tveksam till möjligheterna att i olika hänseenden reglera förfaranden som sålunda berörde tryckt skrift. Det förekom till och med, att man i tryckfrihetsförordningen införde stadganden som uppenbarligen är ganska främmande för tryckfriheten, t. ex. straffbestämmelser rörande inbjudningar till otillåtet lotteri. Sedermera har emellertid en ändrad uppfattning slagit igenom på denna punkt. Ett principiellt ställningstagande av den innebörd som jag här antytt kom sålunda till stånd vid antagandet av 1931 års lagstiftning om illojal reklam. Bestämmelser därom ansågs icke hindras av tryckfrihetsförordningen, oaktat reklamen kunde förekomma i tryckt skrift. Frågan om tryckfrihetens innebörd undersöktes närmare av 1944 års tryckfrihetssakkunniga, och de kom till samma resultat som riksdagen hade gjort år 1931. Den nya tryckfrihetsförordningen bygger alltså på den nu angivna principuppfattningen.

Med denna uppfattning om tryckfrihetens innebörd kan de av riksdagen förra året beslutade bestämmelserna om inskränkningar i alkoholreklamen icke anses strida mot tryckfriheten. Detta ställningstagande är grundat därpå, att det här icke är fråga om någon inskränkning i den medborgerliga yttrandefriheten, utan allenast om en skyldighet för vissa näringsidkare att visa återhållsamhet i sina ansträngningar att få avsättning för varor som de saluför. I enlighet härmed skulle det ej heller vara grundlagsstridigt, om Vin- och spritcentralen i enlighet med riksdagens beslut skulle nödgas att vidtaga repressalier i form av minskade eller uteblivna inköp från en leverantör. Riksdagen har genom sitt ställningstagande förra året givit ett klart uttryck åt denna tolkning av

Ang. spritcentralens åtgärder för begränsning av alkoholreklamen

grundlagen. I det av riksdagen godkända utskottsutlåtandet anfördes sålunda, att det ur tryckfrihetssynpunkt icke torde föreligga något hinder för Vin- och spritcentralen att *redan nu* vidtaga de åtgärder som i förslaget ålagts bolaget. Riksdagens beslut innebär alltså icke, såsom interpellanten menar, att reklaminskränknings skulle kunna påfordras endast i sådana fall då de berörda parterna är beredda att positivt medverka därtill.

Däremot uttalade riksdagen, att Vin- och spritcentralen vid sina förhandlingar med leverantörerna skulle äga viss handlingsfrihet och att det självfallet borde eftersträvas att vinna berörda parter positiva medverkan. Detta uttalande innebär uppenbarligen icke att en överenskommelse är nödvändig för att skyldighet att begränsa reklamen skall föreligga. Om ett förfarande är grundlagsstridigt, blir det ju inte mera förenligt med grundlagen genom att man vid utförandet så att säga tar silkesvantarna på. Riksdagens principiella ståndpunkt är tvärtom alldeles klar. Därtill har riksdagen endast fogat vissa anvisningar om det lämpliga förfaringssättet.

Med det angivna har jag besvarat herr Svärds principfrågor. För klarläggande av de tryckfrihetsrättsliga spörsmålen saknar jag anledning att ingå på de praktiska åtgärder som Vin- och spritcentralen har vidtagit. Jag vill emellertid tillägga att dessa åtgärder synes överensstämma med riksdagens beslut. Därjämte kan lämnas den upplysningen att det numera föreligger en överenskommelse mellan Vin- och spritcentralen och vinsektionen av Svenska handelsagenters förening, enligt vilken en rådgivande samarbetsnämnd skall tillsättas samt vissa riktlinjer för reklam begränsningen uppgjorts.

Slutligen vill jag understryka att det principiella ställningstagande, som här återgivits, icke får så förstås, att varje organiserad reklam begränsning skulle vara tillåten. En sådan kan nämligen överensstämma med tryckfrihetsförordningen endast under de givna betingelserna, att den icke ingriper i yttrandefriheten.

Herr SVÄRD (b):

Trots allt är det, herr talman, betydligt varmare i luften i dag när justitieministern besvarar min interpellation, än vad det var den kulna februaridag då jag framställde den. Och ändå är våren i år starkt försenad. Våren är senare i år än den varit på 25 år — det har en statlig myndighet upplyst om, så det måste väl vara riktigt.

Jag hyser tacksamhet för och beundran över justitieministerns svar på min interpellation — tacksamhet för att jag har fått svar, beundran över den skicklighet med vilken justitieministern utför sin balansritt på de juridiska finnessernas tämligen sediga fåle.

Om jag fattade justitieministern rätt — i den mån jag har lyckats tränga igenom den expertis, åt vilken svaret ger uttryck — anser statsrådet att vad som här har förekommit, då ett statligt monopolbolag under hot om att omöjliggöra näringsutövningen för ett antal människor hindrar dem att begagna sig av tryckt skrift för att sprida kunskap om sina varor, är fullkomligt all right. Det är alltså den ena ytterligheten och den ytterlighet som står i full överensstämmelse med svensk tryckfrihetslagstiftnings anda. Det är om den saken jag har frågat.

Den andra ytterligheten kommer justitieministern till i de allra sista meningarna i sitt svar. Där konstateras att det tidigare principiella ställningstagandet, som justitieministern har refererat, inte får tolkas på det sättet, att varje organiserad reklam begränsning skulle vara tillåten. En sådan kan nämligen överensstämma med tryckfrihetsförordningen endast under den givna betingelsen, att den icke ingriper i yttrandefriheten. Får jag göra den måhända en aning näsvisa framställningen att av statsrådet få reda på vilka organiserade reklam begränsningar, praktiskt sett, som med denna utgångspunkt är tillåtna och vilka som är otillåtna! Var går gränsen? Vad finns det för rekvisit för att avgöra det tillåtna och det icke tillåtna? Såvitt jag kan förstå, företräder statsrådet närmast den uppfattningen, att tryckfrihetsförordningen inte kan tolkas på det

Ang. spritcentralens åtgärder för begränsning av alkoholreklamen

sättet, att man skulle vara förhindrad att tillämpa bestämmelser, som inte ingriper i yttrandefriheten utan har annat syfte, exempelvis av näringsrättslig natur. Är det alltså *syftet* som är avgörande för huruvida en åtgärd från t. ex. ett statligt monopolbolag ingriper i yttrandefriheten eller inte? Om jag inte alldeles har missuppfattat tryckfrihetslagens anda, är tryckfrihetsförordningen ett sätt av grundlags natur, på vilket man utkräver ansvaret för tryckt skrift. Här införs nu, då syftet är näringspolitiskt eller näringsrättsligt, ett helt nytt moment, en helt ny möjlighet, nämligen möjligheten att utnyttja regleringar, ransoneringar och andra tillfällen att ingripa i näringsutövningen för att utkräva ett visst ansvar. I realiteten är det ju detta det är fråga om.

Jag skall för närvarande nöja mig med att ställa ytterligare en fråga till justitieministern.

Principerna för tryckfriheten är ju, kan man säga, internationellt reglerade. Vi har en konvention om tryckfriheten, och jag förmodar att den i stort sett motsvarar vad man från svensk sida anser vara rimligt och riktigt. Om nu en främmande regering — vi kan ta vilken som helst — förbjuder den svenska verkstadsindustrien att göra reklam för sina produkter på det sättet, att den förklarar att för den händelse en sådan reklam utövas, kommer den att vägra licens för införsel av den svenska verkstadsindustriens produkter, är detta då, herr statsråd, förenligt med tryckfrihetens anda?

Herr statsrådet ZETTERBERG:

Herr talman! Jag var litet orolig för att mitt svar på interpellationen var för långt, men när jag nu hört herr Svärds inlägg, förstår jag att det var nödvändigt att försöka bidra till utredningen av dessa problem. Jag beklagar att jag, trots det långa svaret, inte har kunnat klarlägga för interpellanten, hur det ligger till. Detta är ju onekligen också ett ganska svårt rättsområde.

Innan jag ännu en gång försöker klarlägga problemställningen, skulle jag vil-

ja säga att jag inte riktigt förstår vad herr Svärd menar med den internationella regleringen av tryckfriheten. Det finns väl ingen sådan, om han inte möjligen tänker på konventionen om de mänskliga rättigheterna, som i största allmänhet talar om yttrandefrihet, tryckfrihet och andra sådana ting. Denna konvention kan emellertid inte alls ge någon ledning för så svåra gränsdragningar, som kan uppstå i ett fall som det vi här diskuterar.

Såsom jag har försökt att tala om i mitt svar, är tryckfrihetsförordningen till för att värna yttrandefriheten. Men det betyder inte att så fort någonting är satt på pränt är detta en sak som så att säga lyder under tryckfrihetsförordningen. Det kan röra sig om helt andra ting. Jag tror att jag såsom exempel nämnde det fall, då någon genom en annons eller genom en tidningsartikel utövar ett bedrägeri — det kan man ju göra genom att lämna de felaktiga uppgifterna i tryck — men det faller inte under tryckfrihetsförordningen. Det kan bedömas och bestraffas såsom ett vanligt brott. Eller låt oss ta den lagstiftning om illojal reklam, som jag hänvisade till i mitt svar. Kommittén, som lade fram förslaget, tänkte sig där, att i den del, som en reklam sker i tryckt skrift, faller handlingen under tryckfrihetsförordningen. Därför föreslog kommittén att det skulle ske en reglering av den frågan i tryckfrihetsförordningen. Men det godtog inte statsmakterna, utan enligt den nyare tolkning av tryckfrihetsförordningen, som jag här har refererat och som vid flera tillfällen blivit accepterad av regering och riksdag, faller inte ett sådant förfarande inom tryckfrihetsförordningens ram. Om man ingriper i dylika fall, är det inte fråga om att inskränka den medborgerliga yttrandefriheten, utan det rör sig om t. ex. begränsningar i näringsfriheten genom att man inskrider mot illojal reklam.

Denna fråga var naturligt nog senast uppe när vår nya tryckfrihetsförordning antogs. Jag har här det betänkande, på vilket denna tryckfrihetsförordning är grundad, och jag får kanske till slut, för

Ang. spritcentralens åtgärder för begränsning av alkoholreklamen

att söka ytterligare klarlägga detta problem och den gränsdragning som herr Svärd talade om, läsa upp ett stycke ur betänkandet, som i den delen har godtagits vid frågans behandling både i regeringen och i riksdagen. De sakkunniga säger:

»Såsom av den nu» — d. v. s. förut i betänkandet — »lämnade redogörelsen framgår har den i tryckfrihetsförordningen uttryckta principen, att denna lag ensam reglerar brottsligheten av tryckt skrifts innehåll, en begränsad räckvidd. Den gäller icke i fråga om varje förfarande, i vilket skriftens innehåll, taget i bokstavlig mening, ingår som ett led. Vissa brott, vid vilka tryckt skrift kommit till användning, bedömas omedelbart enligt bestämmelser i annan lag. I praktiken har den uppdelning som skett mellan tryckfrihetsbrott och brott, vilka sålunda falla under allmän lag, vunnit en viss stadga.

Förklaringen till att det måste anses naturligt och riktigt att omedelbart under straffbud i annan lag än tryckfrihetsförordningen hänföra vissa förfaranden, som ske genom eller med tillhjälp av yttrande eller meddelande i tryckt skrift, ligger såsom Alexanderson framhållit» — det är inte vår ärade kammarledamot, utan hans fader, vår främste kännare av tryckfriheten — »däri att dessa förfaranden äro brottsliga i annat avseende än såsom ett överskridande av yttrandefrihetens gränser. Det är alltså tryckfrihetens innebörd och syfte som här måste vara avgörande. Tryckfriheten har i första rummet till uppgift att säkerställa en fri nyhetsförmedling och en obesuren politisk debatt, och det är denna uppgift som föranlett att tryckfriheten, såsom en förutsättning för ett fritt samhällsskick, reglerats i grundlag. I nära samband med tryckfrihetens politiska uppgift står dess betydelse ur en mera vidsträckt kulturell synpunkt såsom grundval för en allmän upplysning. Som missbruk av tryckfriheten upptagas yttranden eller meddelanden, som äro menliga för staten eller samhällslivet eller som kränka den enskilde medborgaren. Däremot har tryckfrihetsförordningen

icke tagit som sin uppgift att i alla avseenden reglera bruket av tryckta skrifter. Begagnandet av trycket såsom ett medel i den enskilda näringsverksamhetens tjänst kräver ej grundlagsskydd. Därför böra ej heller oredliga eller illojala yttranden och meddelanden kriminaliseras såsom tryckfrihetsbrott. Teoretiskt vore det tänkbart att tryckfrihetsförordningen finge anses reglera allt bruk av tryckta skrifter och att däri såsom missbruk av tryckfriheten upptoges varje brottsligt förfarande, vid vilket tryckt skrift kommit till användning. Något praktiskt syfte skulle en dylik utsträckning av tryckfrihetsförordningens ram dock icke tjäna.»

På grundval av bl. a. denna de sakkunnigas motivering har statsmakterna godtagit den begränsning av tryckfrihetens innehåll, som jag här sökt redogöra för.

Herr SVÄRD (h):

Herr talman! Det förhållandet, att justitieministern inte lyckats klagöra dessa komplicerade problem för mig, behöver ju inte bero på svaret — det kan också bero på mig. Och ju mera jag får höra, desto mera övertygad blir jag om att så är fallet. Jag ber därför om ursäkt för att jag återkommer med några mera praktiska funderingar.

Justitieministern hänvisar till att tryckfrihetsförordningen, enligt fadern till en av kammarens nuvarande ledamöter, inte skall användas som grund för beivrande av sådant som är brottsligt i annat avseende. Inte heller skall samma förordning användas för att hindra eljest oredliga eller illojala åtgärder. Men det är ju inte den saken vi här diskuterar. Nu gäller det användningen av tryckt skrift för att sprida kunskap om vissa varor. Naturligtvis kan man ha delade meningar om dessa varors nödvändighet och förmåga att bereda tillfredsställelse, men det är inte heller den saken vi här diskuterar.

Jag har därför litet svårt att se att det förhållandevis långa uttalande, som justitieministern här återgav, är av nå-

Ang. spritcentralens åtgärder för begränsning av alkoholreklamen

gon betydelse i detta sammanhang. Jag har svårt att inse att man kan använda det för att hävda, att ett statligt monopolbolag — såsom jag säger — genom hot om direkta ingrepp i människors rätt att utöva sin näring skall kunna hindra dem att annonsera i vanlig ordning. Och det är ju detta vi diskuterar.

Sedan beklagar jag i mycket hög grad, att justitieministern inte vill något närmare belysa den praktiska innebörden i och konsekvenserna av de sista meningarna i sitt svar, där tryckfrihetens princip hävdas, även med avseende på reklamen. På den punkten är jag på grund av uteblivet svar lika okunnig som jag var tidigare.

Herr statsrådet **ZETTERBERG**:

Herr talman! I slutet av mitt svar har jag, efter att ha konstaterat att vissa slags åtgärder är grundlagsenliga, framhållit att det finns andra, som strider mot tryckfrihetsförordningen. Herr Svärd undrar då var gränsen går. Jag har försökt klarlägga den gränsdragningen två gånger förut, och jag har för att klargöra saken dragit fram ett par fall — jag kan ju inte nämna alla tänkbara fall utan måste dra en principiell gräns, ty det var väl meningen att vi skulle ha en principdiskussion här — men jag har alltså angivit ett par fall, som varit uppe och som är knäckta genom statsmakternas beslut i lagstiftningsärenden. Det gällde då frågor om bedrägeri och illojal reklam. För sådana brott har straffbestämmelser i vanlig lag införts, alltså oberoende av tryckfrihetsförordningen. Herr Svärd säger, att han inte förstår, vad frågan om begränsning av alkoholreklamen kan ha att göra med detta, eftersom det nu inte gäller brottsliga handlingar såsom bedrägeri och illojal reklam, som faller under strafflagen.

Saken är den, att tryckfrihetsförordningen, som är grundlag, griper över vanliga lagar. Om man alltså vill införa t. ex. straff för illojal reklam, som förut inte var straffbar, gäller det att ta reda på om det går för sig enligt tryckfrihetsförordningen eller om tryckfrihetsförordningen lägger hinder i vägen för det-

ta i sådana fall, då den illojala reklamen sker exempelvis genom en annons, eftersom den är tryckt. Man kom till det resultatet, att det inte förelåg något hinder, utan att så kunde ske. Detta blev fastslaget, och varför? Jo, därför att det här inte är fråga om ingrepp i yttranderätten utan om en begränsning i näringsfriheten. Sådana begränsningar kan alltså göras oberoende av tryckfrihetsförordningen.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts proposition nr 190, angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1955/56, m. m., hänvisades propositionen, såvitt angick det procenttal av grundbeloppet, varmed statlig inkomstskatt för vissa skattskyldiga föreslagits skola ingå i preliminär skatt, till bevillningsutskottet samt i övrigt till statsutskottet.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet nedannämnda motioner:

nr 527, av herr *Norling* och herr *Persson, Helmer*, samt

nr 528, av herr *Andersson, Alvar*, m. fl.,

båda i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående eftergifter beträffande ränta och amortering å vissa bostadsbyggnadslån.

Föredrogos och hänvisades till bankoutskottet nedannämnda motioner:

nr 529, av herr *Ewerlöf* m. fl.,

nr 530, av herr *Öhman* och herr *Persson, Helmer*, samt

nr 531, av herr *Anderson, Carl Albert*, m. fl.

alla i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om premiering av frivilligt sparande under åren 1955 och 1956.

Föredrogos och bordlades ånyo konstitutionsutskottets utlåtanden nr 17—19, statsutskottets utlåtanden nr 113—120,

bevillningsutskottets betänkanden nr 42, 47 och 48, bankoutslottets utlåtanden nr 19 och 21—24, första lagutskottets utlåtande nr 33, tredje lagutskottets utlåtanden nr 20 och 21 samt jordbruksutskottets utlåtande nr 23.

Anmäldes och bordlades Kungl. Maj:ts till kammaren överlämnade proposition nr 197, med förslag till lag om skiljedom i viss arbetstvist.

Anmäldes och bordlades följande under sammanträdet till herr talmannen avlämnade motioner:

nr 532, av herr *Ohlon* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statens inlösen av Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösunds aktier i Luossavaara—Kiirunavaara aktiebolag;

nr 533, av herr *Ewerlöf* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statens inlösen av Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösunds aktier i Luossavaara—Kiirunavaara aktiebolag;

nr 534, av herr *Ewerlöf* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående eftergifter beträffande ränta och amortering å vissa bostadsbyggnadslån;

nr 535, av herr *Alexanderson*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående eftergifter beträffande ränta och amortering å vissa bostadsbyggnadslån;

nr 536, av herr *Persson, Johan*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om premiering av frivilligt sparande under åren 1955 och 1956; samt

nr 537, av herr *Ewerlöf* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om premiering av frivilligt sparande under åren 1955 och 1956.

Anmäldes och bordlades:

utrikesutskottets utlåtande nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa av Europarådets rådgivande församling år 1954 vid dess sjätte ordinarie möte fattade beslut;

statsutskottets utlåtande nr 121, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning-

ar angående vissa byggnadsfrågor m. m. inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående Sveriges anslutning till deklaration om fortsatt tillämpning av tullkoncessioner inom ramen för allmänna tull- och handelsavtalet (GATT) jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av sockernärningen i riket m. m.;

bankoutslottets memorial och utlåtande:

nr 20, angående pension åt redaktören Nils Andersson; samt

nr 25, i anledning av dels väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t rörande tillstånd för International Broadcasting Association AB (IBRA) att inköpa viss utländsk valuta, dels ock väckt motion om vissa lättnader i valutaregleringen;

första lagutskottets utlåtande nr 34, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 30 maj 1952 (nr 317) om tillfällig ökning av regeringsrådets antal, dels ock i ämnet väckta motioner;

andra lagutskottets utlåtande nr 28, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 3 januari 1947 (nr 1) om allmän sjukförsäkring, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; ävensom

jordbruksutskottets utlåtande nr 24, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statens försöksgårdar för budgetåret 1955/56 m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 16.36.

In fidem
Per Bergsten

Onsdagen den 11 maj

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Herr talmannen yttrade, att han efter samråd med andra kammarens talman finge tillkännagiva, att gemensam omröstning komme att anställas vid kammarnas sammanträden onsdagen den 18 innevarande månad.

Upplästes en till kammaren inkommen ansökning, som jämte därvid fogat läkarintyg var så lydande:

Till riksdagens första kammare

Under hänvisning till bifogade läkarintyg anhåller undertecknad om ledighet från riksdagsarbetet under den tid, läkarintyget utvisar.

Vimmerby den 10 maj 1955

Lars V. Lindén

Riksdagsman

Härmed intygas, att riksdagsman *Lars V. Lindén*, Vimmerby, sedan den 4 maj 1955 åter är intagen å sjukstugan i Vimmerby för recidiv av febersjukdom samt är i behov av ledighet från riksdagsarbetet t. o. m. maj månad 1955.

Sjukstugan i Vimmerby den 10 maj 1955

S. Neij

Sjukstuguläkare

Den begärda ledigheten beviljades.

Ang. sänkning av sockerpriset

Herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet NORUP, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Gustaf Elofssons interpellation angående sänkning av sockerpriset, erhöll ordet och anförde:

Herr talman! Med första kammarens tillstånd har herr Gustaf Elofsson frågat

mig *dels* om jag anser att de av statens jordbruksnämnd för år 1955 föreslagna priserna på sockerbeter respektive socker står i rimlig proportion till varandra, *dels* — om jag anser, att så inte är fallet — huruvida jag är beredd medverka till att den i villkoren för sockerbetsodlingen under år 1955 föreslagna sänkningen av grundpriset på sockerbeter från 7 kronor 20 öre till 7 kronor — därest denna sänkning genomföres — kommer att följas av en motsvarande sänkning av priset på socker.

Vid besvarandet av denna fråga vill jag först framhålla, att priset på sockerbeter icke ensamt är bestämmande för den inhemska prisbildningen på socker, även om det är en avgörande faktor för prisutvecklingen. Detta kan bäst belysas av den utveckling, som ägt rum under senast förflutna år. Vid de förhandlingar, som fördes förra våren och som avsåg 1954 års betodling och sockertillverkning, beslöts en sänkning av betpriset med 15 öre per deciton. Sockerpriset, d. v. s. sockerbolagets priskurantpris på krossmelis, sänktes i tre etapper med sammanlagt 6 öre per kilogram, varav 3 öre från och med den 1 oktober 1953, 2 öre från och med den 3 maj 1954 samt ytterligare 1 öre från och med den 1 juli 1954. Samtidigt med den sista pris-sänkningen på opaketerat strösocker genomfördes den 1 oktober förra året vissa ändringar av prisspanningen mellan olika sockermärken. Dessutom skedde en övergång från försäljning brutto för netto till nettovikt-försäljning av vissa paketförpackningar. För konsumenterna in-nebar dessa ändrade försäljningsvillkor en ytterligare genomsnittlig prisreduktion på omkring 0,15 öre per kilogram. De nu nämnda prissänkningarna, tillhoppa över 6 öre per kilogram, var framför allt betingade av sänkta priser vid importen. Mot sänkningen av betpriset svarade endast cirka 1 öre per kilogram rå-

Ang. sänkning av sockerpriset

socker, vilket ju endast är en obetydlig del av den totala prissänkning för socker, som ägde rum. Genom den relativt kraftiga sänkningen av sockerpriset hade man enligt statens jordbruksnämnds uppfattning före årets prisförhandlingar kommit så långt ned, som de rådande förhållandena medgav.

Den nu överenskomna sänkningen av betpriset med 20 öre per deciton innebär i och för sig en kostnadsminskning, som motsvarar 1,4 öre per kilogram råsocker. Den höjning av den s. k. multipeln från 40,15 till 41,50 öre, som vidtagits, är i huvudsak skenbar och sammanhänger bland annat med att nya poster har intagits i den s. k. låsta kostnadsposten. Vid den nu överenskomna multipeln räknar man med att statsregleringens konto per den 30 april nästa år kommer att visa ett överskott av närmare 3 miljoner kronor, vilket motsvarar nära 1 öre per kilogram raffinad. Den möjlighet till sänkning av sockerpriset, som därigenom uppkommer, kan — om man så vill — ses såsom ett resultat av prissänkningen på betor. Emellertid är den förut omnämnda multipeln icke fixerad annat än vid en råsockerkvantitet av 300 000 ton. Multipeln kommer att variera enligt vissa regler, om den inhemska produktionen över- eller understiger denna kvantitet. För övrigt vill jag framhålla, att sockerbolaget vid förhandlingarnas början ville lägga en råsockerproduktion av 255 000 ton till grund för produktionskostnaderna, medan den slutliga uppgörelsen kom att avse 300 000 ton råsockervolym, d. v. s. samma volym som föregående år, då man fick en betareal av nära 60 000 hektar. Detta innebär, att bolaget står en icke obetydlig ekonomisk risk, om produktionen till följd av minskad areal blir mindre än beräknat. I dylikt fall kommer också multipeln och därmed även statsregleringens kostnader för socker att bli högre.

På grund av det anförda har vid årets förhandlingar ansetts, att det beräknade överskottet på statsregleringens konto bör kvarstå som en säkerhetsmarginal. Skäl synes mig icke föreligga att frångå vad därvid överenskommits. Detta bety-

der givetvis icke, att sockerindustrien till någon del får behålla ifrågavarande belopp för egen räkning. Jag vill i detta sammanhang tillägga, att sockerbolaget vid årets uppgörelse icke — såsom interpellanten synes förutsätta — fått alla kostnadsökningar täckta. Den ökning av arbetskostnaderna vid sockertillverkningen, som man har att emotse under 1955/56, har sålunda icke kompensrats i uppgörelsen. Bolaget erhöll inte heller begärd kompensation för vissa fraktökningar i fråga om betor och betmassa. Vid uppgörelsen förutsattes det, att dessa kostnadsökningar skulle bäras av bolaget självt, som har att neutralisera verkningarna därav genom fortsatt rationalisering av driften. För undvikande av missförstånd vill jag slutligen påpeka, att den höjning av detaljhandelspriserna på socker, som ägt rum den senaste tiden, icke beror på någon ändring i bolagets utförsäljningspriser utan helt hänför sig till ökad detaljhandelsmarginal.

Med det anförda anser jag mig ha besvarat herr Elofssons interpellation.

Herr ELOFSSON, GUSTAF, (bf):

Herr talman! Jag skall be att få till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet framföra mitt tack för svaret.

När jag framställde min interpellation var det med tanke på att få klarhet om vilka metoder man använde vid underhandlingar. Det torde inte vara jordbruksministern obekant, att man från jordbruksnämndens sida framhöll, att det var omöjligt att täcka hela produktionskostnaden för sockerbetsodlingen i år på grund av det låga sockerpris som var rådande i landet. Underhandlingarna sade, att svenska folket krävde en sänkning av sockerpriset och att man för att åstadkomma detta också måste sänka sockerbetsodlingens priser. När detta väl är gjort och underhandlingarna är klara och avtalet underskrivet, skickar man ut direktiv från jordbruksnämnden, där man förklarar att någon sänkning av sockerpriset inte kan åstadkommas

Ang. sänkning av sockerpriset

därför att pengarna behövs ändå. De skall »ligga i reserv», som det står.

Det är ju självklart att det inte verkar förtroendeingivande på sockerbetsodlarna, när en statlig nämnd använder sådana påtryckningsmedel, som sedan visar sig vara rena bluffen, när man säger att det inte kan bli någon sänkning av sockerpriset på grund av de sänkta betpriserna. Det är ju självklart, och jag har vid flera tillfällen påpekat att det sagts från betodlarföreningens sida, att de inte alls skulle ha något emot att få samma avtal med staten som de svenska sockerfabrikerna har. Jag trodde att jordbruksministern delade de synpunkterna. Sockerfabrikerna har garanti mot förluster och vissa möjligheter att få behålla en del av ett eventuellt överskott. Det har aldrig lyckats för betodlarna att få ett sådant avtal, men jag skall lämna den saken åt sidan. Jag vill bara påpeka, att man ville pressa ned priserna inte som här står angivet med 20 öre, utan därutöver har betodlingen fått bära de ökade arbetskostnaderna, som beräknas till 50 öre, och om man ser på det hela har priset alltså sänkts med 70 öre per hundra kilogram.

I interpellationssvaret sägs det, att sockerbolaget inte heller har fått sina kostnader täckta. Det kan ju hända — det vill jag inte alls bestrida — att dess kostnader beräknas också ha stigit. Men sedan tillägger man här, att man bör utnyttja mekaniseringen. Ja, det torde väl inte vara obekant för jordbruksministern, att mekanisering utnyttjas på de svenska sockerbetsfälten så långt det finns möjlighet, men tyvärr har man ännu inte kunnat finna något som kan ersätta den mänskliga arbetskraften där, och då är det ju alldeles omöjligt att genomföra en sådan mekanisering att man kan få fram ett pris som motsvarar de verkliga produktionskostnaderna.

Den uppgörelse, som skett i år, har väl träffats under förutsättning av en normal skörd. Huruvida det kommer att bli en sådan, vågar jag inte uttala mig om, men jag tror att det med hänsyn till den försenade våren ändå hade varit mera tillfredsställande, om jordbruksmi-

nistern hade kunnat deklarerat att de pengar, som nu skall gå till en statlig fond, hade kunnat användas även till att täcka förlusterna för den svenska sockerbetsodlingen, om dessa skulle bli alltför stora.

Jag drar, herr talman, den slutsatsen, av interpellationssvaret att man från statsmakternas sida accepterar det system, som innebär att man utövar påtryckning på betodlarna för att få fram ett betpris, som ingalunda täcker produktionskostnaderna. Jag tycker knappast att det är värdigt staten att slå vakt om ett sådant tillvägagångssätt gentemot den svenska sockerbetsodlingen.

Herr statsrådet NORUP:

Man kan ju, herr talman, ha olika meningar om dessa ting. Jag är emellertid egentligen ganska förvånad över att denna interpellation framställdes.

Jag kan försäkra herr Elofsson att statsmakterna under det år som gått säkerligen har varit lika hårda mot sockerbolaget som mot betodlarna. Uppgörelsen med båda dessa parter sker varje år efter mycket långvariga och mycket hårda förhandlingar. Att vi i år inte har kunnat genomföra den prissänkning på socker, som man från början räknade med, beror på att det har tillkommit kostnadsmoment som man inte kunde beräkna när jordbruksnämnden gjorde sitt uttalande att priset skulle kunna sänkas. I varje fall är det uppenbart att om inte det avtal med sockerbolaget hade träffats, som nu är gällande, hade sockerpriset blivit ännu högre. Jag talade senast i går med generaldirektör Söderström och frågade, hur det låg till med det avtal, som staten träffat med sockerbolaget i år i jämförelse med avtalen tidigare år. Han svarade mig, att man inte något föregående år varit så hårt fram mot sockerbolaget som man gjort i år.

Jag har ingen anledning att på något sätt försvara sockerbolaget, men å andra sidan bör man ju döma opartiskt. Sockerbolaget försöker bevaka sina intressen och betodlarna sina. Och staten måste i det sammanhanget bevaka sina in-

Ang. sänkning av sockerpriset

tressen. Jag tror följaktligen att den överenskommelse, som till sist träffas, väl inte är sådan som någon av de tre parterna egentligen hade önskat, men de anser dock att den kan accepteras.

Vidare har det sagts här, att jordbruksnämnden framhållit att betpriset inte täcker produktionskostnaderna. Jag har ingen anledning att betvivla det; som sockerbetsodlare vet jag själv att det pris som är antaget i år icke täcker kostnaderna. Men sockerbetsodlingen ingår för många jordbrukare i cirkulationen, det är mycket svårt för jordbrukarna att skaffa utsäde, och det är givetvis nödvändigt att bedriva växelbruk. Det är detta som har gjort att jordbrukarna intagit sin ståndpunkt trots sänkt pris och trots ökade kostnader. Jag får säga att jag gärna skulle se att ett något högre pris accepterades för sockerbetorna, varigenom odlarnas kostnader täcktes.

När interpellanten nu säger, att bolaget har fått sina kostnader täckta, så måste jag svara, att det har bolaget inte fått. Man har i år en multipel som är höjd från 40,15 till 41,50. Där har bolaget fått en höjning, men i multipeln har också intagits en del kostnader som inte tidigare hört dit.

I mitt interpellationssvar tillkännagav jag att man från bolagets sida sagt: Vi vill beräkna våra kostnader på en betydligt lägre skörd, och när vi då slår ut våra fasta kostnader på denna låga skörd, kommer vi till de och de utgifterna som vi måste ha täckla. Till detta har man sagt nej från jordbruksnämnden. Denna har i stället sagt att kostnaderna skall beräknas på en skörd av 300 000 ton, och då blir kostnaderna per ton betor så och så mycket mindre. Detta har bolaget fått acceptera.

Allting talar väl i dag för att vi ingalunda i år kan få en skörd på 300 000 ton. Det är mycket mer som talar för att vi får en skörd på omkring 255 000 ton. Väderleken, den sena våren, kommer alldeles säkert att inverka på den betskörd som vi får i höst. Det är klart att detta kommer att försämra kalkylerna för båda parter, såväl jordbrukarna som sockerbolaget.

Interpellanten har framställt frågan, huruvida sockerbolaget inte fått proportionsvis högre pris än betodlarna. Jag tror mig kunna säga, att det har bolaget icke fått, utan man har från statsmakternas sida för att försöka få ned sockerpriset pressat ned de ersättningar som ges. Om man är part har man kanske — såsom jag har sagt tidigare — en annan mening, men här gäller det att se till det hela. De ökade priser som inträtt faller bland annat på handeln, och huruvida handelns ökade kostnader är berättigade får priskontrollnämnden kontrollera.

Vidare säger herr Elofsson, att betodlarna inte skulle ha någonting emot att få ersättning för betorna efter samma villkor som sockerbolaget har. Jag erinrar mig en liten episod från i höstas. Sockerbolagets ärade ordförande — jag vet inte om han just nu är närvarande här i kammaren — tillät sig vid Aros-mässan att säga, att han önskade att svensk industri skulle komma i samma belägenhet som det svenska jordbruket. Jag tillät mig då att replikera, att jag hoppades att den svenska industrien aldrig skulle behöva arbeta under samma villkor som det svenska jordbruket i regel gör. Jag får i detta fall dock säga, att jag för min del inte tror, att betodlarna skulle komma i en gynnsammare situation om de komme i sockerbolagets kläder och fick odla betor på samma villkor som sockerbolaget får producera socker. Jag tror att båda parter är strängt efterhållna.

Herr Elofsson sade också, att den fond som fanns borde kunna användas för att stödja betodlarna. Ja, fonden utgör 3 miljoner kronor. Jag skulle tro att den fonden inte räcker till att ge mycket stöd. Det är nog välbetänkt att man i någon mån garderat sig och inte gett konsumenterna allt vad de fordrade när de ville att vi skulle sänka sockerpriset. Därmed har man sett till att även konsumenterna fått ta på sig någon del av bördan. Följaktligen har ingen av parterna fått vad den önskat utan måst gå med på en jämkning.

Ang. sänkning av sockerpriset

Herr **ELOFSSON, GUSTAF**, (bf):

Herr talman! Jordbruksministern säger, att han förvånade sig över att jag har framställt min interpellation. Det behöver han inte göra, ty han vet nog själv hur stor olust det uppstått bland sockerbetsodlarna på grund av de former av påtryckningar som använts för att få ned priset. Detta framhöll jag, men jordbruksministern svarade inte alls därpå. Man gick från början ut ifrån att sockerbetspriset skulle sänkas, detta eftersom man kunde importera sockret billigare. Detta var temat, och när förhandlingarna avbröts, innan regeringen började lägga sig i saken, skildes prishuden åt med 50 öre. Senare nalkades de olika ståndpunkterna varandra så att skillnaden blev endast 20 öre. Jag skall inte ta upp någon debatt om den ena eller andra prisskillnaden, men jag vill framhålla, att när man i kontraktet ser att multipeln ökats, så undrar man ju var den ökningen sattes in, samtidigt som det blev en sänkning för sockerbetsodlarna.

Jag har med detta, herr talman, endast velat framhålla, att det skulle vara mera sympatiskt om man vid underhandlingar inte använde sig av påtryckningsmedel som ingalunda är avsedda att tillämpas längre än tills förhandlingarna är slutförda.

Herr statsrådet **NORUP**:

Herr talman! Jag vill bara lämna den upplysningen, att anledningen till att multipeln ökats är att i de låsta kostnaderna intagits melassfrakt och civilförsvarskostnader samt räntor under sammanlagt 0,48 öre. Vidare har man gått ut ifrån att mera socker än tidigare skall paketeras, och det kommer att medföra en ökad kostnad på 0,65 öre. När man lägger detta till den tidigare multipeln, 40,15, får man 41,28. Sedan har man höjt detta till 41,50 för att därmed få en säkerhetsmarginal, ifall det skulle komma några oberäknade kostnader. När jag här talat om att man här kommit med ytterligare låsta kostnader, som ingått i multipeln, så är det dessa ting som tillkommit.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Anmälades och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 255, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bostadslån till domänverkets fast anställda arbetare; samt

nr 256, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1955/56 till statens jordbruksnämnd och statens kommission för krisuppgifter på livsmedelsområdet jämte i ämnet väckt motion.

Anmälades och godkändes tredje lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 262, till Konungen i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om allmänna vatten- och avloppsanläggningar, m. m., dels ock en i anledning av propositionen väckt motion.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 197, med förslag till lag om skiljedom i viss arbetstvist.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet nedannämnda motioner:

nr 532, av herr *Ohlon* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statens inlösen av Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösunds aktier i Luossavaara—Kiirunavaara aktiebolag;

nr 533, av herr *Ewerlöf* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statens inlösen av Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösunds aktier i Luossavaara—Kiirunavaara aktiebolag;

nr 534, av herr *Ewerlöf* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående eftergifter beträffande ränta och amortering å vissa bostadsbyggnadslån; samt

nr 535, av herr *Alexanderson*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående eftergifter beträffande ränta och amortering å vissa bostadsbyggnadslån.

Om folkomröstning ang. kyrkans skiljande från staten

Föredrogos och hänvisades till bankoutskottet nedannämnda motioner:

nr 536, av herr *Persson, Johan*, och
nr 537, av herr *Ewerlöf m. fl.*,

båda i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om premiering av frivilligt sparande under åren 1955 och 1956.

Föredrogos och bordlades ånyo, utrikesutskottets utlåtande nr 4, statsutskottets utlåtande nr 121, bevillningsutskottets betänkanden nr 43 och 44, bankoutskottets memorial nr 20 och utlåtande nr 25, första lagutskottets utlåtande nr 34, andra lagutskottets utlåtande nr 28 samt jordbruksutskottets utlåtande nr 24.

Föredrogos ånyo konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 17, i anledning av väckta motioner angående viss ändring i grunderna för mandatfördelningen mellan valkretsarna vid val till riksdagens första kammare; och

nr 18, i anledning av väckt motion angående utredning om taxeringsmäns straffrättsliga ansvar m. m.

Om folkomröstning ang. kyrkans skiljande från staten

Föredrogos ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 19, i anledning av väckta motioner om en rådgivande folkomröstning angående ett lösande av de organisatoriska banden mellan kyrka och stat.

I de likalydande, till konstitutionsutskottet hänvisade motionerna nr 41 i första kammaren av herrar *Weiland* och *Osvald* samt nr 48 i andra kammaren av herrar *Helén* och *Swedberg* hade anhallits, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om proposition beträffande anordnande år 1957 av rådgivande folkomröstning angående ett lösande av de organisatoriska banden mellan kyrka och stat under be-

tingelser, som vore betryggande för kyrklig verksamhet och kristet kulturliv.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att motionerna I: 41 och II: 48 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr **WEILAND** (fp):

Herr talman! Under riksdagen år 1950 motionerade riksdagsman Ture Nerman om upplösande av bandet mellan stat och kyrka. Frågan om statens och kyrkans inbördes organisatoriska förhållanden har även tidigare vid flera tillfällen varit föremål för riksdagens behandling. Åren 1909 och 1918 biföll andra kammaren motioner, vari yrkats utredning av frågan om upplösning av de organisatoriska banden mellan stat och kyrka. Motionerna avslogs emellertid vid båda dessa tillfällen av första kammaren. Samtidigt som herr Nerman år 1950 framförde sin motion om »utredning rörande statskyrkosystemets avskaffande» framförde J. W. Johnsson en motion om undersökning utifrån såväl statliga som kyrkliga synpunkter, huruvida en helt ny reglering av förhållandet mellan stat och kyrka nu vore möjlig och önskvärd. Båda dessa motioner avslogs under hänvisning till att dissenterlagskommitténs förslag skulle komma på riksdagens bord följande år.

Nu har den nya religionsfrihetslagen några år varit gällande och dess verkningar har varit goda, men det vore nog för mycket sagt om man ville påstå att alla är fullt tillfredsställda med densamma, och detta gäller såväl statskyrkligt som frikyrkligt orienterade. Härtill kommer den grupp, som har ringa intresse för kyrklig verksamhet av vad slag det vara må.

Det var i detta sammanhang av stort intresse att lägga märke till en passus i herr Nermans anförande i samband med behandlingen av hans motion i riksdagen. Han säger: — — — »och kyrkan skulle naturligtvis ha rätt till sin egen- dom, hur mycket det är vet ingen, det

Om folkomröstning ang. kyrkans skiljande från staten

är just en sak som behöver utredas. Staten har ju inte utan vidare rätt till de av församlingarna byggda kyrkorna. Här får jag be partiprogrammet om ursäkt, om jag har en avvikande mening».

Ja, så löd det då och så lyder det förmodligen även nu, men det är icke säkert att det kommer att lyda så om några år, om sekulariseringen kommer att fortsätta i samma takt som nu. Det är därför, enligt mitt förmenande, på tiden att kyrkan börjar se om sitt hus innan det blir för sent. För min del anser jag att kyrkan skall ha all sin egendom. Ja, jag går så långt att jag anser, att det skulle vara staten ovärdigt, om den lade beslag på någon del av kyrkans egendom, som inte tillhör staten. Frågan om t. ex. kyrkans äganderätt till kyrkojorden har på senare tid gång efter annan aktualiserats. Grundliga undersökningar har gjorts av framstående juridiska experter, som i olika sammanhang redovisat sina resultat, och man har härigenom nått ett stycke fram mot frågans lösning. En mycket stor del av den kyrkliga jorden kom i kyrkans ägo redan under medeltiden. Det lär t. o. m. förhålla sig så, att omkring fyra femtedelar av de s. k. prästboställena är av medeltida ursprung. Endast i ett fåtal fall finns det emellertid urkunder i behåll, som visar huru dessa boställen kommit till. Man var på den tiden icke så noga med att avfatta sina uppgörelser skriftligen. Andra vägar måste därför sökas för att få klarhet i denna fråga.

För att en kyrka skulle kunna invigas av biskopen fordrades enligt gällande rätt, att kyrkans ekonomiska bestånd var tryggt och att tillräcklig egendom fanns för prästens underhåll. Det kunde vara enskilda, som donerade jord, men ibland hände det att sockenmännen skjutit ihop pengar till inköp av en gård eller rent av lämnat ett stycke var till denna gård.

Staten har tidigare icke varit så noga med att låta kyrkan behålla sin egendom. Under Gustav Vasas tid indrogs åtskilliga tusental hemman till kronan. För den sålunda konfiskerade jorden skulle visserligen lämnas vederlag, men detta blev i praktiken mycket godtyckligt, säger de

som forskat i hävderna på detta område.

Den under 1800-talet frambrytande liberalismen hade som bekant en helt ny syn på de samhälleliga problemen. Dess insats ligger inte minst däri, att den underminerade den grund, på vilken det feodala systemet byggde. Liberalismen lyckades så småningom genomsyra det allmänna tänkesättet med sina idéer. Redan 1812 uttalade allmänna besvärs- och ekonomiutskottet den meningen, att »då kyrkor och akademien fått sig hemman förlänte, dels av framlidna konungar, dels av enskilda personer, samt tillförsäkrade om sådana nyttiga inrättningars bestånd, innebure detta genom konungs och ständers senare bekräftelser att inrättningarna erhållit full äganderätt av slika hemman och lägenheter».

Genom flera rättsfall har denna rätt sedan i olika sammanhang fastslagits. Det har dock under den senaste tiden icke saknats ansatser till att rucka på denna av många såsom obestriddig ansedda rätt. I högsta domstolen avgjordes den 18 oktober 1952 ett ärende, som säkerligen kommer att tillmätas stor betydelse i den fortsatta diskussionen om stat och kyrka. Förhållandet var i korthet följande.

Den 30 juni 1944 hade regeringen till vattenfallsstyrelsen överlätit halva andelen av Nämforsen i Ångermanälven, vilken tillhör Adalslidens prästboställe, utan att församlingen hade givit sitt samtycke därtill. Det blev rättegång om saken, och församlingen bestred regeringens befogenhet till en sådan överlåtelse. Församlingen vann i häradsrätten men förlorade i hovrätten. I högsta domstolen, där ärendet, som tidigare angivits, avgjordes den 18 oktober 1952, följde tre av dess ledamöter regeringens linje, medan två biträdde församlingens uppfattning.

Jag har här anfört detta rättsfall därför att det ju på sitt sätt klarlägger, att det behövs utredning på hithörande område, men också därför att det kanske säger något mera. Det varslar nämligen något om att det är på tiden att kyrkan ser om sitt hus, så att icke staten

Om folkomröstning ang. kyrkans skiljande från staten

lägger allt större och större hinder i vägen för den att utföra sin betydelsefulla gärning i vårt land. Erfarenheten från de länder, där man icke har någon statskyrka, vittnar också om att kyrkan där utövar ett större inflytande än vad den kunde göra om hon vore bunden vid statens vagn.

I motionen framhålles också att om de organisatoriska banden mellan stat och kyrka skall lösas, bör detta ske under betingelser som är betryggande för kyrklig verksamhet och kristet kulturliv. För närvarande torde det finnas majoritet i riksdagen för att dessa i motionen framförda synpunkter skall beaktas, men hur det kan komma att gå i framtiden är det säkerligen ingen som nu med säkerhet kan uttala sig om. Dessa tankar har även framförts från inom svenska kyrkan på olika områden verksamma personer. Den motion, som vid årets riksdag framförts av ett mycket stort antal riksdagsledamöter med förslag om att kyrkans representativa organ, kyrkofullmäktige, skall försvinna och dess uppgifter övertagas av den borgerliga kommunens beslutande myndigheter, är ju ett tidens tecken som svenska kyrkan icke verkar alldeles oberörd av, om man får fästa något avseende vid uttalanden, som gjorts från kyrkligt håll i anledning av denna motion. En »reform» efter i motionen uppskisserade linjer skulle bl. a., heter det i ett av dessa uttalanden, sätta punkt för kyrkoförsamlingens självständighet i vårt land och inleda ett nytt skede i vår svenska kyrkas historia. Detta är också min mening, och därför röstade jag emot denna motion med motivering att jag ej vill vara med om att sätta en ny tvångströja på kyrkan utan hellre vill vara med om att ge kyrkan större frihet än vad den nu har. Det är min fasta övertygelse, att svenska kyrkan såsom en fri folkkyrka skulle kunna utföra en ännu betydelsefullare gärning inom vårt land än vad den kan under nuvarande förhållanden.

Läget på den kyrkliga fronten synes också driva dithän, att kyrkan själv, såsom jag förut framhållit, måste värna

om sin självständighet för att kunna fungera såsom kristet samfund, säger pastor Johnsson i sin motion vid 1950 års riksdag. Han säger vidare, att kyrkans hittillsvarande organisationsformer uppenbarligen gömmer stora faror. Han redovisar vidare åtskilliga av de olägenheter, som är förenade med den nuvarande organisationsformen. Prästerna är djupast sett inga statstjänstemän och bör ej heller vara det. Kyrkan har ingen åstundan att stå som tiggare vid statens dörr, framhåller pastor Johnsson vidare. Och jag skulle för min del vilja tillägga: hon behöver det säkerligen ej heller om hon blir en fri folkkyrka, ty därigenom skulle krafter utlösas som skulle göra kyrkan ekonomiskt oberoende. Därmed är inte sagt att staten ej skulle ekonomiskt stödja kyrkan. Detta sker ju åtminstone i något av de länder, där man icke har någon statskyrka. Man lämnar där stöd på grund av att man anser att den kyrkliga verksamheten är så betydelsefull även för staten, att den är värd det stöd som lämnas — om jag icke är fel underrättad — till flera olika religiösa samfund.

Jag vill sålunda icke »avskaffa» statskyrkan utan i stället vara med om att medverka till att den såsom fri folkkyrka må leva ett ännu djupare och rikare liv än vad den nu kan göra.

Herr talman! Jag har intet yrkande utan har endast med några ord velat redovisa hur jag ser på problemet statskyrka—frikyrka.

Herr **ELMGREN** (s):

Herr talman! Då herr Weiland inte hade något yrkande, kan jag fatta mig rätt kort. Det må emellertid ursäktas mig, om jag efter hans anförande har lust att så att säga ställa kyrkan mitt i byn. Motionen, som herr Weiland inte talade så mycket om, handlar inte främst om statens skiljande från kyrkan, utan den går ut på att man begär en folkomröstning om statens skiljande från kyrkan.

Vad utskottet har reagerat emot är att man vill lägga följande formel till

Om folkomröstning ang. kyrkans skiljande från staten

grund för en folkomröstning: »De organisatoriska banden mellan stat och kyrka böra lösas under betingelser, som äro betryggande för kyrklig verksamhet och kristet kulturliv.» Sedan tillägger motionärerna: »Det är dock självfallet att en sådan formel kräver en grundläggande precisering inom de olika utredningsområden som ovan blivit nämnda.»

Det får väl anses ganska klart, att om man skall gå till folkomröstning om en sak, bör den saken först vara tillfredsställande utredd, både därför att folk skall kunna ta ställning till den och därför att den upplysningsverksamhet, som bör bedrivas i samband med en folkomröstning, skall ha något att hämta material ur. Utskottet tycker därför att motionärerna ställer saken på huvudet när de först vill ha folkomröstning och sedan en utredning. Det är detta som gör att jag inte behöver gå in på någon utförligare diskussion, utan kan inskränka mig till att säga, att utskottet om det haft initiativrätt inte på basis av en sådan motion kunnat ta något initiativ eller vara med på något yrkande, utan endast hemställt om avslag på motionerna. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottsutlåtandet.

Herr WEILAND (fp):

Herr talman! Jag medger att herr Elmgren i viss mån har rätt. Det har dock diskuterats åtskilligt och även rätt olika meningar om huruvida utskottet inte hade kunnat gå på den linjen att undersöka också möjligheterna att utreda frågan.

Jag är inte tillräckligt kunnig på detta område för att veta hur man hade kunnat förfara i detta avseende. Likväl är det klart att dessa saker hör samman med varandra, så att vad jag här sagt i dag sålunda enligt mitt förmenande inte hänger i luften.

Herr NÄSGÅRD (bf):

Herr talman! Jag skulle liksom utskottets företrädare kunna säga, att det är rätt egendomligt att motionärerna vill

ha en folkomröstning i frågan men inte ansett sig kunna begära en utredning. Detta förslag har av olika skäl blivit avvisat förut.

Vad jag framför allt vill säga är emellertid att jag helt och hållet ansluter mig till den mening, som herrar Swedberg och Hammar givit uttryck åt i ett särskilt yttrande. Ehuru de ansett att det skulle vara betydelsefullt med en folkomröstning i frågan, har de avstått från att göra något yrkande därom. De förklarar sig på följande sätt: »Som emellertid meningarna i förevarande fråga visat sig vara synnerligen delade och vi anser, att ärenden av denna och liknande art så vitt möjligt bör handläggas i en anda av enighet och samförstånd, har vi ansett oss för närvarande böra stanna vid att ge vår här angivna mening till känna.»

Jag tycker att också herr Weiland skulle ha kunnat ansluta sig till detta yttrande.

Herr Weiland erinrade om vår värderade kamrat Ture Nermans motion år 1950 och den debatt som blev följden av denna motion. Men jag måste ju säga, att herrar Weiland och Ture Nerman har helt olika utgångspunkter i denna fråga, och deras meningar sammanfaller inte, såvitt jag förstår, i fråga om syftet.

För övrigt tror jag, att herr Weiland är en smula efter sin tid. Det torde inte bland frikyrkofolket råda någon enig mening om att man vill ha kyrkan skild från staten. När vi diskuterade den frågan år 1950 motsatte sig exempelvis pingströrelsens ledare bestämt kravet på att kyrkan skulle skiljas från staten, vilket han ansåg skulle bli ett led i nationens avkristning. När det året därpå blev möjligt att fritt utträda ur statskyrkan utan några som helst ceremonier var det också en mycket liten procent bland de frikyrkliga som verkligen begärde utträde.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr ELMGREN (s):

Herr talman! Om jag fattade herr Weiland rätt ville han göra gällande, att ut-

skottet skulle ha övervägt att ta initiativ till en utredning. I förbigående vill jag säga, att herr Weiland inte var närvarande i utskottet. Han kunde därför inte, såsom herr Näsgård förutsatte, ansluta sig till det särskilda uttalande, som avgivits. Men, herr Weiland, om utskottet haft initiativrätt och velat taga ett initiativ, hade väl en förutsättning varit, att den av motionärerna som var närvarande i utskottet skulle ha yrkat detta eller åtminstone yrkat bifall till sin motion. Så skedde inte. Då är det väl för mycket begärt att kräva att andra skulle beträda den linjen.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Ang. folkskolans tjänstebostäder

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 113, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående vissa frågor rörande tjänstebostäderna för folkskolans lärare jämte i ämnet väckta motioner.

I detta utlåtande hade utskottet hemställt, utom annat, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 314 och II: 316, såvitt här vore i fråga, till Folkskolor m. m.: Byggnadsbidrag till tjänstebostäder för budgetåret 1955/56 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 5 500 000 kronor.

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! Samtidigt som jag ber att få yrka bifall till statsutskottets utlåtande vill jag påpeka, att det har råkat insmyga sig ett par tryckfel i utlåtandet på s. 41, vilka jag ber att få rätta.

Första meningen i andra stycket som börjar med »Den av de sakkunniga föreslagna» bör lyda på följande sätt: »Den av de sakkunniga föreslagna, av departementschefen förordade övergångsbestämmelsen åsyftar uppenbarligen endast de fall, där hyresmarknad icke förefunnits och därmed tjänstebostadsskyl-

dighet ansetts föreligga vad upplåtelsen» o. s. v. I utskottets text har alltså orden »icke förefunnits» bortfallit.

Nästa mening i utskottets utlåtande lyder: »Däremot inbegripes icke sådana fall, där vid upplåtelsen hyresmarknad förelegat och sålunda tjänstebostadsskylighet ej förefunnits, men där läkaren» etc. Ordet »läkaren» skall naturligtvis vara »läraren». Slutet på meningen skall alltså lyda: »men där läraren likväl på grund av hittillsvarande bestämmelser fått bostaden förklarad för tjänstebostad».

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt med rättelse av de av herr Näsström anmärkta tryckfelen.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 114, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 115, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1955/56 till universitetssjukhusen m. m.;

nr 116, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt garanti till Aktiebolaget Aerotransport;

nr 117, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1954/55, i vad propositionen avser staten för statens allmänna fastighetsfond; och

nr 118, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1954/55, i vad propositionen avser avskrivning av nya kapitalinvesteringar.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. hamnavgiften för lustfartyg i vissa fiskehamnar

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 119, i anledning av riksdagens år 1954 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverket m. m.

Statsutskottet, tills vars förberedande behandling riksdagens år 1954 församlade revisorers berättelse jämte de i anledning därav från vederbörande ämbetsverk och myndigheter till Kungl. Maj:t avgivna utlåtanden och förklaringar blivit hänvisad, hade efter tagen kännedom av vissa handlingar och inhämtande av för ärendenas utredning i övrigt erforderliga upplysningar, i det föreliggande utlåtandet underställt riksdagens prövning de av revisorerna gjorda framställningar, som ansetts från utskottets sida påkalla yttranden.

Punkten 1

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 2—4

Lades till handlingarna.

Punkterna 5 och 6

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 7 och 8

Lades till handlingarna.

*Punkten 9***Ang. hamnavgiften för lustfartyg i vissa fiskehamnar**

Under kommunikationsdepartementet, § 18, hade revisorerna upptagit frågan om den befrielse från sjöfartsavgifter vid angörande av rikets hamnar, som enligt gällande bestämmelser åtnjotes av lustfartyg, tillhörande vissa s. k. privilegierade segel- och båtsällskap. Revisorerna, som undersökt verkningarna av ifrågavarande privilegium såvitt gällde de statliga och statsunderstödda fiskehamnarna, hade på anförda skäl föreslagit, att ifrågavarande avgiftsbefrielse skulle upptagas till omprövning.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten yttrat:

»Inledningsvis torde få erinras om att Kungl. Maj:t, med anledning av vad utskottet under punkten 14 i sitt av fjolårets riksdag godkända utlåtande nr 6 hemställt, uppdragit åt väg- och vattenbyggnadsstyrelsen att utreda frågan om underhållet av sådana fiskehamnar som uppförts med anlitande av bidragsmedel från anslaget till byggande av fiskehamnar. Enligt utskottets mening bör vid denna utredning jämväl den i förevarande sammanhang aktualiserade frågan upptagas till övervägande. Då emellertid en individuell avgiftsbeläggning av de av revisorerna åsyftade nöjesbåtarna synes ägnad att ingiva vissa betänkligheter ur både principiell och framför allt praktisk synpunkt, torde därvid närmast böra prövas om icke vederbörande huvudmän kunde genom en kollektiv överföring av automobilskattemedel ekonomiskt gottgöras för de tjänster båtägarna åtnjuta i fiskehamnarna.

Under åberopande härav hemställer utskottet, att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om åtgärder i det av utskottets angivna syftet.»

Herr HÄLLGREN (s):

Herr talman! Riksdagens revisorer har i denna punkt föreslagit, att den befrielse från erläggande av hamnavgift, som vissa segelsällskap åtnjuter i våra hamnar, skall upptagas till omprövning. Revisorernas förslag har tillstyrkts av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, kommerskollegium, Västkustfiskarnas centralförbund och Svenska sydkustfiskarnas centralförbund, under det att de organisationer, som representerar sportseglingen, har yrkat avslag.

Avgiftsbefrielsen för sportseglare är ett gammalt privilegium, varom även finns internationella överenskommelser. Det åstadkommer dock en viss irritation i hamnarna. Om en i samhället boende person har en båt, som användes för nöje eller rekreation, skall han betala hamnavgift. En sportseglare däremot, som tillhör ett segelsällskap, är befriad från avgift.

Utskottet har nu föreslagit, att man

Ang. hamnavgiften för lustfartyg i vissa fiskehamnar

skall överväga möjligheten att överföra automobilskattemedel till hamnarna för att gottgöra de förluster som uppkommer genom det nuvarande systemet. I inkomsthänseende kan dessa avgifter visserligen inte betyda så mycket för hamnarna, men de nu gällande reglerna skapar en viss irritation, som man förr eller senare måste försöka komma ifrån. Avgiftsbefrielse i hamnarna gäller för sådana båtar och fartyg, som söker hamn i situationer av trängande nöd eller som av andra orsaker, såsom proviantering, reparation o. s. v., måste anlita hamn. Nöjesbåtarna kan utan hänsyn härtill komma och gå hur de vill utan att erlägga avgift. De vållar dock en hel del besvär genom den statistik över dessa båtar som måste uppgöras av dem som skall sköta hamnarna.

Jag har inget yrkande, herr talman. Jag vill endast säga att detta problem icke är ur världen med vad utskottet har föreslagit, utan problemet kommer förr eller senare tillbaka till riksdagen.

Herr HESSELBOM (s):

Herr talman! Det är ingalunda någon stor fråga som revisorerna här tagit upp; den gäller ju huruvida de s. k. nöjesbåtarna skall tvingas erlägga hamnavgift när de angör t. ex. en fiskehamn.

Vissa båtsällskap här i landet har fått en privilegierad ställning i detta avseende genom att de är befriade från avgiften, och dessutom har — och det vill jag särskilt understryka — vissa utländska båtsällskap genom internationella överenskommelser fått rätt att angöra svenska hamnar utan att erlägga hamnavgift.

Utskottet anser att den nuvarande ordningen inte är tillfredsställande. Det finns ingen som helst anledning till att vissa båtägare skall ha privilegier framför andra. Men av praktiska skäl anser vi det lämpligast att lösa detta problem på så sätt, att man befriar alla mindre båtar, som tillfälligt angör en hamn, från att erlägga sådana avgifter. Det är ofta fråga om bagatellbelopp — en hamnavgift kan väl röra sig om en 50-öring eller en krona — och vi befarar att uppbor-

den av dessa hamnavgifter kommer att kosta betydligt mer än man kan räkna med att få in i form av avgifter. Detta kan ju inte vara någon förnuftig ordning.

Men man kan även lägga andra synpunkter på denna fråga. Åtminstone i den del av landet, där jag har min hemvist, brukar vi alltid visa gästfrihet när vi får främmande. Vi tycker inte att det är riktigt honnett, om en främmande båt angör en vänerhamn eller en västkusthamn, att säga till våra gäster, att det kostar 50 öre eller en krona. Vi vill vara generösa och i stället säga: »Du är välkommen!» Vi tror att det ligger i de enskilda orternas intresse, om man genom att visa gästfrihet kan dra till sig besökare som kommer sjöledes från andra håll.

Utskottet har nu velat peka på en möjlighet att lösa denna fråga till alla parter belåtenhet. Många motorbåtar använder ju bensin som drivmedel, och för den får de erlägga bensinskatt. Vid behandlingen av sjätte huvudtiteln framhöll utskottet det rimliga i att dessa båtägare på något sätt får återbäring för den erlagda bensinskatten; de bör inte i sin egenskap av motorbåtsägare bidra till vägunderhållet mer än andra skattebetalare i samhället. Utskottet har alltså velat visa på utvägen, att man genom kollektiv restitution av bilskattemedel kunde använda en del av dessa pengar till underhåll av fiskehamnar liksom andra småhamnar. På det sättet skulle frågan kunna lösas till båtnad för alla parter.

Det är dessa synpunkter som legat till grund för utskottets ställningstagande, herr talman, och jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag i ärendet.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt.

Punkten 10

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 11 och 12

Lades till handlingarna.

Ang. beskattningen av vissa livräntor*Punkten 13*

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 14

Lades till handlingarna.

Punkten 15

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 16

Lades till handlingarna.

Punkten 17

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 18—23

Lades till handlingarna.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 120, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statstjänstemännens löner under år 1955 m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Anmälades statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 260, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statstjänstemännens löner under år 1955 m. m.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i utlåtande nr 120 bifölles även av andra kammaren.

Ang. beskattningen av vissa livräntor

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 32 § 2 mom. och anvisningarna till 19 § kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370) jämte en i ämnet väckt motion.

I en den 18 mars 1955 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 166, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag om ändrad lydelse av 32 §

2 mom. och anvisningarna till 19 § kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370).

I propositionen hade föreslagits, att livränta, som utgått på grund av försäkring enligt lagen om yrkesskadeförsäkring, i sin helhet skulle utgöra skattepliktig intäkt och således icke — såsom bland annat livränta enligt 1916 års lag om olycksfall i arbete — beskattas allena till reducerat belopp. Detsamma hade föreslagits skola gälla livränta, som utginge enligt militärsättningsförordningen och vissa andra författningar på grund av skadefall, som inträffat efter utgången av år 1954.

Till utskottets behandling hade hänvisats den i anledning av propositionen väckta motionen I: 481 av herrar *Norling* och *Helmer Persson*, vari hemställdes, att riksdagen måtte besluta antaga i motionen infört förslag till lag om ändrad lydelse av 32 § 2 mom. kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370).

Det av motionärerna framställda lagförslaget innebar, att livränta, som utginge på grund av den obligatoriska yrkesskadeförsäkringen, i samtliga fall skulle beskattas med 80 procent av livräntans belopp.

Utskottet hade i det nu föreliggande betänkandet av angivna orsaker hemställt,

A) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 166, för sin del antaga det vid propositionen fogade förslaget till lag om ändrad lydelse av 32 § 2 mom. och anvisningarna till 19 § kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370); samt

B) att motionen I: 481 av herrar *Norling* och *Helmer Persson* icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr **NORLING** (k):

Herr talman! I anslutning till denna proposition har jag tillsammans med min partikamrat *Helmer Persson* avlämnat en motion, vari vi yrkat viss ändring av beskattningen av livränta enligt lagen om yrkesskadeförsäkring.

Även om livräntan enligt den nya lagen avsevärt förbättrats genom att inkomstläget blivit höjt och följaktligen även livräntan kommer att utgå efter yrkesskadelagens högre belopp, verkar den nya beskattningen dock betungande för dem som drabbats av invaliditet. Det är naturligtvis riktigt att invaliden kommer att få ungefär samma ersättning efter beskattning, som han erhållit i sjukersättning efter den reducerade ersättningskala, vilken utgår efter de första 90 dagarna. Man får dock komma ihåg att sjukersättningen är skattefri. Invalidider, som erhåller invalidersättning för skador vilka drabbat dem före utgången av år 1954, erhåller förutom ersättning enligt gamla olycksfallslagen vid sådan invaliditet, att hjälp för vård behövs, en s. k. hjälpvårdsersättning av 1 800 kronor per år. Det sker just med tanke på att särskild vård i många fall är av behovet påkallad. Därför borde vid beskattning av invalidersättningen hänsyn tagas till detta. Till detta kommer att en person, som drabbats av invaliditet, alltid måste räkna med att viss vård måste bekostas av den ersättning som erhålles. Med hänsyn härtill kan en invalid inte anses vara lika bärkraftig i skattehänseende som en frisk människa.

Vi delar således inte departementschefens och utskottets mening, att man ej skall ta hänsyn till sociala skäl eller andra liknande omständigheter när det gäller invalidens beskattning. Därför har vi också i motionen föreslagit, att viss del av invalidröntan skall vara fri från beskattning, nämligen 20 procent av röntan.

Utskottet, som avstyrkt motionen, finner dock, att situationer kan uppstå då frågan måste betraktas även ur social synpunkt. Utskottet säger nämligen i sin skrivning: »Tilläggas bör emellertid att i ömmande fall möjlighet föreligger att tillämpa de i kommunalskattelagen givna reglerna om avdrag för nedsatt skatteförmåga. Därvid torde finnas anledning framhålla att vid ett genomförande av det föreliggande förslaget beskattningsnämnderna synes böra ägna särskild uppmärksamhet åt sådana fall där

Ang. beskattningen av vissa livräntor skäl för tillämpning av nyssnämnda bestämmelser kan föreligga, ehuru formellt yrkande därom icke framställts av den skattskyldige.»

Utskottet har således understrukit just den tankegång, som vi varit inne på när vi begärt att en viss del av invalidröntan skall vara skattefri. Utskottet pekar ju självt på att fall kan inträffa, som kan vara så ömmande, att beskattningsnämnderna böra ta hänsyn till sociala skäl även om den skattskyldige inte begärt skattelindring.

Jag skulle naturligtvis, herr talman, med hänsyn till detta uttalande av utskottet kunna avstå från att göra något yrkande, men då jag finner att motionen trots allt är av mycket stor betydelse när det gäller att åstadkomma lindring i beskattningen för dessa invalidider, hemställer jag om bifall till motionen.

Herr SJÖDAHL (s):

Herr talman! Denna fråga gäller ju livräntorna enligt yrkesskadeförsäkringslagen. Jag vill erinra kammaren om att när riksdagen antog denna lag var det under den förutsättningen, att livräntorna var så högt uppräknade, att de skulle kunna tåla beskattning. Här emot gjordes inte några invändningar från riksdagens sida — jag tror inte ens att den saken diskuterades inom riksdagen. Det är därför bara andra akten, som här utspelas, då man efter denna höjning av livräntorna kommer med ett förslag om att de skall beskattas.

Jag vill vidare framhålla, eftersom motionärerna särskilt har pekat på dem som har inkomster upp till 7 200 kronor, att vid full livränta utgår ju inte mindre än 11/12 av detta belopp, alltså praktiskt taget hela beloppet. Det innebär att det finns en hel del individer ute i arbetslivet, som inte har större inkomster men som ändå beskattas. Jag kan också erinra om att ålderspensionärerna, som oftast har lägre inkomst, får skatta för sina pensioner.

Nu förstod jag på motionärernas talesman, att han var tveksam, om han

Ang. förvärvsavdraget vid sambeskattning

skulle yrka bifall till sin motion. Utskottet har sagt, att i ömmande fall kan man få ytterligare avdrag efter framställning till taxeringsnämnden och att, om vederbörande livräntetagare inte gör framställning därom, taxeringsnämnderna bör kunna självmant bevaka livräntetagnarnas intressen.

Utskottet har alltså pekat på att detta förslag är en följd av riksdagens förut fattade beslut, och tillika anbefallt, att man i ömmande fall bör vidta en jämkning av skatten.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med de därunder förekomna yrkandena gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna betänkandet hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställen med den ändring, som föranledes av bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Anmäldes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 263, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 32 § 2 mom. och anvisningarna till 19 § kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370).

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställen i betänkande nr 42 bifölles även av andra kammaren.

Ang. förvärvsavdraget vid sambeskattning

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 47, i anledning av väckta motioner om ändringar av bestämmelserna rörande det s. k. förvärvsavdraget för gift kvinna.

Till bevillningsutskottet hade hänvisats följande inom riksdagen väckta, av utskottet till behandling i ett sammanhang upptagna motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 28 av herr *Anderberg* m. fl. och II: 39 av herr *Engkvist* m. fl.;

2) de likalydande motionerna I: 140 av fru *Svenson* m. fl. och II: 428 av herr *Larsson* i Luttra m. fl.; samt

3) motionen II: 93 av herr *Andersson* i Essvik.

I motionerna hade yrkats vissa ändringar i gällande beskattningsregler, syftande till en utvidgning av rätten till avdrag vid s. k. faktisk sambeskattning. Sålunda hade i de likalydande motionerna I: 28 av herr *Anderberg* m. fl. och II: 39 av herr *Engkvist* m. fl. yrkats, att det avdrag, vilket kunde vid den statliga taxeringen medgivas gift man som haft inkomst av jordbruksfastighet eller rörelse, skulle kunna få åtnjutas jämväl därest han haft inkomst av odlingar på jord, taxerad som annan fastighet. Motionärerna hade därvid i främsta rummet syftat på de tobaksodlingar, vilka bland annat i Skåne i viss utsträckning anlagts på fastigheter taxerade såsom annan fastighet. I de likalydande motionerna I: 140 av fru *Svenson* m. fl. och II: 428 av herr *Larsson* i Luttra m. fl. hade yrkats en sådan utvidgning av ifrågavarande avdrag, att detsamma skulle kunna medgivas även då gift man deltagit i hustruns förvärvsarbete inom jordbruk eller rörelse samt att avdraget skulle utsträckas till att avse jämväl den kommunala taxeringen. I motionen II: 93 av herr *Andersson* i Essvik hade yrkats, att det gift man vid taxeringen till statlig inkomstskatt medgivna avdraget skulle få åtnjutas jämväl i det fall att hustrun ägt jordbruksfastighet och deltagit i skötseln av densamma.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande betänkandet anfört bland annat:

»Det synes utskottet kunna förutsättas, att de nu föreliggande yrkandena kommer att bli behandlade vid den av 1954 års riksdag begärda översynen av reglerna om förvärvsavdraget, vilken enligt departementschefens uttalande avses att verkställas i samband med en prövning av ortsavdragens utformning. Ut-

Ang. förvärvsavdraget vid sambeskattning

skottet anser, att resultatet av denna översyn bör avvaktas innan ställning tagas till de nu aktualiserade spörsmålen, och kan således icke tillstyrka lagstiftningsåtgärder i anledning av motionerna. Med hänsyn till att nämnda översyn begärdes av riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t så sent som den 24 november 1954 finner utskottet ej heller anledning att förorda skrivelse till Kungl. Maj:t i ämnet. Utskottet avstyrker sålunda de förevarande motionerna.

Under åberopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

1) att de likalydande motionerna I: 28 av herr Anderberg m. fl. och II: 39 av herr Engkvist m. fl. om viss ändring av bestämmelserna rörande det s. k. förvärvsavdraget för gift kvinna icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

2) att de likalydande motionerna I: 140 av fru Svenson m. fl. och II: 428 av herr Larsson i Luttra m. fl. om viss ändring av bestämmelserna rörande det s. k. förvärvsavdraget för gift kvinna vid beskattning icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

3) att motionen II: 93 av herr Andersson i Essvik om viss ändring av 4 § 2 mom. andra stycket av förordningen om statlig inkomstskatt icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.»

Reservationer hade anförts

I) av herrar *Vclander* och *Hagberg* i Malmö, som ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till de likalydande motionerna I: 28 av herr Anderberg m. fl. och II: 39 av herr Engkvist m. fl., de likalydande motionerna I: 140 av fru Svenson m. fl. och II: 428 av herr Larsson i Luttra m. fl. samt motionen II: 93 av herr Andersson i Essvik,

1) för sin del antaga i reservationen infört förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

2) antaga i reservationen infört förslag till förordning om ändring i förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt;

II) av herrar *Söderquist*, *Anders Johansson*, *Kristensson* i Osby, *Sjölin* och *Strandh*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, och avslutas med en hemställan, att riksdagen måtte, i anledning av de likalydande motionerna I: 28 av herr Anderberg m. fl. och II: 39 av herr Engkvist m. fl., de likalydande motionerna I: 140 av fru Svenson m. fl. och II: 428 av herr Larsson i Luttra m. fl. samt motionen II: 93 av herr Andersson i Essvik i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en översyn av reglerna om det s. k. förvärvsavdraget vid taxering till skatt, så att förslag i ärendet snarast kunde föreläggas riksdagen.

Herr **VELANDER** (h):

Herr talman! De spörsmål, som behandlas i det föreliggande utskottsbetänkandet, sammanfaller i allt väsentligt med dem, som förelåg till behandling under nästlidet års riksdags höstsession. Det var den 24 november, som de spörsmålen diskuterades, och skedde detta i anslutning till bevillningsutskottets då föreliggande betänkande nr 62. Den diskussionen var ganska utförlig, och jag kan tänka mig att det i dag kan vara lämpligt åtminstone för mig såsom en av högerreservanterna vid både det tillfället och nu att begränsa mig till vissa erinringar från den debatten.

Utgångspunkten för den då förda diskussionen och den diskussion, som kommer att föras här i dag, kan sammanfattas i två frågor. Den ena är: Bör inte rätten till förvärvsavdrag för gift kvinna vara densamma vid inkomst av jordbruk som vid inkomst av rörelse eller eget arbete? Och den andra: Bör inte gift man, som haft inkomst av jordbruk eller rörelse och som vid den statliga beskattningen åtnjuter förvärvsavdrag för hustru, som utfört arbete i förvärvskällan, vara berättigad till motsvarande avdrag vid den kommunala beskattningen? Det är dessa två frågor som bevillningsutskottet haft att ta ställning till och som riksdagens kamrar nu skall söka besvara.

Svaret är med högerreservanternas

Ang. förvärvsavdraget vid sambeskattning

ståndpunkt tämligen givet. På högerhåll har vi utan tvekan städse besvarat de frågorna jakande. Det har för oss varit en självklar sak, att förvärvskällan jordbruk skall i angivet hänseende vara likställd med förvärvskällan rörelse, och vi finner det anmärkningsvärt, att utskottsmajoriteten inte velat medverka till ett hävande av den nu gällande, jag kan väl säga, diskrimineringen av förvärvskällan jordbruk. Att avdragsrätten vid den kommunala beskattningen principiellt sett bör vara densamma som vid den statliga beskattningen, finner vi lika självfallet.

Man kan fråga sig, vilka erinringar som göres mot den sålunda angivna högeruppfattningen. Vad beträffar den förra frågan — alltså, om inte rätten till förvärvsavdrag för gift kvinna bör vara densamma vid inkomst av jordbruk som vid inkomst av rörelse eller eget arbete — säger man, att det skulle bli så krångligt, att man därigenom skulle få en »ohanterlig» lagstiftning och att man måste beklaga taxeringsmyndigheterna med hänsyn till det merarbete, som skulle drabba dem vid ett bifall till högerståndpunkten i förevarande hänseende. Jag har för min del mycket svårt att förstå, vari detta beklagande ytterst bottnar. Det kan väl inte bli någon komplicerad av beskattningsförfarandet, såvitt jag förstår, därav. Högerståndpunkten innefattar dock på sitt sätt en rationalisering av beskattningen, eftersom vad därmed åsyftas utgör en naturlig och logisk konsekvens av förvärvsavdragens nuvarande oenhetliga konstruktion. Att förvärvsavdragen i och för sig, särskilt om de ges denna avsedda enhetliga konstruktion eller utformning, innefattar någon nämnvärd komplicerad av beskattningsreglerna, vars undanröjande skulle framstå såsom synnerligen angeläget, torde näppeligen heller kunna göras gällande.

Beträffande den andra frågan har utskottets talesman under diskussionen förliden höst gjort ett uttalande, som jag vill något kommentera. Utskottsmajoriteten resonerar enligt denne sin talesman på följande sätt. Den avdragsrätt,

som man avser att vidga gäller nu endast den statliga beskattningen, och så heter det: »Det är inte så, att det härvidlag råder någon principiell skillnad mellan statlig och kommunal beskattning, utan det är fråga om en typisk riksdagskompromiss, som saknar allt vad principer heter. Man har bitit huvudet av principerna och, skulle jag nästan vilja tillägga, ytterligare någonting!»

Detta är en bekännelse och en karakteristik av utskottsmajoritetens skäl, som kammarens ärade ledamöter inte kan anse innefatta någonting av relevans för ett ståndpunktstagande i ämnet. Jag tycker, att dessa »skäl» närmast ger vid handen, att de inte utgör några skäl alls, och följaktligen inte kan utgöra någon motivering för att icke bifalla det förslag, som högerreservanterna ställde i föl och som de också ställt i år.

Utskottets talesman fortsatte: »Man säger nu, att denna avdragsrätt vid den statliga beskattningen kräver, att man får göra samma avdrag i den kommunala beskattningen» — så är det enligt vår mening. »Det är inte alls säkert», heter det vidare. »Vi har t. ex. ett ortsavdrag på 4 000 kronor för gifta personer vid den statliga beskattningen och 2 000 kronor för ogifta. Varför säger man inte, att detsamma också skall gälla vid den kommunala beskattningen, där dessa avdrag för familjerna endast är hälften så stora?» Från denna utgångspunkt kommer så utskottets talesman fram till att schablonavdraget med 300 kronor kan mycket väl gälla vid den statliga beskattningen utan att konsekvensen bjuder, att det skall gälla jämväl vid den kommunala beskattningen. Detta måste nu vara ett mycket svagt skäl.

Men även ur en annan synpunkt saknar denna parallell betydelse, eftersom det ligger så till — om jag inte missförstått de uttalanden, som i olika sammanhang har gjorts av finansministern och även från andra håll — att man är i färd med att förbereda en sådan ordning, enligt vilken ortsavdragen vid den kommunala beskattningen om möjligt

Ang. förvärvsavdraget vid sambeskattning

skall bestämmas till samma belopp som vid den statliga beskattningen, och kanske resultatet också blir — vad vet jag? — att både de statliga och de kommunala ortsavdragen kan komma att ytterligare höjas. Men det är nu *en* sak. En annan sak är att jag inte förstår, vad detta förvärvsavdrag har att göra med frågan om hur ortsavdragen har reglerats vid den statliga beskattningen och vid de kommunala beskattningen eller hur de inom den närmaste framtiden kommer att regleras.

Utskottets talesman sade vidare, att den gällande ordningen är en kompromiss och att den är en ohelig kompromiss, och han fortsätter: »Alla kompromisser är mer eller mindre oheliga, men de är ofta nödvändiga i det praktiska politiska arbetet. Vad är det nu som ligger bakom detta? Jo, vi har ett förslag om förenklad taxering och förenklade deklARATIONER. — Man vet inte vad det blir av det förslaget, men uppenbarligen är det möjligt, att man i det sammanhanget för att förenkla deklARATIONER och taxeringsförfarandet vill företa en vidsträcktare prövning och att man då kan kasta sina blickar även på denna punkt.»

Nu har vi ju genomfört denna förenklade taxering. Den har behandlats vid årets riksdag, och när högerreservanterna förra året sade, att de inte förstod, varför frågan om förvärvsavdraget kunde sättas i samband med denna schablonisering av beskattningen, bekräftas riktigheten av denna inställning, om vi söker göra klart för oss innehållet av den schablonisering av taxeringen, som vi för kort tid sedan varit med om att besluta.

Sedan är utskottsmajoriteten inne på frågan om den skattesänkning, som förestår, och att det på grund därav skulle föreligga skäl för att inte positivt angripa de spörsmål, som genom de föreliggande motionerna och högerreservationen har aktualiserats. Den synpunkten skulle möjligen kunna ha någon betydelse, i fall man ansåge sig kunna utgå ifrån att man vid fullföljandet av tanken på en skattesänkning hade att räkna

med att dessa förvärvsavdrag skulle komma att bortfalla. Denna tanke har man dock inte sökt hävda, och så länge man inte kan göra det, förefaller det mig, som om den logiska och den praktiska konsekvensen — och detta även ur rättvisesynpunkt — bör bli, att förvärvsavdragen regleras på sätt som hävdades under fjolåret och på sätt som högerreservanterna i förevarande sammanhang tar sikte på.

Jag skall inte fortsätta att rota i vad som förekom vid fjolårets behandling av denna fråga och som har aktualiserats genom utskottets ståndpunktstagande nu. Jag vill dock erinra om en sak som är rätt intressant.

I bevillningsutskottets betänkande från höstriksdagen innefattade klämman att »riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att Kungl. Maj:t ville, med beaktande av vad i detta betänkande anförts, i lämpligt sammanhang låta verkställa en översyn av reglerna om det s. k. förvärvsavdraget vid taxering till skatt samt så snart förutsättningar därför föreligger för riksdagen framlägga det förslag i ämnet som härav må föranledas». Om en sådan formulering uttolkas så som vi är vana vid här i riksdagen, betyder den, att man har velat skjuta undan dessa spörsmål, att man i själva verket inte velat biträda en positiv lösning av dem, att man inte velat säga någonting som vore till något förbindande. Det medförde också, att utskottets uttalanden i fjolårets debatt karakteriserades såsom en såpad gris.

Det förelåg emellertid då utom högermotionerna även motioner från bondeförbundshåll, och det fördes en diskussion här i kammaren mellan mig å ena sidan samt fru Svenson och herr Niklasson å den andra, i vilken jag hävdade, att bondeförbundet var mäktigt en utomordentlig grad av förnöjsamhet, då det godtog den skrivning, som bevillningsutskottet hade presterat, och ansåg, att denna innebar ett tillmötesgående av motionärernas ståndpunkt, som dessa kunde känna sig belåtna med. Det förvånar mig därför att delvis samma motionärer nu har återkommit och motions-

Ang. förvärvsavdraget vid sambeskattning

ledes upprepar ungefär samma synpunkter, som de framförde förra året. Inte heller dessa motioner har lett till något positivt ställningstagande från bevillningsutskottets sida, och det är med stort intresse som jag avvaktar ett uttalande från motionärerna hur de ser på den saken i belysning av vad som förekom vid höstriksdagen.

Även folkpartiets representanter i utskottet var nöjda med utskottets ställningstagande förra året. I år har däremot det partiets utskottsrepresentanter avgivit en särskild reservation. Mot den reservationen har jag ingen anledning att här rikta några erinringar. Jag vill blott deklarerar, att, för den händelse högerreservationen skulle komma att slås ut vid en eventuell votering och folkpartireservationen alltså bli kontraproposition, jag ämnar för min del biträda folkpartiets reservation.

I anslutning till det anförda ber jag, herr talman, att få hemställa om bifall till den med I) betecknade, vid utskotts-betänkandet fogade reservationen.

Herr SÖDERQUIST (fp):

Herr talman! Reservation nr II) vid det nu behandlade betänkandet innehåller yrkande om en skrivelse till Kungl. Maj:t med hemställan om översyn av reglerna för det s. k. förvärvsavdraget för gift kvinna. Och man önskar, att denna översyn skall ske så snabbt, att förslag i ärendet snarast kan föreläggas riksdagen. Det är främst för att understryka ordet »snarast» och för att yrka bifall till denna reservation, som jag begärt att få yttra mig.

Såsom av utskottsbetänkandet framgår hemställde bevillningsutskottet förra året — t. o. m. så sent som vid höstriksdagen — att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om översyn av de nämnda reglerna. Det därav föranledda förslaget i ärendet borde, ansågs det då, framläggas för riksdagen, så snart förutsättningar därför förefunnos. Folkpartiets representanter i bevillningsutskottet biträdde denna hemställan, som godtogs av riksdagen. Det kunde då möjligen tyc-

kas vara överflödigt, att man nu på nytt skriver till Kungl. Maj:t i denna angelägenhet. Och det kan väl förmodas, att utskottets talesman här i dag framhåller detta såsom sin och utskottsmajoritetens uppfattning.

Nu är det emellertid så, herr talman, att denna fråga i viss mån har kommit i ett nytt läge. Utskottet uttalar nu som sin mening, att resultatet av en prövning av de s. k. ortsavdragens omfattning bör avvaktas, innan ställning togs till frågan om förvärvsavdragen. Utredningen beträffande ortsavdragen synes emellertid knappast komma att ske inom den allra närmaste tiden. I varje fall lär den väl inte bli slutförd så snart. Och en lösning av förvärvsavdragsproblemet ställs alltså därigenom tämligen mycket på framtiden.

Reservanterna anser emellertid, att frågan om förvärvsavdragen bör kunna lösas för sig utan hinder för den avsedda prövningen av ortsavdragsproblemet. Och vi menar vidare, att försvärvsavdragsfrågans lösning är så angelägen, att förslag snarast bör utarbetas för att utan dröjsmål föreläggas riksdagen. Alla är vi väl för övrigt ense om att frågan är synnerligen betydelsefull. Så som ärendet nu ligger till, kan en ny skrivelse till Kungl. Maj:t därför inte anses vara obefogad.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservation II).

Herr SJÖDAHL (s):

Herr talman! Här föreligger tre grupper av motioner, som allesamman berör frågan om förvärvsavdraget. De berör egentligen vad man brukar kalla den faktiska sambeskattningen. Det är för det första ett förslag rörande gift mans avdrag. Gift man får enligt den nuvarande lagstiftningen göra avdrag för hustru, som arbetar i jordbruk eller rörelse, med upp till 300 kronor. Nu föreslår man från ett håll, att gift man även skall få lov att göra avdrag för hustru som arbetar på odlingar på jord av annan fastighets natur. Man har här närmast tänkt på tobaksodlingen i Skåne.

Ang. förvärvsavdraget vid sambeskattnng

Gift man skulle då få göra avdrag med 300 kronor för hustru under den förut-sättningen och den presumptionen att hon deltar i arbetet på tobaksodlingen. Det kan ju sägas, att eftersom det är än si och än så med omfattningen av hustrur-nas arbete i jordbruket, så kan man lika gärna utsträcka avdraget till sådana fastigheter, där man odlar tobak eller grönsaker eller frukt eller vad det nu må vara, men som är av annan fastighets natur. Man måste här arbeta med schabloner. Det finns ingen taxeringsnämnd som kan värdera det arbete en jordbru-karhustru utför och beräkna det till 200 kronor eller 300 kronor, utan avdra-get medges i de flesta fall schablonmäs-sigt. När det inte finns en bestämd an-ledning att anta motsatsen, medger man ett schablonavdrag på 300 kronor, och det har sagts att detta innebär detsamma, som om det statliga ortsavdraget för gifta jordbrukare hade höjts med 300 kronor.

Det är uppenbart, att om man skall ha denna schablon för jordbrukare och deras hustrur, kan man också ha den för dem som har ett litet hem av annan fastighets natur och som har en odling av tobak, frukt eller grönsaker, men hur utomordentligt svårt blir det inte att kontrollera detta! Det blir också där ett schablonavdrag. Och varför skall man egentligen stanna där? Det kan ju hän-da, att en man har en hyresfastighet och att hustrun sköter hyresuppbörden och övervakar reparationerna. Varför skulle inte han få göra avdrag med 300 kronor för hustruns insats i den verk-samheten? Man skulle också kunna ifrå-gasätta, varför man inte skall ta med dem som har inkomst av tjänst. Jag kände för några år sedan en lärare, vars hustru rättade hans uppsatslag, så att han kunde ägna sig mera åt vetenskap-ligt arbete. Om detta var regelvidrigt eller inte, skall jag lämna därhän. Hon bidrog emellertid på det sättet till för-värvandet av hans inkomst. Man kan också tänka sig att en författares hustru renskriver hans manuskript; det har sagts mig att det ofta är fallet. Varför skall icke författaren då få göra avdrag

för hustrus insats, vars värde säkerligen ofta överstiger de där 300 kronorna? He-la saken är så besvärlig att klara, att man knappast bör gå till en lagstiftning som utbreder området för detta avdrag obesett och utan verklig undersökning.

De nuvarande bestämmelserna har till-kommit som en kompromiss. De tillkom ju 1952. Vi hade då ett förvärvsavdrag för hustru som arbetade i rörelse eller som tjänsteman. Det avdraget var bero-ende på att hon var borta från hemmet och att detta måste medföra ökade kost-nader. Man opponerade sig från jord-brukarhåll, kanske med visst fog, och så ingick man en kompromiss: låt oss medge ett schablonavdrag för jordbru-karhustrur på 300 kronor — och så kom rörelseidkarna också med. Det är samma sak där. Om en handlande gör ett schablonavdrag på 300 kronor, är det möjligt att hustrun ibland går ned och expedierar i affären någon gång i vec-kan eller någon timme om dagen eller att hon sköter en del av bokföringen. Vem kan kontrollera det? Schablonav-draget medges i alla fall, och nu vill man utvidga det med alla de svårigheter man har att kontrollera detta avdrag.

Ett par andra motioner går ut på att gift kvinna, som för närvarande får gö-ra avdrag för inkomst av rörelse och inkomst av tjänst — av eget arbete, som det heter i lagen — också skulle få göra avdrag för inkomst av jordbruk. En gift kvinna kan äga ett jordbruk. Hon skulle då få göra avdrag. Motiveringen därtill är väl att på grund av sitt arbete i jord-bruket kan hon inte sköta familjen i samma utsträckning som annars. Moti-veringen kan väl inte rimligen bara vara den att hon har en man. Men faktiskt är högerns förslag skrivet på det sättet att om gift kvinna levtt tillsammans med sin man och har inkomst av jordbruk så får hon göra det där avdraget. Om hon alltså har en sig djupt älskande man på jordbruket, så är det tillräcklig motivering för att hon skall få göra ett av-drag på 300 kronor. Där har reservan-terna gått så långt i sitt förslag att de vill att om dessa varandra djupt älskan-de makar — man får förutsätta att för-

Ang. förvärvsavdraget vid sambeskattnig

hållandet är detta — har hemmavarande barn så får avdrag göras upp till 1 000 kronor. Det där förvärvsavdraget som en hustru får göra när hon har arbete utanför hemmet skulle hon alltså även få åtnjuta om hon äger eget jordbruk. Hur skall man kontrollera om hon utför arbetet där eller inte, om det är mannen som är anställd som hennes inspektor eller om han gör någonting annat?

Nå, det är i alla fall detta förslag som föreligger. Det förefaller mig vara tämligen orimligt att man skulle kunna anta det utan en närmare undersökning. Denna borde nog begränsas på något sätt. Om en kvinna äger och driver ett jordbruk och är gift med en folkskollärare på orten eller — om jag nu tittar i riksdagskatalogen — skulle kunna tänkas vara gift med en rådman, så är det ändå litet egendomligt om hon skulle få göra ett avdrag på upp till 1 000 kronor, som det skulle kunna bli här. Saken borde åtminstone först omprövas.

Sedan har vi en tredje fråga. Det gäller om avdraget på 300 kronor för hustru som arbetar i jordbruket också skulle kunna avse kommunalskatten. Kom ihåg att 1 000-kronorsavdraget är uteslutande statligt. I det mest ömmande och mest motiverade av dessa fall, när vederbörande utför ett arbete utanför hemmet, får man göra avdrag vid den statliga taxeringen men inte vid den kommunala. Detta manar väl ändå till en viss betänksamhet innan man utvidgar rätten till förvärvsavdrag och låter det gälla inte bara den statliga beskattningen utan även den kommunala.

Utskottet har funnit, vilket folkpartiets talesman här ansåg vara föga motiverat, att det inte är lämpligt att göra någon ny framställning om översyn av hela denna lagstiftning. En sådan begärdes ju så sent som den 24 november förra året. Men trots detta var folkpartiet piggt på att redan i år kort efter den 10 januari, alltså sedan bara en och en halv månad hade gått, komma med ett förslag om en omläggning av den lagstiftning för vilken man just begärt en översyn. Nog tycker jag, herr talman, att på

det språk som herr talmannen och jag behärskar man skulle kunna kalla denna folkpartiets hållning mycket »hialös». Man har inte kunnat vänta mer än en och en halv månad innan man återkommit. Detta gör att det finns skäl att miss-tänka att det nog inte är rent sakliga hänsyn och motiveringar som ligger bakom. Det är också litet grand av politisk lusta, låt mig kalla det lusta, som ligger bakom detta.

Vi begärde som sagt den 24 november 1954 en utredning härom. Sedan har det meddelats att man håller på med en undersökning om skatteskalorna, vilken skall bli underlag för den stora reform som består i att sänka den statliga skatten. Vi räknar med att detta kommer att framläggas till nästa riksdag. Man hoppas att kanske också till dess kunna komma fram med en granskning av ortsavdragen, och nog är det rimligt att man låter dessa två ytterst betydelsefulla ting gå före eller i varje fall parallellt med den översyn av förvärvsavdragen som man här har begärt. Jag finner alla skäl, herr talman, tala för att man med gott samvete kan biträda utskottets förslag, som avstyrker motionerna men på samma gång förutsätter att denna fråga kommer upp till behandling i ett större sammanhang.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr BENGTON (bf):

Herr talman! Det besvärliga problemet om undanröjande av sambeskattnings olägenheter är inte löst. Vi kan lätt konstatera att det är mycket svårt att ordna detta på ett tillfredsställande sätt. Jag vill inte påstå att förvärvsavdragen löser problemet, men de skapar dock en något större rättvisa. Vi har under en följd av år framfört krav på att förvärvsavdrag skulle få göras också för jordbrukarhustru som deltar i mannens arbete. Vid 1952 års riksdag fick vi detta genomfört i vad gäller statsbeskattningen, och det trädde i kraft först vid 1954 års taxering. Detta är kanske ett av skälen till att man kan säga att det finns anledning att först se, hur detta verkar på

Ang. förvärvsavdraget vid sambeskattning

statsbeskattningen, innan man går vidare, då det är så kort tid, sedan ändringen trädde i kraft. Som utskottets talesman sade, behandlades frågan vid höstrikdagen så sent som den 24 november, och det är att observera att vad som den gången sades, i viss mån var positivt det också. Utskottet skrev i det utlåtande, som då antogs av riksdagen, att i enlighet därmed torde från riksdagens sida den uppfattningen böra komma till uttryck att det borde ankomma på Kungl. Maj:t att uppta frågan om förvärvsavdragets lämpligaste utformning i skilda hänseenden till närmare undersökning. I vilket sammanhang och hur detta skulle ske, uttalade sig inte utskottet om, men det beslöts då att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla att Kungl. Maj:t ville i lämpligt sammanhang låta verkställa en översyn av reglerna om förvärvsavdraget samt, så snart förutsättningar därför föreläge, för riksdagen framlägga det förslag i ämnet som därav kunde föranledas. Jag tror inte att herr Velander sedan refererade något mer, men detta är inte det sista som hänt, utan efter det att motionerna avgivits har det också förekommit en interpellationsdebatt, där departementschefen gett ytterligare en utfästelse, vilket gör att man bättre kan nöja sig med det nuvarande tillståndet. Det såges nu i utskottets utlåtande att departementschefen i sitt interpellationssvar har givit till känna att en av honom tillsatt utredning är sysselsatt med omarbetning av skatteskalorna. Han sade vidare att han, sedan denna omarbetning genomförts, åsyftade att företa en översyn av ortsavdragen och i samband därmed av förvärvsavdragen. Det är med anledning av detta som vi bondeförbundsrepresentanter i bevillningsutskottet ansett att vi kan biträda utskottets yttrande.

Jag skall inte yttra mig här om några detaljer utan framhåller bara rent principiellt att frågan enligt vår uppfattning kommer att bli föremål för ytterligare övervägande. Jag vill sluta med att säga att vi inte gett avkall på principen om förvärvsavdragen, men med hänsyn till vad som har förekommit — dels de

erfarenheter som vi anser att man kan vinna av de nya reglerna för statsbeskattningen som tillämpas först vid 1954 års taxering, dels vad som nu sagts från departementschefens sida — anser vi att vi för närvarande kan låta oss nöja.

Jag ber, herr talman, att få ansluta mig till yrkandet om bifall till utskottets förslag.

Herr ELOFSSON, GUSTAF, (bf):

Herr talman! Jag begärde ordet, när jag hörde att herr Velander påstod att vi inom bondeförbundet hade gått ifrån vår gamla princip att förvärvsavdragen skulle vara lika vid såväl statlig som kommunal beskattning. Vi har inte alls gått ifrån den ståndpunkten. Det är tur för reservanterna att det väckts motioner från bondeförbundet och från socialdemokraterna, ty hade inte så skett, hade de inte kommit åt att reservera sig. Men det förvånar mig litet att man, sedan riksdagen så sent som i november 1954 skrivit till Kungl. Maj:t om en utredning i detta ärende, i maj 1955 tror att den saken kan vara färdig för avgörande. Jag vill säga att vi inte alls från bondeförbundets sida har släppt vår gamla princip. Vi skall nog visa kommande år att vi håller denna vid liv och ser till att vi får den igenom. Men vi har böjt oss för den synpunkten, att har man för ett par tre månader sedan begärt en utredning, får man avvakta vad denna kommer att bringa.

Finansministern har mer än en gång deklarerat — och även statsministern har sagt det — att en skattesänkning skall ske 1956. Jag förmodar också att efter allt detta tal blir skattesänkningen även av, och jag antar att även denna fråga kommer att lösas vid det tillfället. Jag kan inte tänka mig att man kan gå in för en skattesänkning utan att även ta upp denna fråga och se, hur en ändring där verkar.

Det kan naturligtvis inte vara tillfredsställande att ha det så som man nu har det. Herr Sjö Dahl sade här att en jordbrukarhustru kan driva tobaksodling eller grönsaksodling, och man vet inte, om

Ang. förvärvsavdraget vid sambeskattning

man skall göra avdrag med 200 kronor, 100 kronor, eller var man skall sätta gränsen. Men ett faktum är att även med den lagtext, som nu gäller, finns det möjlighet för jordbrukarna att få detta avdrag för hustrurna, om de byter hustru för tillfället, så att den enes hustru går bort till den andre och arbetar där och vice versa. Då kan avdraget beviljas. Men det är naturligtvis inte lämpligt att ha ett system som verkar på detta sätt, utan vi får väl ändå hoppas att regeringen lägger fram detta förslag så fort som möjligt, så att ett sådant byte inte skall behöva verkställas, utan avdragen skall kunna göras även om hustrurna arbetar på hemmaplan. Det är detta som jag har velat framhålla.

Herr Sjödahl sade att man kan komma upp i 1 000 kronors avdrag, men det var i mycket ömmande fall. Ja, herr Sjödahl, jag måste säga att det är lika ömmande för småbrukarhustrurna att få detta förvärvsavdrag. Det finns många av dem som kanske har det mycket sämre ställt än ett par, där både man och hustru arbetar borta och har inkomster som vida överstiger en liten småbrukarhustrus. På den punkten kan jag inte biträda vad han sade, utan jag anser att detta bör läggas till rätta så att avdraget kan medges, vare sig hustrun arbetar på det ena stället eller på det andra.

Jag skall bara till slut, herr talman, säga att åtminstone jag inte kommer att släppa denna tanke, utan vill försöka få en ändring genomförd fortast möjligt. Lägger man inte från regeringens sida fram förslag i den riktningen 1956, förmodar jag att vi återkommer med vår framställning, och då hoppas jag att både högern och folkpartiet stöder förslaget, liksom de har gjort nu.

Med tanke på detta, herr talman, har jag inget annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Herr VELANDER (h):

Herr talman! Jag tar fasta på herr Bengtsons och herr Elofssons förklaringar, att de inte har övergivit sin tidigare ståndpunkt, utan att denna kom-

mer att fullföljas, varför vi i framtiden har att motse bondeförbundets biträdande av de framstötter, som från högerhåll göres på detta område för att nå fram till ett positivt resultat.

Jag förstod inte riktigt herr Elofsson, när han talade om att bondeförbundet hade väckt dessa motioner och att detta var förtjänt av erkänsla från min sida, ty annars hade vi på högerhåll inte blivit i tillfälle att reservera oss. Jag vill härtill säga, att vi inte brunnit av någon särskild åtrå att nu få upp dessa frågor igen, eftersom de framförts vid nästlidet års riksdag och diskuterats så sent som i november förra året. Men när motionärer från andra partier kommer med förslag, som ligger i linje med av oss tidigare intagen ståndpunkt, kan vi ju inte springa ifrån denna. Vi kan inte handla i det hänseendet på samma sätt som representanter för visst annat parti kan tillåta sig. Jag menar alltså, att när vi inom högern sökt inta en ståndpunkt, som vi tror är bärande, hoppar vi inte ena gången hit och den andra dit, när det gäller att ta konsekvenserna därav.

Det var utmärkt, att herr Elofsson kunde förklara, att, om det inte till 1956 års riksdag kommer förslag, som löser den fråga, vi nu diskuterar, skulle bondeförbundet se till, att det dock blev något resultat. Jag hälsar denna förklaring med stor tillfredsställelse. Vi får då se, om det blir från högern eller från bondeförbundet, som motioner kommer att väckas. Det kanske blir, såsom det varit i vissa sammanhang tidigare, att vi kan gå fram med gemensamma motioner.

Det är ett par saker, jag skulle vilja säga till min vän herr Sjödahl. Han var inne på förslaget att med jordbruksfastighet skulle likställas odlingar på jord av annan fastighets natur. Jag betraktar detta såsom en mycket liten fråga, och anledningen till att jag kan göra det, är det sätt, varpå motionärerna framlägger den. Det är ju vederhäftiga karlar från det parti, som herr Sjödahl tillhör, och jag har för min del fäst ett visst avseende vid vad de har anfört. De siktar med motionerna på tobaksodlingar, vil-

Ang. förvärvsavrdraget vid sambeskattnings

ka särskilt i Skåne i viss utsträckning anlagts på fastigheter, taxerade såsom annan fastighet. Detta innebär en bestämd begränsning av det spörsmål som motionärerna har aktualiserat, som inte borde ge anledning till några vidlyftiga slutsatser om vad som skulle kunna bli konsekvensen av ett godkännande därav. Jag beklagar att, såvitt jag kan se, huvudmotionären i denna kammare inte är närvarande och alltså inte kan tala om för oss, huruvida han har menat någonting annat än vad jag här antytt.

I anledning av de båda frågor, som jag ställde i början av mitt första anförande och som jag velat ha besvarade i år liksom i fjol, anförde herr Sjödahl, utan att på något sätt söka ge ett direkt svar, att man måste väl stanna någonstans. Man kunde inte gå in för vilka avdrag som helst. Ja, det har lagstiftaren redan gjort, så det är inte någon ny eller bärande synpunkt. Lagstiftaren har stannat vid en viss begränsning, och vi menar inte heller att vidga ramen för dessa avdrag, utan vi menar blott, att konsekvensen måste bli att vad som gäller vid den statliga beskattningen i förevarande hänseende också bör gälla vid den kommunala beskattningen.

Herr Sjödahl frågar: varför går man inte in för att dessa avdrag också skall gälla exempelvis vid inkomst av tjänst? Jag finner det vara en omotiverad fråga med hänsyn till att ingen har siktat till att gå utanför ramen för motionerna. Men, herr Sjödahl, har man inte börjat att tänka på dessa inkomsttagare, alltså dem som uppbär inkomst av tjänst, genom det schablonavdrag vid inkomstbeskattningen, som vi nyligen har varit med om att genomföra? Det förefaller alltså, som om man inom det parti, där herr Sjödahl är hemma, leker med sådana tankar och att dessa i ett visst sammanhang redan fått ett praktiskt uttryck. Om det blir någon fortsättning, kan jag inte yttra mig om. Det är i varje fall inte någon anledning för mig att diskutera en så löst fotad synpunkt som att vad vi nu hävdar måste leda till konsekvenser i alla möjliga hänseenden. Jag erkänner inte, att så är fallet; och det

spörsmål, som vi här skall ta ställning till, är så noga utformat, att vi inte behöver sväva i okunnighet om dess innebörd.

Att herr Sjödahl kan komma till det resultatet, att ett fullföljande av högerreservanternas ståndpunkt kan medföra svårigheter vid tillämpningen — en synpunkt som jag har sagt vara för mig obegriplig — kan jag dock nu på visst sätt förstå, eftersom herr Sjödahl i olika sammanhang talat om att de avsedda avdragen skulle gälla »djupt älskande» makar eller »djupt älskande» hustrur eller »djupt älskande» män. Ja, skall det vara förutsättningen enligt herr Sjödahls utgångspunkter, tror jag ju att taxeringsnämnderna och beskattningsdomstolarna kommer att få det mycket svårt att ta ställning. Men för högerreservanterna är dock den frågan helt ovidkommande, hur djupt dessa makar älskar varandra!

Fru GÄRDE WIDEMAR (fp):

Herr talman! Jag förstår att det var mig herr Sjödahl menade, när han sade, att man från folkpartiet redan en och en halv månad efter riksdagsbeslutet i höstas tagit upp saken igen.

Den interpellation, som jag framställde i början på året, skulle enligt herr Sjödahl inte föranletts av intresse för saken utan av politisk lusta. Politisk lusta eller inte, vill jag säga att min interpellation var föranledd av en lust att veta, om finansministern tänkte vidtaga några åtgärder med anledning av att riksdagen begärde en översyn i november. Svaret på interpellationen visade, att finansministern inte hade för avsikt att låta göra denna översyn förrän i en mycket avlägsen framtid.

Finansministern sade vidare att han inte fäste något större avseende vid den framställning som riksdagen gjort, ty han visste ju, hur sådana framställningar kunde komma till. Jag tycker därför att det vore mycket välmotiverat med ett nytt yrkande från riksdagens sida om en översyn, så att finansministern för-

Ang. förvärvsavdraget vid sambeskattnng

står, att det ligger något allvar bakom riksdagens framställningar.

I sakfrågan skall jag inte tillägga någonting utöver vad jag sade här i debatten den 15 april, utan jag ber att få hänvisa till mina anföranden då.

Herr HEUMAN (s):

Herr talman! Till herr Velander skulle jag vilja säga, att han i alltför hög grad förringar den motion som är väckt av herr Anderberg m. fl. i fråga om odlingar på jord, taxerad som annan fastighet. I motiveringen talas om annan fastighet, på vilken tobaksodling sker, men i klämman talar man helt allmänt om odlingar på jord, taxerad som annan fastighet. Det senare begreppet kan ju utsträckas att gälla även småstugeområden, villaträdgårdar och litet vad som helst. Följderna av denna motion är alltså inte så enkla som herr Velander ville göra gällande.

Jag har ingen anledning att bemöta fru Gärde Widemar, men jag tycker det vore ganska märkligt, om vi skulle införa den kutymen här i riksdagen att en och en halv månad efter det att riksdagen gjort hemställan om utredning interpellera departementschefen om huruvida han tänker göra någonting till följd av denna hemställan. Skall vi införa den kutymen, kommer det inte att bli så angenämt vare sig för regeringen eller riksdagen.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att i avseende på det nu förevarande betänkandet yrkats 1:o att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o av herr *Velander*, att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av honom och herr Hagberg i Malmö vid betänkandet avgivna reservationen; samt 3:o av herr *Söderquist*, att kammaren skulle godkänna det förslag, som innehölls i den av honom m. fl. vid betänkandet anförda reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Velander* begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vartdera av de båda återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig finna de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga bifall till herr *Velanders* yrkande.

Herr *Söderquist* äskade emellertid votering om kontrapositionens innehåll, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående bevillningsutskottets betänkande nr 47 antager bifall till herr *Velanders* yrkande i ämnet, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits bifall till herr *Söderquists* yrkande i frågan.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för nej-propositionen.

Då emellertid herr *Velander* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 56;

Nej — 47.

Därjämte hade 34 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 47, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herrar Velander och Hagberg i Malmö vid betänkandet avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Velander* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna ha va utfallit sålunda:

Ja — 87;

Nej — 17.

Därjämte hade 36 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 48, i anledning av väckt motion om ändrade grunder beträffande beskattning av rörelse som bedrivs i flera kommuner, bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Lagförslag om sparbanker m. m.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 19, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om sparbanker, m. m. dels ock i ämnet väckta motioner.

I en den 11 mars 1955 dagtecknad proposition, nr 151, som hänvisats till bankoutskottets förberedande handläggning, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) lag om sparbanker;
- 2) lag angående införande av nya lagen om sparbanker;
- 3) lag angående ändring i lagen den 18 september 1903 (nr 101 s. 61) angående

Lagförslag om sparbanker m. m.

ende solidariskt bankbolags, bankaktiebolags och sparbanks konkurs;

4) lag angående ändring i lagen den 15 juni 1934 (nr 300) om sparbankernas säkerhetskassa;

5) lag om ändrad lydelse av 6 § lagen den 13 juli 1887 (nr 42 s. 1) angående handelsregister, firma och prokura;

6) lag angående ändrad lydelse av 200 § lagen den 14 september 1944 (nr 705) om aktiebolag;

7) lag angående ändrad lydelse av 312 § lagen den 17 juni 1948 (nr 433) om försäkringsrörelse; samt

8) lag angående ändrad lydelse av 102 § lagen den 1 juni 1951 (nr 308) om ekonomiska föreningar.

Det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget till lag om sparbanker var i nedan angivna delar så lydande:

1 §

Med sparbank förstås i denna lag penninginrättning, som utan rätt för dess stiftare eller andra att njuta del i den vinst, som kan uppkomma å rörelsen, har till ändamål att befordra sparsamhet genom att i enlighet med de bestämmelser, som i denna lag meddelas, bedriva in- och utlåning av penningar och i samband därmed stående verksamhet.

13 § första stycket

Av antalet huvudmän skall hälften väljas, i enlighet med närmare stadganden i reglementet, av fullmäktige i de städer, köpingar och landskommuner, som ingå i sparbankens verksamhetsområde, eller av landsting. Återstoden utses av huvudmännen själva, vid senare huvudmannaval än det, som förrättas i samband med sparbankens bildande, bland insättare i sparbanken, som vid utgången av kalenderåret närmast före huvudmannavalet haft ett tillgodohavande i sparbanken av minst etthundra kronor; huvudman, som står i tur att avgå, äger ej deltaga i valet för besättande av hans egen plats.

22 § första och andra styckena

Med de undantag, som framgå av 25 §, må sparbank ej driva annan inlåningsrörelse än å sparbanksräkning.

Lagförslag om sparbanker m. m.

En och samma insättares tillgodohavande å sparbanksräkning må icke anordnas än genom upplupen räntas läggande till kapitalet ökas utöver visst i reglementet bestämt belopp, högst ett-hundratusen kronor.

25 § första stycket

Intill ett sammanlagt belopp, motsvarande femton procent av de enligt senaste bokslut å sparbanksräkning innestående medlen, äger sparbank mottaga inlåning å annan, valfri räkning.

32 § första stycket

Sparbank må ej förvärva fast egendom eller tomträtt, såframt ej med fånget åsyftas att bereda sparbanken lokaler för dess inrymmande. För samma ändamål må jämväl förvärfvas bostadsrätt till lägenhet, aktie i bolag, som uteslutande har till syfte att förvalta för omförmälda användning förvärd fast egendom eller tomträtt, eller förlagsbevis, utfärdad av sådant bolag. Vill sparbank förvärva fast egendom, tomträtt eller aktie som nyss sagts eller förbättra byggnad, vari sparbankens lokaler äro eller avses bli inrymda, för belopp, vilket sammanlagt med det belopp, vartill sparbanken förut tillhörig fast egendom, tomträtt eller aktie av ifrågavarande art bör uppskattas, överstiger hälften av fonderna, skall frågan härom hänskjutas till huvudmännens prövning. Åtgärden må ej vidtagas, där ej minst två tredjedelar av de i frågans avgörande deltagande huvudmännen uttalat sig för densamma samt beslutet tillika vunnit länsstyrelsens stadfästelse.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehåft

dels två före propositionens avlämnande väckta motioner, nämligen nr 30 i första kammaren av herr *Weiland* m. fl. och nr 40 i andra kammaren av herr *Pettersson* i Norregård m. fl.,

dels ock följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

inom första kammaren:

nr 455 av herr *Sundvik* m. fl.,
nr 468 av herr *Danmans* m. fl.,

nr 473 av herr *Anderberg* m. fl.,
nr 474 av herr *Björnberg* m. fl.,
nr 475 av herr *Strand* m. fl. och
nr 476 av herr *Andersson, Birger*,
samt

inom andra kammaren:

nr 565 av herr andre vice talmannen *Olsson*,
nr 578 av herr *Svensson* i Alingsås m. fl.,
nr 588 av herr *Pettersson* i Norregård m. fl.,
nr 589 av herr *Engqvist* m. fl. och
nr 590 av herr *Staxäng* m. fl.

I motionerna I: 30 och II: 40, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen måtte för sin del besluta sådan ändring av gällande lag om sparbanksväsendet, att bestämmelsen om insättningsmaximum för motboksräkning med sparbank upphävdes.

I motionerna I: 468 och II: 578 — även de likalydande — hade hemställts, att riksdagen måtte medgiva sparbank rätt att — utöver de förvärv av fastighet som vore avsedda för sparbanks inrymmande — förvärva fast egendom intill ett belopp motsvarande sparbanks egna fonder.

Motionerna I: 474 och II: 588, som likaledes voro av samma lydelse, utmynnade i en hemställan,

dels att i 22 § förslaget till lag om sparbanker andra stycket måtte utgå,

dels att i 25 § första stycket ordet femton måtte utbytas mot tjuo,

dels ock att 32 § första stycket första meningen måtte erhålla följande lydelse: Sparbank må ej förvärva fast egendom eller tomträtt, såframt ej med fånget åsyftas att bereda sparbanken lokaler för dess behov.

I motionerna I: 475 och II: 589 — även de likalydande — hade hemställts, att riksdagen måtte besluta om sådan ändring av Kungl. Maj:ts förslag rörande val av huvudmän, att huvudmän skulle utses på sätt reglementet föreskrev, därvid skulle iakttagas, att minst en tredjedel och högst hälften av huvudmännen skulle utses av fullmäktige i de städer, kö-

pingar och landskommuner, som inginge i sparbankens verksamhetsområde, eller av landsting, att minst en tredjedel och högst hälften av huvudmännen skulle utses av huvudmännen själva, vid senare sammanträde än det, som förrättades i samband med sparbankens bildande, bland insättare i sparbanken, vilka vid utgången av kalenderåret närmast före huvudmannavalet haft ett tillgodohavande i sparbanken av minst etthundra kronor, samt att, i den mån hälftenregeln icke skulle tillämpas, återstoden av huvudmännen skulle väljas efter förslag av i reglementet angivna lokala organisationer av betydelse för sparbankens verksamhet.

Slutligen hade i motionen I: 476, hemställt, att riksdagen måtte besluta, att organisationen av tillsynen över sparbankerna skulle utformas på sätt 1948 års sparbankssakkunniga förordat och att den nya sparbankslagens regler rörande tillsynen i enlighet härmed skulle givas samma innehåll som i sakkunnigförslagens lagtext.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på återopade grunder hemställt,

A. att riksdagen — med förklaring, att riksdagen funnit viss ändring böra företagas i det genom propositionen framlagda förslaget till lag om sparbanker — måtte, med bifall till motionerna I: 474 och II: 588 i vad de rörde storleken av den sektor, inom vilken sparbank skulle äga mottaga inlåning å valfri räkning, men med avslag å sagda motioner i övrigt ävensom å motionerna I: 455 och II: 565, I: 468 och II: 578, I: 473 och II: 590, I: 475 och II: 589 samt I: 476, för sin del antaga nämnda lagförslag med den ändringen, att 25 § första stycket erhöles följande lydelse:

Intill ett sammanlagt belopp, motsvarande tjugoprocent av de enligt senaste bokslut å sparbanksräkning inestående medlen, äger sparbank mottaga inlåning å annan, valfri räkning.

B. att riksdagen måtte antaga övriga i propositionen framlagda lagförslag;

Lagförslag om sparbanker m. m.

C. att motionerna I: 30 och II: 40 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Fahländer, Danmans, Björnberg* och *Magnusson*, vilka ansett, att utskottets utlåtande, såvitt avsåge frågan om val av huvudmän, bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, att 13 § första stycket lagen om sparbanker bort erhålla följande avfattning:

Huvudmän skola utses på sätt reglementet föreskriver, därvid skall iakttagas,

att minst en tredjedel och högst hälften av huvudmännen skall utses av fullmäktige i de städer, köpingar och landskommuner, som ingå i sparbankens verksamhetsområde, eller av landsting,

att minst en tredjedel och högst hälften av huvudmännen skall utses av huvudmännen själva, vid senare sammanträde än det som förrättas i samband med sparbankens bildande bland insättare i sparbanken, vilka vid utgången av kalenderåret närmast före huvudmannavalet haft ett tillgodohavande i sparbanken av minst etthundra kronor, samt

att i den mån hälftenregeln icke skall tillämpas, återstoden av huvudmännen skall väljas efter förslag av i reglementet angivna lokala organisationer av betydelse för sparbankens verksamhet.

samt att 6 § punkten 5 första stycket lagen angående införande av nya lagen om sparbanker bort lyda på sätt i reservationen angivits;

2) av herrar *Boo, Severin* i Stockholm, *Schmidt* och *Sköldin*, vilka ansett, att utskottets motivering bort i viss angiven del hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa,

A. att riksdagen måtte, med avslag å motionerna I: 455 och II: 565, I: 468 och II: 578, I: 473 och II: 590, I: 474 och II: 588, I: 475 och II: 589 samt I: 476, bifalla de genom propositionen framlagda lagförslagen;

B. att motionerna I: 30 och II: 40 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

Lagförslag om sparbanker m. m.

3) av herrar *Fahlander, Mogård, Danmans, Björnberg* och *Magnusson*, vilka ansett, att utskottets utlåtande, såvitt avsåge frågan om rätt för sparbank att förvärva fast och lös egendom, bort hava den ändrade avfattning, som i reservationen angivits, samt att 32 § första stycket i förslaget till lag om sparbanker bort hava följande lydelse:

Sparbank må ej förvärva fast egendom eller tomträtt, såframt ej med fånet åsyftas att bereda sparbanken lokaler för dess behov. För samma ändamål må jämväl förvärvas bostadsrätt till lägenhet, aktie i bolag, som utslutande har till syfte att förvalta för omförmälda användning förvärvad fast egendom eller tomträtt, eller förlagsbevis, utfärdat av sådant bolag. Vill sparbank förvärva fast egendom, tomträtt eller aktie som nyss sagts eller förbättra byggnad, som sparbank förvärvat för omförmälda ändamål, för belopp, vilket sammanlagt med det belopp, vartill sparbanken förut tillhörig fast egendom, tomträtt eller aktie av ifrågavarande art bör uppskattas, överstiger hälften av fonderna, skall frågan härom hänskjutas till huvudmännens prövning. Åtgärden må ej vidtagas, där ej minst två tredjedelar av de i frågans avgörande deltagande huvudmännen uttalat sig för densamma samt beslutet tillika vunnit länsstyrelsens stadfästelse.

4) av herr *Boo*, som likväl ej antytt sin åsikt.

Angående sättet för utlåtandets föredragning yttrade

Herr **SUNDBIK** (s):

Herr talman! I avseende å föredragningen av bankoutskottets utlåtande nr 19 hemställs,

att detsamma må företagas till avgörande punktvis,

att det i punkten A framställda lagförslaget föredrages paragrafvis och, där så erfordras, moment- och styckevis, med ingress och rubrik sist, varefter utskottets hemställan i punkten föredrages,

att punkten B och däri framställda lagförslag föredrages på samma sätt, i den mån så erfordras,

att vid behandlingen av den del av utlåtandet, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet; samt

att lagtext ej må behöva uppläsas i vidare mån än sådant av någon kammarens ledamot begäres.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Punkten A

Det av utskottet tillstyrkta förslaget till lag om sparbanker

1 §

Herr **BJÖRNBERG** (h):

Herr talman! Behovet av en ny sparbankslag har under senare år gjort sig allt starkare gällande. Redan 1948, när utredningen i ärendet beslutades, anförde dåvarande chefen för finansdepartementet, statsrådet Wigforss, att 1923 års sparbankslag var föråldrad och att en anpassning till rådande förhållanden var mycket angelägen. Sedan det uttalandet gjordes, har tiden, som bekant, inte stått stilla. Jag behöver inte i denna församling erinra om den utveckling, som ägt rum på det ekonomiska livets olika områden, och de allt större krav som i samband därmed ställts på bankinstitutet. Sparbankerna med sin inlåning av för närvarande över 10 miljarder, sina mycket aktuella sparfrämjande uppgifter och sin utlåning, som vad beträffar bostads- och jordbruksändamål är större än andra penninginstitut, är i behov av en moderniserad lagstiftning som ger sparbankerna möjlighet att utvecklas, att bättre tillgodose sina syften och att bättre gagna befolkningen. Ja, man kan i detta sammanhang säga just *befolkningen*, eftersom mer än hälften av landets invånare är sparbankskunder. Nog har väl en hel del ändringar och förbättringar gjorts i 1923 års sparbankslag under årens lopp, men denna lag har blivit ett lappverk, och förbättringarna har inte följt utvecklingen.

Låt mig emellertid, herr talman, från början säga, att det lagförslag, som nu framlagts, utgör en väsentlig förbättring av lagstiftningen på detta område. Redan utredningens förslag vittnade om förstå-

Lagförslag om sparbanker m. m.

else och grundlighet från utredningsmännens sida, även om det på många punkter inte var helt tillfredsställande för sparbanksvärlden. Men finansministern har gjort åtskilliga och ganska väsentliga förbättringar som gör att den nya lagen blivit bättre anpassad efter tidens krav. Då finansministern är närvarande här, vill jag som aktiv sparbanksman uttala ett varmt erkännande för det arbete som utförts inom de olika instanserna och inte minst av finansministern.

Det är dock uppenbart att åtskilligt skulle kunna vara bättre utan att man därmed skulle behöva ändra sparbanksväsendets struktur eller föra ut sparbankerna på några äventyrligheter. Jag skall inte ingå på alla de önskemål som framförts i samband med denna lagstiftning utan inskränker mig till att endast beröra de önskemål som tagit sig uttryck i motioner och vilkas betydelse poängterats i reservationer till utskottets utlåtande.

Det gäller då först den viktiga frågan om sättet att utse huvudmän. Som bekant skall enligt gällande rätt minst en tredjedel av huvudmännen utses av stadsfullmäktige, kommunalfullmäktige, landsting eller annat allmänt organ. De övriga utses på sätt som anges i vederbörande sparbanks reglemente. Det har i allmänhet tillgått så, att man använt det s. k. självkompletteringssystemet. Men detta system har tid efter annan varit föremål för skarp kritik, en kritik som även kommit till uttryck i motioner i riksdagen och i någon interpellation. Det har gjorts gällande att detta system stundom leder till klickvälde i sparbankerna, förgubbing av huvudmannaförsamlingarna o. s. v. Det är möjligt att denna kritik varit berättigad tidigare i åtskilliga fall, men en väsentlig förbättring har ägt rum. Olägenheterna har praktiskt taget eliminerats, icke minst tack vare insatser från sparbankernas centralorgans sida. Vad förgubbingen beträffar kan jag nämna, att en undersökning, som gjordes för några få år sedan, visade att genomsnittsåldern hos de huvudmän, som utsetts genom självkomplettering, var något lägre än ge-

nomsnittsåldern hos de huvudmän som valts av allmänna organ.

Jag skall emellertid inte, herr talman, fördjupa mig i nu gällande regler, eftersom det inte finns något yrkande om dessa reglers bibehållande. Inte heller skall jag närmare utveckla det förslag, som utredningen framlade beträffande val av huvudmän. Det må vara nog sagt i sammanhanget, att det förslaget gick ut på att en tredjedel av huvudmännen skulle utses av primärkommuner eller landsting och de två andra tredjedelarna väljas av insättarna själva genom en valkorporation, utsedd genom lottning. Detta förslag, vars avsikter var mycket lovvärda, eftersom det syftade till att insättarna skulle få ett visst inflytande över förvaltningen av sina pengar, har dock inte omfattats med något större intresse från remissinstansernas sida. Man har gjort gällande, att det var onödigt tillkrånglat, slumpbetonat o. s. v.

Nu har i propositionen i stället föreslagits att hälften av huvudmännen skall väljas av primärkommun eller landsting och andra hälften utses bland insättarna av huvudmännen in corpore. Detta innebär ovedersägligen ett väsentligt ökat kommunalt inflytande över sparbankerna. Man kan säga att det är ett steg på vägen mot kommunalisering av sparbankerna. Det har inte saknats invändningar mot en sådan utveckling. Särskilt för de sparbanker, som bara har en enda kommun till verksamhetsområde och alltså får sina huvudmän utsedda direkt eller indirekt av fullmäktige i kommunen, är den risken inte alldeles utesluten, att spabankerna skulle kunna i vissa situationer dirigeras i syfte att gagna speciellt kommunens egna intressen. Kommunerna är ju oftast stora låntagare i just sparbankerna. Ett dylikt system kunde vara till förfång, menar man, för sparbankernas övriga klientel.

Å andra sidan skall villigt erkännas att de hittills kommunalt valda huvudmännen i många fall tillfört sparbankerna en rik fond av kunnighet, erfarenhet och allmänanda. Jag tror att man i vida kretsar inom sparbanksvärlden

Lagförslag om sparbanker m. m.

är angelägen om att samarbetet med de kommunala organen skall bibehållas. Men man är också angelägen om att just genom huvudmannavalen kunna knyta kontakter även åt andra håll i syfte att göra huvudmannaförsamlingarna så allsidigt sammansatta som möjligt. Alldeles särskilt angelägen är man om att få ökat samarbete till stånd med de stora folk rörelserna och deras lokala organisationer av ideell eller facklig natur. Man har redan genom det förkättrade självkompletteringssystemet försökt att tillgodose detta syfte, och man har på många håll många goda erfarenheter därav.

En av de motioner, som väckts i samband med detta lagförslag, tar sikte just på denna angelägenhet och föreslår, att bestämmelsen om val av huvudmän skall ändras därhän, att möjlighet beredes sparbank att låta en mindre del av huvudmännen utses av vissa i reglementet angivna organisationer av betydelse för sparbankernas verksamhet. Det heter där, att minst en tredjedel och högst hälften av huvudmännen skulle väljas av primärkommuner eller landsting, minst en tredjedel och högst hälften genom självkomplettering, och, i den mån hälftenregeln inte tillämpas, skulle återstoden väljas av de angivna organisationerna. Det skulle alltså ligga i sparbankernas skön att antingen följa propositionens regler eller göra den mindre avvikelse från dem, som motionen vill öppna vägen för. Jag tror att denna rätt för sparbankerna skulle vara till gagn.

Huvudmännens betydelse för sparbanksverksamheten börjar alltmer inses. De skall inte bara möta upp en gång om året till sedvanliga årsmötesförhandlingar, de skall dessutom vara sparbankens representanter inom olika samhällsskikt och intressegrupper, liksom de skall vara sparbankskundernas representanter hos sparbanken — alltså värdefulla kontakter mellan allmänheten och sparbanken — och de skall med intresse följa verksamheten och gärna komma med inspirerande uppslag eller den positiva kritik, som alltid är välkommen.

Sådana huvudmän finns inte, säger kanske någon. Jo, sådana huvudmän

finns, men det behövs flera av den sorten, och jag tror att om sparbankerna finge denna ökade möjlighet till att själva avgöra sitt valsätt av huvudmän, skulle man kunna ta ett långt steg framåt i rätt riktning.

Jag har, herr talman, anslutit mig till den reservation, som vill biträda motionen, och jag kommer att senare yrka bifall till denna reservation.

Det är emellertid ytterligare en reservation, som jag i korthet skulle vilja beröra, eftersom jag befinner mig bland reservanterna. Den avser bestämmelserna om sparbanks rätt att förvärva fast egendom. Här föreligger två motioner, båda avsedda att mjuka upp de alltför rigorösa bestämmelserna. Den ena motionen vill ge möjlighet för sparbank att göra placeringar i fast egendom upp till ett belopp som motsvarar sparbankens fonder. Genom en sådan placeringsrätt skulle sparbankerna alltså i någon mån kunna skydda sina egna fonder mot penningvärdeförsämringen. Vi vet ju att försäkringsbolagen har en ganska omfattande rätt till sådana placeringar, och med hänsyn till att den största delen av sparbankernas inlåning är av långfristig karaktär borde även sparbankerna få en åtminstone begränsad rätt till sådan placering.

Den andra motionen, som berör rätten till fastighetsförvärv, accepterar den i propositionen gjorda begränsningen och de däri föreslagna bestämmelserna med det undantaget, att bestämmelsen om att fastighet skall vara avsedd för sparbankens inrymmande ändras därhän, att ordet inrymmande utbytes mot ordet behov. Uttrycket inrymmande är nämligen alltför begränsande. Det utesluter möjligheten för sparbank att förvärva bostäder för sin egen personal. I dessa bostadsbristens tider kan det vara mycket svårt för en sparbank att skaffa bostad åt, låt oss säga, en nytillträdande kamrer vid ett avdelningskontor. Jo, om sparbanken bygger en fastighet för de egna lokalernas inrymmande, kan det tolereras att denna fastighet även innehåller bostadslägenheter, men om sparbanken redan har expeditjonslokaler och

alltså inte behöver skaffa nya sådana, kan inte banken förvärva en liten villa för denne sin kamrer.

Inom utskottet har man varit mycket välvillig i denna sak. Utskottet har presenterat en välvillig och uppmjukande skrivning, och det är man ju mycket tacksam för. Jag håller faktiskt före att utskottet i denna fråga är på samma linje som reservanterna.

Även departementschefen har gjort ett välvilligt uttalande just på denna punkt. Han säger nämligen bland annat, att »i den mån sparbank har att sörja för bostäder och semesterhem för anställda, rimligt hållna utgifter härför torde kunna anses vara godtagbara inom sparbankens verksamhet».

Utskottet skriver om samma sak: »Även om den i motionerna I: 468 och II: 578 framförda meningen angående lämpligheten av medelsplacering i fast egendom intill fondernas värde icke kan vinna sådant beaktande, att sparbankerna skulle få förvärva egendom enbart för detta syfte, torde det dock enligt utskottets mening vara försvarligt att vid ifrågavarande stadfästelseprövning tillmäta visst avseende åt synpunkten, att fast egendom i många fall utgör ett jämförelsevis betryggande placeringsobjekt. Vad sedan gäller den närmare innebörden av kravet på att fastighet i sparbanks ägo skall vara avsedd för sparbankens inrymmande vill utskottet likaledes uttala sig för en tämligen liberal tolkning.» Vidare heter det längre ned: »Ytterligare torde kunna anses att vissa lokalbehov, som närmast dikteras av sparbankens tillbörliga omsorg om den anställda personalen, lär kunna tillgodoses med stöd av nu behandlade lagregler, oaktat lokalerna i fråga ej är att betrakta som egentliga expeditionslokaler.»

Detta är som sagt en skrivning, som vittnar om förståelse och god vilja, och uttalandet går helt i linje med reservanternas intentioner.

Tyvär är det emellertid så, att inte ens den mest uppmjukande och välvilliga skrivning kan upphäva lagens bokstav. Uttrycket, »lokaler för sparbanks in-

rymmande» är så fixerat, så klart begränsande, att det inte ger möjlighet till en liberal tolkning. Det i motionen och reservationen föreslagna uttrycket »lokaler för sparbankens behov» ger däremot en sådan möjlighet, och det täcker, tror jag, vad utskottet egentligen menar. Jag måste tillstå, att jag har mycket svårt att förstå varför man inom utskottets majoritet inte kunnat acceptera detta ganska ringa ändringsförslag.

Även till reservationen på denna punkt kommer jag, herr talman, senare att yrka bifall.

Mycket vore att tillägga i anledning av det föreliggande lagförslaget, men jag har velat inskränka mig till att något beröra de reservationer, som jag har varit med om att anmäla. Att reservationer inte anmälts på flera punkter betyder inte att de önskemål, som i övrigt motionsledes framförts, skulle ha blivit avförda såsom olämpliga eller mindre starkt motiverade. Frånvaron av reservationer i sådana fall är snarare motiverad av en önskan att i möjligaste mån undvika splittring i denna för vårt sparbanksväsen och därmed för hela vårt ekonomiska liv så betydelsefulla lagstiftningsfråga.

I något fall har reservation undvikits genom att man kompromissat i utskottet.

Låt mig så till sist säga, herr talman, att man inom de olika instanserna vid behandlingen av denna lagfråga visat på de flesta håll klar insikt om nödvändigheten av att låta sparbankerna anpassa sig efter den ekonomiska utvecklingen och ge dem bättre möjlighet att fylla sina allmänt gagnande uppgifter.

Jag är viss om att denna kammare vid det slutliga avgörande, som nu skall fattas, kommer att gå till verket i samma anda och samma insikt, och jag hyser därför gott hopp om de ytterligare förbättringar av sparbankslagstiftningen, som de av mig nämnda båda reservationerna åsyftar.

Herr BOO (s):

Herr talman! Såsom ett allmänt omdöme om det föreliggande förslaget till

Lagförslag om sparbanker m. m.

ny sparbankslag skulle jag vilja säga, att det i sina huvudgrunder är väl avvägt.

Så har t. ex. den svårlösta frågan om hur huvudmännen skall utses fått en lösning som, även om den inte tillfredsställer alla önskemål, dock utgör en lämplig avvägning av de olika intressen som här kommit till synes. Därför är det såvitt jag förstår allt skäl för riksdagen att på denna punkt antaga departementschefens förslag.

Beträffande den andra huvudfrågan, om insättningsmaximum och fri sektor, återfinnes departementsförslaget i den av mig och tre andra utskottsledamöter avgivna reservationen 2) till utskottets utlåtande. Jag ansluter mig alltså helt till propositionen, men jag är tveksam i fråga om tillsynen, och detta är anledningen till att jag även fogat en blank reservation till utskottsutlåtandet; jag skall strax be att få återkomma till den saken.

När det gäller insättningsmaximum och fri sektor, hade utredningen som bekant i sitt förslag gett sparbankerna väsentligt större rörelsefrihet än för närvarande. Insättningsmaximum å motboksräkning föreslogs höjt från nuvarande 50 000 till 75 000 kronor, och man förordade som en nyhet för sparbankerna möjlighet till checkräkningsinlåning inom en »fri sektor» om 15 procent av de inlånade medlen i respektive sparbanker. Det s. k. dispensförfarandet skulle slopas, och »dispensmedlen» skulle enligt det nya förslaget inrymmas inom den fria sektorn.

Departementschefen har gått väsentligt längre. Insättningsmaximum höjes sålunda enligt departementsförslaget till 100 000 kronor, och dessutom föreslås beträffande checkräkningen att man även skall ha en creditsida med möjlighet att mot vanlig säkerhet ge krediter upp till 25 000 kronor. Om jag sammanfattar, har alltså insättningsmaximum fördubblats, man kan säga att genom utnyttjandet av den fria sektorn är i praktiken insättningsbeloppet ej maximerat, och dessutom har man fått checkräkning som en kundservice.

I remissyttrandena har det rått delade meningar i dessa frågor. Vad beträff-

far insättningsmaximum har flera remissinstanser helt velat ta bort alla skrankor, medan andra har velat ha ett maximum kvar. När det har föreslagits, att alla inskränkningar i det här avseendet skall bort, har det motiverats med att t. ex. kommuner och landsting då skulle kunna placera en del fonder i sparbankerna och därigenom öka dessas utlåningsmöjligheter till bostadsbyggnad och andra ändamål. Detta tycker jag även hittilldags bör ha kunnat ske i rätt stor utsträckning dispensvägen, men även därvidlag föreligger väl någon risk för sparbankernas del. Man kan ju inte i en lag ange vilka pengar som får lånas in. Om man nu hade öppnat en obegränsad möjlighet till inlåning med motive-ring, att kommuner, landsting och andra skulle kunna placera större insättningar i sparbankerna, hade man följaktligen också öppnat möjligheter för högst rörliga företagsmedel att söka sig till sparbankerna för att få den bättre förräntningen där. Bank- och fondinspektionen har i sitt remissyttrande varnat för att här gå alltför långt och har belyst sitt resonemang med exempel när det gäller företagsmedel i affärsbanker. De upplysningar, som bankutskottet fick vid sin behandling av förslaget till ny banklag, styrker mig i den uppfattningen, att en sådan anordning i dagens läge inte skulle vara lycklig. Jag skulle vilja säga, att departementschefen alltså haft goda skäl, när det gällt säkerheten för småspararna, att tills vidare bibehålla ett insättningsmaximum.

Vad beträffar den fria sektorn, som här har ett direkt samband med detta insättningsmaximum, har remissinstanserna varit betydligt mer restriktiva. Flera har avstyrkt, och det är endast fyra länsstyrelser och Svenska sparbanksförbundet som vill ha större fri sektor än de 15 procent, som har föreslagits av utredningen och i propositionen. Utredningen var enig om att föreslå den nämnda gränsen. Nu har trots detta utskottsmajoriteten frångått propositionen på denna punkt och förordat en fri sektor om 20 procent. Detta torde väl närmast bero på att både i utredningen och

Lagförslag om sparbanker m. m.

propositionen föreslås, att s. k. dispensmedel skall inrymmas i denna fria sektor, varför man befarar, att denna blir för trång och inte också kan ge utrymme för en checkräkningsrörelse eller inlåning på andra fria räkningar. På den punkten finns det mycket motsatta meningar. Både i utredningen och remissyttranden har med siffermaterial belysts, att det finns tillräckligt utrymme inom dessa 15 procent för både en checkräkningsrörelse och de överskottsmedel, som hittills dispensvägen har tillförts sparbankerna.

När man ser på den situation som här har uppstått genom att utskottets majoritet förordat en större fri sektor, kan det ifrågasättas, om man inte hade kunnat bibehålla dispensregeln för de fåtaliga fall, som väl i fortsättningen kommer i fråga, nämligen insättningar i sparbankerna på över 100 000 kronor. Då hade dessa insättningar inte blandats in i problemet om den fria sektorn, och man hade kanske kunnat få en enklare lösning på det sättet. De som utgör majoriteten har emellertid inte velat gå den vägen.

Nog hade det väl i alla fall varit mer konsekvent av utskottsmajoriteten, om den påyrkat en höjning av insättningsmaximum, än att gå fram på den vägen att föreslå en utvidgning av den fria sektorn. Det är väl ingen inom denna majoritet i utskottet och inte heller någon här i kammaren som vill hävda, att inte en 15-procentig fri sektor skulle vara tillräcklig för att täcka en checkräkningsrörelse, så pass stort som behovet därav skulle komma att bli i sparbankerna. Det är i så fall dispensmedlen, som man är rädd för att inte kunna ge plats inom denna fria sektor. Här måste det observeras, att i propositionen har den fria sektorn kommit att utvidgas på två sätt. Genom att insättningsmaximum höjes från 75 000 till 100 000 kronor minskas ju behovet i motsvarande grad av att skjuta över dispensmedel till den fria sektorn. Vid varje sådan stor insättning blir det ytterligare 25 000 kronor som inte behöver överskjutas till den fria sektorn utan kan inrymmas i den vanliga

insättningen. Belastningen blir på det sättet mindre på den fria sektorn. Den fria sektorn vidgas även därigenom, att om man får sådana större insättningar ökas ju hela inlåningen och i så fall ger procenttalet 15 en större siffra att röra sig med.

Just den fria sektorn är den punkt i hela lagförslaget, där man väl måste vara mest försiktig när det gäller att ge ökade friheter åt sparbankerna. Här ger sig sparbankerna in på ett nytt område i sin verksamhet. Där ligger likviditetsfrågorna, räntemarginalerna m. m. i öppen dag. Departementschefen, som i propositionen varit mycket tillmötesgående, signalerar nya utredningar om gränsdragningen mellan de olika kreditinstituten, och i detta sammanhang säger han: »I avvaktan på att gränsdragningsproblemen blir närmare belysta, får det anses vara befogat att iaktta försiktighet, när fråga uppkommer om att i det ena eller andra hänseendet rubba vad som traditionellt betraktats som skiljelinjer mellan institutens funktionsområden.»

Vi reserverar oss till departementschefens ståndpunkt i detta avseende. Sparbankerna har nu, såsom propositionen utformats, fått väsentligt vidgade befogenheter. En ny utredning förutsättes, vilken skall klargöra de olika kreditinstitutens ställning och kompetensområden. I detta läge finns det väl allt skäl att stanna för Kungl. Maj:ts förslag även på denna punkt, och jag ber för min del att i detta avseende få yrka bifall till den med 2) betecknade, vid utskottsutlåtandet fogade reservationen.

Vad sedan gäller tillsynen av sparbankerna har jag med en blank reservation velat ge möjlighet till några reflexioner, och de anknyter även till motion nr 476 i denna kammare av herr Birger Andersson. Nuvarande ordning när det gäller tillsynen tillkom år 1929. Tillsynen utövas för närvarande dels av länsstyrelserna och av dem utsedda s. k. allmänna ombud för detaljgranskning, dels av sparbanksinspektionen. Dessa båda myndigheters kompetensområden är högst flytande.

Under de år, som har gått, har det

Lagförslag om sparbanker m. m.

kommit åtskilliga förslag om ändring när det gäller tillsynen av sparbankerna. 1945 års bankkommitté föreslog sammanslagning av sparbanksinspektionen med bank- och fondinspektionen. Vidare föreslogs, att länsstyrelsernas befattning med tillsynen skulle upphöra, och allmänna ombuden skulle avskaffas, men de skulle ersättas med särskild revisor, där så befanns lämpligt. I riksdagsrevisorernas berättelse till 1952 års riksdag behandlades även sparbanksinspektionen, och man kom då till samma resultat som 1945 års bankkommitté. Statsutskottet anslöt sig till uppfattningen om fördelarna med sammanslagning, men var inte lika övertygat om att länsstyrelsernas funktion i detta avseende borde upphöra. Statsutskottet föreslog riksdagen, att dessa frågor skulle överlämnas till 1948 års sparbankssakkunniga. Riksdagen beslöt i enlighet med detta förslag.

Sparbankssakkunniga effektuerade därefter beställningen och framlade i sitt betänkande ett förslag, som i stort sett överensstämde med bankkommitténs önskemål. Vid remissbehandlingen gick det som väntat — ett stort antal remissinstanser accepterade de ökade friheter, som utredningsförslaget innebar, och ville helst ha ännu större, men ansåg att det beträffande huvudmän och tillsyn borde i stort sett bli vid det gamla.

I detta läge har departementschefen sagt, att det inte kan bestridas att en centralisering av tillsynsverksamheten ger vissa fördelar, men att invändningarna däremot delvis kan ha sitt berättigande. Därför föreslås en ny utredning om ett tredje alternativ, och det skulle vara, att sparbankerna såsom i Finland själva skulle få svara för tillsynen över verksamheten. Under hänvisning härtill förordar departementschefen i stort sett ett bibehållande av den gamla ordningen tills vidare. Den egentliga ändringen är, att man skall tillsätta revisorer i stället för de nuvarande allmänna ombuden.

Enligt min mening hade den utveckling av sparbankernas verksamhet, som nu torde bli följd av den nya lagstiftningen, motiverat, att finansminis-

tern även föreslagit den centraliserade tillsynen, för att därigenom få en enhetlig och effektivare övervakning. Utredningens förslag om ökad rörelsefrihet hade ju en effektiviserad tillsyn som balanserande faktor. Departementschefen har nu föreslagit ytterligare vidgad rörelsefrihet för sparbankerna, och utskottsmajoriteten ökar denna ytterligare på den känsligaste punkten, nämligen när det gäller den fria sektorn. Allt detta borde enligt min mening leda till att man också skärper tillsynskraven. Min inställning är inte dikterad av mistänksamhet mot sparbankerna — dessa äro stabila och sköter sin verksamhet utomordentligt bra. Men här är vi ju en lagstiftande församling, och jag vill inte att det skall sägas att man gjort någonting som inte till det yttersta tryggar insättarnas intressen i alla avseenden. Ur denna synpunkt är det av intresse att se vad detta »tredje alternativ» skulle innebära. Förslaget har framförts i två remissyttranden. Jag kan hänvisa till s. 181 i propositionen. Det är närmast fullmäktige i riksbanken, som i sitt yttrande föreslår en ny utredning om det nyligen införda finska systemet. Sedan man skisserat detta system, säger fullmäktige: »Det är ännu för tidigt att yttra sig över, hur det nya systemet för tillsynen av sparbankerna i Finland slagit ut.» Det är väl ganska lösa grunder att bygga ett förslag på? Den andra remissinstansen är kommerskollegium, som yttrar att »det skulle varit av intresse att få närmare belyst utformningen av den tillsynsorganisation som införts i Finland». På dessa grunder skjuts hela problemet om tillsynen på framtiden. Man tycker att detta är en alltför mager motivering för en sådan åtgärd.

Nu föreligger det ingen möjlighet att här i dag yrka bifall till motionen nr 476 beträffande tillsynsfrågan, då enligt uppgifter utredningens lagtext tarvar överarbetning och en sådan inte fullföljts i den föreliggande situationen. När frågan således synes gå till en ny utredning, vill jag till finansministern rikta den vädjan, att dels utredningen kommer till stånd snarast möjligt, då även

Lagförslag om sparbanker m. m.

finansministern synes vara på det klara med att den nuvarande ordningen inte bör konserveras på längre sikt, dels att direktiven för utredningen blir vida nog för att även andra lösningar än det s. k. finska systemet kan prövas. Jag gör detta därför att, oavsett i vilken form det skall ske, det viktigaste är att en centralisering genomföres för att få den enhetlighet och effektivitet som de nya formerna för verksamheten motiverar. För såväl sparbankernas insättare som sparbankerna själva torde det väl därvid utan tvekan vara lämpligast, om samhället får ett avgörande inflytande i denna nya tillsynsverksamhet.

Herr talman! Det här sagda i fråga om tillsynen av sparbankerna leder alltså inte till något speciellt yrkande från min sida. Jag kan i stället yrka bifall till propositionen, vilket innebär bifall till den med 2) betecknade reservationen till utskottets utlåtande.

Herr ANDERSSON, BIRGER, (s):

Herr talman! När 1948 års sparbanksutredning hade att taga ställning till sparbankernas önskemål om att få checkrätt införd, föddes tanken på en fri sektor. Denna fria sektor, som kom att föreslås till 15 procent, var produkten av ett långt övervägande och långa debatter. Man var inom utredningen inte alls övertygad om att just siffran 15 skulle vara den riktiga. Det fanns inom utredningen några ledamöter, som mycket bestämt hävdade att man under inga förhållanden borde gå över 10 procent. Man menade att detta skulle vara tillräckligt, om man ville bevara den karaktär av sparinstitut som sparbankerna önskar ha och även skall ha. När man slutligen stannade för en gräns av 15 procent, så ansågs detta vara det längsta man över huvud taget kunde gå. Gick man över den gränsen, släppte man alla spärarrar. 15 procent skulle vara till fyllest, och det var som herr Boo redan har sagt, en enig kommitté som föreslog en gräns vid 15 procent. Det är därför ganska överraskande, att utskottets majoritet har kommit att föreslå 20 procent. Det är överraskande därför att

bland dem som till att börja med var mycket ointresserade av såväl checkrätten som den fria sektorn fanns det personer med anknytning till jordbrukskassorna, men nu har tydligen alla spärarrar raserats, och nu anser man att man kan gå längre än vad de försiktiga hävdade inom utredningen. Jag tror att om man sätter gränsen vid 15 procent, är detta för samhället och framför allt för spararna men även för sparbankerna till fyllest och allra säkrast.

Vad det gäller tillsynen har jag ju väckt en motion, som nyligen här har refererats av herr Boo. Jag väckte den för att riksdagen skulle få möjlighet att uttala sig om det förslag som sparbanksutredningen hade kommit med, ett förslag som vid upprepade tillfällen på ett eller annat sätt har skymtat i den offentliga debatten och som även har förelegat här i riksdagen efter framställningar av såväl statsrevisorerna som statsutskottet.

Vad slutligen frågan om huvudmännen beträffar har departementschefen frångått utredningens förslag. Detta var, såsom herr Björnberg har erinrat om, så konstruerat att primärkommuner skulle utse 25 procent av huvudmännen, resten skulle utses av insättarna efter ett slags utlottningssystem. Inom utredningen var vi medvetna om att det förslaget föreföll en smula tillkrånglat och att bättre förslag säkerligen kunde utformas, men förslaget var en kompromisslösning. Det förefanns från början ett mycket bestämt motstånd från sparbankernas sida mot att över huvud taget någon ändring gjordes i fråga om utseendet av huvudmän. Man förmenade på det hållet, liksom herr Björnberg gjorde i dag, att det har varit bra som det varit. Man ansåg att den ordning, som hittills tillämpats, har fungerat på ett utmärkt sätt, och eventuella brister har, sägs det, rättats till av den centrala sparbanksledningen.

I riksdagen har emellertid gång på gång under årens lopp krävts en annan ordning. Det har gjorts gällande — många gånger med all rätt — att så som huvudmännen på vissa håll här i landet har utsetts, måste systemet betraktas som

Lagförslag om sparbanker m. m.

allt annat än tillfredsställande. Det är ju inte bara kommunala institutioner som haft att utse en viss del av de huvudmän, som inte genom självkomplettering utsett sig själva, utan denna rätt har tillkommit stadsfullmäktige, kommunalfullmäktige, landsting, hushållningssällskap, häradsrätter och en rad andra institutioner. Man har på sina håll haft och har alltjämt en underlig inställning till frågan vilka som bör vara huvudmän, som lett till att — jag säger inte för mycket — en viss grupp av människor, vissa släkter eller vissa yrken, faktiskt år efter år har fått rekrytera sparbankernas huvudmän, under det att de stora folkliga organisationerna, vilkas ökade inflytande det oftast talas så mycket om, på åtskilliga håll varit fullständigt utestängda från möjligheten att på något sätt öva inflytande på sparbankerna. Med vetskap om detta har ju röster höjts här i riksdagen för en annan ordning, och det förslag, som sparbanksutredningen framlade, var avsett att ge en viss garanti för att insättarna verkligen skulle få vara med och bestämma.

Jag är som sagt medveten om att kompromisslösningen inom utredningen inte är tillfredsställande. Remissinstanserna var ju också rätt hårda mot förslaget vilket, såsom jag redan nämnt, frångåtts av departementschefen. Ett annat förslag har framlagts, och jag tror att det är tillfredsställande, varför jag intet har att erinra emot det. Det väsentliga är nämligen att insättarna och de stora folkliga organisationerna, som man så gärna vädjar till i olika sammanhang, verkligen får en chans att göra sina intressen gällande inom sparbankerna och inte bara tas emot som insättare eller låntagare.

Den fråga, som det nu framför allt står strid om, gäller emellertid den fria sektorn. Jag vill avslutningsvis säga att om riksdagen följer majoritetens förslag om en fri sektor på 20 procent, så berövas ju sparbankerna därigenom en del av sin karaktär av sparinstitution, och det är ju denna sparbankerna själva alltid ansett vara så värdefull och som de velat bevara.

Herr statsrådet SKÖLD:

Herr talman! Jag tänker inte gå in på vare sig sparbankernas betydelse och tillstånd eller förhistorien till det förslag som här föreligger, i det stora hela inte heller på själva förslaget, eftersom det ju råder en så utpräglad enighet om förslaget till ny sparbankslag att det inte finns mycket att utbreda sig om i det avseendet. Jag inskränker mig i stället till att tala om några frågor som här i dag är kontroversiella.

Det är ju så, att utskottets majoritet på en punkt — jag måste säga till min överraskning — har frångått propositionen och kommit med ett annat förslag. Det gäller frågan om den fria sektor, inom vilken sparbankerna skall ha rätt att ta emot insättningar utan hänsyn till insättningsmaximum och inom vilken sektor sparbanken också skall få lov att mottaga medel på checkräkning. Kungl. Maj:ts förslag går ut på 15 procent av de insatta medlen, utskottet har föreslagit 20.

Jag vill inte påstå att detta är någon stor principfråga. Jag skall inte diskutera, om det ur säkerhetssynpunkt är bättre med 15 än med 20 procent. Jag vill bara här slå fast att utökningen till 20 procent icke är erforderlig för sparbankerna inom överskådlig tid. Det är ytterligt få sparbanker som har något intresse av en sådan utvidgning. För den övervägande delen kommer de 15 procenten att för åtskilliga år framåt räcka väl till både för att ta emot depositioner utöver maximum och erforderliga insättningar å checkräkning. Jag skall inte här ta fram bevisen, men de finns ju i propositionen och i utskottets utlåtande. Den saken är tämligen självklar.

Å andra sidan skall man ta hänsyn till att när det gäller banklagen, som riksdagen förut i år har godtagit, denna sparbankslag och bestämmelserna om jordbrukskreditkassorna, som väl kommer nästa riksdag, det har brutits ut en viktig principiell punkt, nämligen frågan om gränsdragningen mellan de olika kreditinstituten. Det är min avsikt att denna sak skall bli föremål för en

Lagförslag om sparbanker m. m.

förnyad utredning inom den närmaste tiden. Under sådana omständigheter måste man säga, att det ju är olägligt att på en punkt som berör gränsdragningen nu gå längre än vad sparbankernas intresse i dag fordrar. Man tar en förhandsståndpunkt, som kan komma att försvåra en rationell lösning av detta gränsdragningsproblem. Jag måste fråga: Vad skall det tjäna till? Det kan ju hända, att utskottsmajoriteten har ställt sig på den ståndpunkten, att det här gäller att slå vakt om sparbankernas intresse och inte bry sig om vare sig affärsbanker eller jordbrukskassor och att det gäller att bereda sparbankerna en fördel, som de alltid sedan kan ha till godo. Men det kan inte vara en lämplig ståndpunkt för ett utskott eller för riksdagen. Jag vill bara fastslå att det för rätt många år framåt icke behövs en större fri sektor för sparbankerna än 15 procent. Det är rationellt att vänta med att ta slutlig ståndpunkt till frågan, om siffran skall höjas eller inte, till dess utredningen om gränsdragningen mellan kreditinstituten är färdig.

Här har vidare talats om valen av huvudmän. Utskottet har accepterat Kungl. Maj:ts förslag. Jag tror att det är bra, ty det är kanske det enklaste och bästa som kan skapas nu. Fyra reservanter har föreslagit ett supplementärt tillägg, som innebär att man visserligen skall ha propositionens huvudregel med 50 procent kommunalt valda och 50 procent valda av huvudmännen själva bland bankens insättare — den regeln har man accepterat — men så har man tillagt, att det skall vara frihet för sparbankerna att i sina reglementen ta in bestämmelser om att sparbankerna skall inom vissa gränser få sina huvudmän valda på förslag av för bankens intressen lämpliga ideella, fackliga och ekonomiska organisationer. Själva denna tanke att man skulle få en rekrytering från organisationerna är ytterst tilltalande. Jag har själv varit mycket intresserad för den, och jag vill försäkra att frågan verkligen har prövats ingående. Men jag har kommit till den uppfatt-

ningen, att denna linje i praktiken är ogenomförbar och leder till utomordentligt märkliga konsekvenser.

Först och främst är det mycket enkelt, om man har praktisk erfarenhet, att konstatera att när det gäller en sparbank som har till område flera socknar, ett härad eller något annat större territoriellt område, finns det inte organisationer som är representativa för detta område. Så är inte fallet inom fackföreningsrörelsen och inte heller beträffande de flesta andra organisationer. Därför är det ytterligt svårt att få organisationer, som kan anses vara representativa. Går vi då till en sparbank, som har en kommun till sitt verksamhetsområde, är det klart att det i fråga om vissa större städer kanske är möjligt att uppdriva organisationer som kan vara representativa. Beträffande de många sparbanker som finns i landsbygdsocknarna är det klart att man ibland kan uppdriva representativa organisationer, men hur bestående är de? Man kan ta godtemplarloger; jag antar att det inte är meningen, eftersom man inte vill politisera sparbanksrörelsen, att ta en arbetarkommun eller en bondeförbundsavdelning eller en högeravdelning eller en folkpartiavdelning. Men om godtemplarlogen lägger ned sin verksamhet, då får man ändra sparbankens reglemente. Men är det inte i själva verket så, att för de små sparbankerna kan varken kommunalfullmäktige eller sedermera huvudmännen, när det gäller att själv rekrytera, undgå att få med representanter för inom kommunen verk samma organisationer. Det är ju där de personer finns som har den största erfarenheten av offentlig verksamhet. Det finns därför inte något behov av det föreslagna tillägget.

Om man sedan tänker sig att en sparbank skriver in i sitt reglemente, att så och så många huvudmän skall väljas av den och den organisationen, då kan ju ett sådant beslut bli mycket godtyckligt och mycket ensidigt. Vad skall då länsstyrelsen göra, när den skall fastställa reglementet? Skall länsstyrelsen vara tvungen att säga, att den organisationen

Lagförslag om sparbanker m. m.

kan vi inte ta och den organisationen kan vi inte ta, och så skall länsstyrelsens beslut kanske överklagas. Nej, det blir ett sådant virrvarr, och det finns så litet behov av en sådan bestämmelse, ty just därigenom att den kommunala representationen utser hälften av huvudmännen och denna hälft sedan ingår i den huvudmannaförsamling som väljer den andra hälften, finns det tillräckliga garantier för att representanter för alla lämpliga organisationer skall komma med. Varför skall vi kränga till det på detta sätt, utan att vi därmed vinner något egentligt syfte?

Sedan har vi en fråga till. Vad skall vi säga om sparbanks rätt att köpa fastighet? Utskottet har skrivit, att sparbanken skall få köpa fastighet som behövs för bankens inrymmande. Reserveranternas vill att det skall stå »för bankens behov». Det är väl inte mer att säga om detta än för det första att den bestämmelse, som här föreslås av Kungl. Maj:t och utskottsmajoriteten, redan finns i banklagen för affärsbankerna och för det andra att det väl ändå är uppenbart att ordet »behov» är ett mycket suddigt uttryck, som de stadfästade myndigheterna får oerhört svårt att tolka, vilket kommer att leda till många överklaganden för att man över huvud taget skall kunna komma fram till en fast praxis. Det blir ju varje länsstyrelse för sig som får lov att avgöra, om det föreligger ett behov eller ej. Med den liberala tolkning som ordet »inrymma» redan har — det är ju samma uttryck som nu finns och för vars tolkning en praxis stadgat sig — kan jag inte se annat än att det skulle förenkla saken mycket, om man kunde behålla det gamla uttrycket. Jag kan inte förstå varför det på denna punkt skall finnas en annan bestämmelse för sparbanker än för andra kreditinrättningar.

Till sist ett ord om tillsynen. Här har hörts ett par kritiska stämmor, inte emot den provisoriska lösningen, utan mera emot att jag för min del inte har velat acceptera det förslag till centraliserad tillsyn som kommittén hade framlagt. Jag måste säga, att det icke är lätt att

ordna en central tillsyn över cirka 500 sparbanker, spridda över hela landet. Härför kommer att fordras en mycket stor apparat. Det kommer icke att bli möjligt att hos en sådan tillsyn få den lokala förtroendet med människor som behövs för att fullgöra uppgiften.

Men principiellt skulle jag vilja uttala, att en statskontroll väl inte är något självändamål. Den skall inte finnas, om den inte behövs. Jag tycker verkligen att det är värt att allvarligt undersöka, om man inte här kan lägga en stor del av kontrollen på sparbankernas samorganisation och låta endast en mindre del stanna kvar hos staten. Det är klart, att vi inte därvidlag skall göra någonting som leder till att insättarnas medel råkar i fara. Men man får väl ändå anse det rimligt att pröva, om man kan slipa en byråkratisering, ty det blir en stor byråkratisering, om man skall ha en central inspektion, som skall syssla med kontrollen av 500 sparbanker. Den kan inte jämföras med bank- och fondinspektionen, som har bortemot tjugo affärsbanker, om jag minns rätt, och bortemot trettio centralkassor, där det gäller att kontrollera och tillvarata insättarnas intressen. Den föreslagna uppgiften är ju tio gånger större. Det är därför ganska naturligt om vi tar tid på oss och ser efter om vi kan få en moderniserad, smidig tillsyn över sparbanksväsendet och därigenom försöka undgå en byråkratisering.

Herr WEILAND (fp):

Herr talman! Det är endast beträffande ett avsnitt i här föreliggande, av utskottet nu tillstyrkta lagförslag om sparbankerna som jag nu yttrar några ord. I stort sett kan man nog påstå, att lagförslaget innebär högst betydande förbättringar i jämförelse med nu gällande bestämmelser. Detta noteras med tacksamhet av alla som har med sparbankernas verksamhet att göra, inte minst sparbankernas kunder, såväl insättare som låntagare. Man kan nog påstå, att sparbanken i mycket stor utsträckning är »småfolkets» bank, som tar emot des-

Lagförslag om sparbanker m. m.

sa människors besparingar och gör dem räntebärande samt tillgodoser behovet av lånemedel, då det t. ex. gäller att skaffa sig ett eget hem i städer eller andra samhällen eller ett jordbruk på landet. Från att ha varit relativt oansenliga sparsammanslutningar har sparbankerna sålunda kommit att spela en stor roll i vårt ekonomiska liv. Deras uppbyggnad är sådan att något egentligt vinstintresse ej förefinnes, och därför kan dessa banker hålla låga marginaler mellan in- och utlåning. På senare tid har dock konkurrensen skärpts, och inlåningen har icke hållit jämna steg med de legitima behov som kommit till synes i låneframställningar, som gjorts på de platser där bankerna har sin verksamhet. Därför har sparbankerna icke i den omfattning, som hade varit önskvärd, kunnat tillgodose de behov, som i detta hänseende har gjort sig gällande. Man får därför icke förväna sig över att dessa banker känt sig ställda på indragningsstat i jämförelse med andra penninginrättningar, då det gällt att taga emot och förvalta till buds stående penningmedel. Jag syftar här på bestämmelsen om insättningsmaximum på motboksräkning med sparbank, enligt förslaget kallat sparbanksräkning. För bibehållande av dessa bestämmelser har icke några verkligt bärande skäl enligt mitt förmenande kunnat anföras. Man kan i stället tvärtom påstå att vad som här sagts i detta hänseende endast är undanflykter för att komma ifrån en sak, som borde ha varit självklar.

I övriga skandinaviska länder har ju dessa bestämmelser slopats. Chefdirektören, jur. lic. Nyman för Helsingfors Sparbank, framhåller i en artikel i Svenska sparbankernas tidskrift, att det för honom städse varit en gåta, varför man med så seg envishet i Sverige hållit fast vid bestämmelsen om insättningsmaximum på sparräkning. Den som vill veta mera om denna sak hänvisar jag till herr Nymans artikel i nr 10 år 1953 av Svenska sparbankernas tidskrift. Artikelförfattaren har ägnat speciell uppmärksamhet åt lagstiftningsfrågor inom sparbanksområdet i Finland. Han har

också i flera år tillhört den finska riksdagen och där varit lagutskottets ordförande.

Bland de remissinstanser, som yttrat sig i här ifrågavarande ärende och som ansett att insättningsmaximum för sparbankerna bör uteslutas ur den nya sparbankslagen, befinner sig så pass representativa korporationer som bankofullmäktige, Landsorganisationen och Svenska stadsförbundet m. fl. Bankofullmäktige framhåller bl. a., att det icke finns någon logisk motivering för att en affärsbank med en inlåning på cirka 40 miljoner kronor och fonder på cirka 5 miljoner kronor skall, i motsats till en sparbank med kanske tio gånger så stor omslutning, äga rätt att mottaga inlåning från en och samma person till obegränsat belopp. Enligt Landsorganisationens uppfattning — jag citerar här vad utskottet anfört ur dess yttrande — har det svenska sparbanksväsendet genomgått en sådan utveckling och nått sådan mognad, att lagstiftningen borde med beaktande av insättarnas krav på säkerhet samt av samhällets intressen av en sund bankverksamhet kunna avstå från utvecklingshämmande detaljbestämmelser och restriktiva föreskrifter. Sakkunnigförslaget borde i större utsträckning än som skett ha skapat större förutsättningar för sparbankerna att utvecklas i fri konkurrens med andra kreditinstitut. Det är ett föga härande argument för bibehållande av gällande restriktioner, att deras slopande skulle innebära, att gränserna mellan olika grupper av kreditinstitut tenderar att bli oklara. Om utvecklingen gått dithän, att tidigare, historiskt betingade gränser hölle på att suddas ut, är det inte samhällets uppgift att genom lagstiftning konservera en gränsdragning, som försvårar konkurrensen.»

Det är ganska beska saker, som här bestås utredningen, men ändå tar utskottet ganska liten hänsyn till vad som har sagts utan fasthåller i stället vid att det nu skulle vara vanskligt att röra vid gränsdragningsfrågorna. Det ser faktiskt ut som om utskottet lagt ned alltför stor möda på att stå väl till boks

Lagförslag om sparbanker m. m.

hos andra penninginrättningar, som inte har något insättningsmaximum, men det är väl bara ett misstag från min sida, då jag bedömer saken så.

Svenska stadsförbundet anser icke heller att det föreligger någon anledning att för sparbankerna bibehålla ett lagstadgat insättningsmaximum och understryker samtidigt att det är en regel som saknar motsvarighet i övriga skandinaviska länder.

Om utskottet hade velat se på denna fråga en aning mera objektivt, hade förmodligen resultatet blivit ett helt annat än det som nu redovisas i utskottets förslag. Man skall inte stifta sådana lagar, att den enskilde anser att han gör både sig själv och samhället en tjänst genom att bryta dem, yrtrade en viss person för ett tjugotal år sedan i denna kammarare, och han blev inte motsagd.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till det i motionerna nr 468 i första kammaren och nr 578 i andra kammaren framställda yrkandet om borttagande av bestämmelsen om insättningsmaximum ur sparbankslagen.

Herr DANMANS (fp):

Herr talman! Det nu föreliggande förslaget till sparbankslag är efterlängtat och välbehövligt ur flera synpunkter. Förslaget i stort har fått utskottets tillstyrkan, men i ett par detaljfrågor föreligger reservationer av sådan innebörd att de vore värda att beaktas.

Även om vissa s. k. gränsdragningsfrågor skjutits på framtiden, är det många problem som nu får sin lösning, alldestund propositionen präglas av en önskan att ta hänsyn till framförda önskemål från skilda håll. Efter de utredningar som signalerats kommer väl så småningom en mera slutlig lösning till stånd av alla de frågor sparbanksverksamheten aktualiserar. Att den slutliga lösningen ej föreligger här i dag är så mycket mer att beklaga, som sparbankerna alltfört har att arbeta inom gränser, som enligt min mening är väl snävt tilltagna i betydelsefulla avsnitt av deras verksamhet.

Jag tänker närmast på ett spörsmål,

som behandlats av utskottet, och där jag anmält reservation. I en motion av ett antal riksdagsledamöter framfördes förslag att sparbank måtte få förvärva och äga fastigheter för placering av de egna fonderna. Utskottet har behandlat denna fråga med mycket stor välvilja. Skrivningen är mycket tillmötesgående och ger för övrigt värdefulla anvisningar för tillsynsmyndigheten vid prövning av dispensärenden. Dessutom föreligger, som har sagts tidigare i debatten, direkta uppmjukningar i övrigt. Utskottet har, såvitt jag förstår, inte avvisat motionärernas yrkanden i annan mening än att lagtextens bokstav förblir oförändrad. Penningvärdeförändringen har högst betänkligt urholkat sparbankernas fonder med den placering dessa fonder har med nu tillämpade placeringsregler. Skall sparbankerna för framtiden bindas alltför hårt härvidlag, kan sparbanksväsendet knappast bli i stånd att fylla sin samhällsgagnande uppgift. Hur man än vrider och vänder på denna fråga, kvarstår att sparbankernas fonder, trots årliga avsättningar, under de senaste årtiondena sjunkit oroväckande vad avser fondernas reella värde. Då sparbankerna enligt samstämmiga uppgifter från flera håll är väl skötta företag, måste orsaken vara att söka i förbudet att placera fonderna på ett sådant sätt att sådana förluster skall kunna undvikas. Jag vågar också hävda den meningen, att styrelserna i landets sparbanker mycket väl kan lösa denna uppgift. En större förtrogethet med fastighetsmarknadens alla aktuella förhållanden är nog svår att finna.

Jag vill emellertid, herr talman, ge uttryck för min tillfredsställelse över det föreliggande förslaget i stort. Sparbankerna har fått inte obetydligt förbättrade arbetsvillkor i svenskt samhällsliv. Vi tror att landets sparbanker nu på ett än bättre sätt skall kunna lösa sina uppgifter i samhället och än bättre tjäna land och folk.

Herr SUNDVIK (s):

Herr talman! Utskottet har följt propositionen i alla paragrafer utom en. Ef-

ter finansministerns anförande här, i vilket han har behandlat samtliga reservationer, skall jag inte yttra någonting beträffande huvudmännen, den fria sektorn eller tillsynen över sparbankerna.

Det är bara beträffande insättningsmaximum och den fria sektorn som utskottet har intagit en annan ställning än propositionen. Det är ju inte många år sedan insättningsmaximum höjdes från 30 000 till 40 000 kronor, och nu i propositionen har det föreslagits höjt till 100 000 kronor.

Finansministern säger att detta belopp mycket väl räcker till för den närmaste framtiden. Jag vet inte varpå han grundar denna uppfattning, men med hänsyn till att insättningsmaximum har höjts så kraftigt under senare år kan ju ifrågasättas huruvida man verkligen kan vara säker på att nu nämnda belopp räcker till. Det finns vissa omständigheter som gör att jag inte tror att det räcker för alla. Dessutom är det ett faktum, att de sparbanker som finns i landet är av mycket växlande storlek. Låt oss t. ex. jämföra Stockholms stads sparbank och en liten sockensparbank i Småland eller Skåne. Dessa sparbanker har naturligtvis mycket olika behov, och det uppställer sig säkert för dem helt olika problem i fråga om insättningsmaximum och den fria sektorns storlek. I ett stort industrisamhälle är det inte säkert att det räcker med 15 procent för den fria sektorn. I sådana samhällen finns ju många organisationer, bl. a. sjukvården, som under de närmaste åren behöver röra sig med stora summor. Man kan nog förutsetta att de kommer att använda sig av sparbankerna för sina behov. Det torde därför vara både ändamålsenligt och nödvändigt att höja gränsen för den fria sektorn till 20 procent.

Det har här sagts, att provinsbankerna behöver disponera ytterligare medel utöver 15 procent av insättarbehållningen för checkräkning. Man föreslår därför att insättningsmaximum skall höjas till 100 000 kronor varjämte den fria sektorn skall ökas till 20 procent för att på så sätt inrymma ytterligare belopp för checkräkning. Det torde på många plat-

Lagförslag om sparbanker m. m.
ser vara behövt med en dylik utökning.

Med det anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr MOGÅRD (s):

Herr talman! I sin polemik mot 1948 års sparbankssakkunnigas av herr Boo delvis stödda yrkande om en enhetlig statlig inspektion av alla slags banker, således även sparbankerna, fällde finansministern ett yttrande som jag finner ge en klar bild av vad man kan anse att utvecklingen på detta område bör leda till. Finansministern sade, att man inte bör organisera och upprätthålla statskontroll där den inte behövs. Det syntes honom, som om det ingalunda vore behövt med den vidlyftiga statskontroll som en enhetlig bankinspektion, omfattande även sparbanksväsendet, skulle utgöra.

Det ideala och mest demokratiska i fråga om skötseln av vårt sparbanksväsende vore naturligtvis, att insättarna själva tillsatte styrelse och ledning i sparbankerna samt också bestämde över hur deras medel skulle användas. Detta låter sig emellertid inte göra, anser man. Man har dock beträffande sparbanksväsendet mycket få ogynnsamma erfarenheter, i varje fall under de sista 25 åren. Det är sällan man hör att våra lokala sparbanker misskött sig. Det förefaller tvärtom som om sparbankerna, som ju i regel står under en lekmannastyrelse ehuru de numera förfogar över en alltmer kvalificerad och utbildad personal för sin förvaltning, sköter sitt uppdrag på ett förebildligt sätt.

Svårigheten att låta insättarna ensamma bestämma över sparbankerna utgöres naturligtvis också av det faktum, att insättarna är så många och att man inte kan åstadkomma en sådan representation att insättarna över huvud taget kan komma rättvisligen till tals. Man nödgas på sätt som hittills gällande sparbankslagstiftning anvisar och som även föreslås i Kungl. Maj:ts proposition tillämpa regler som innebär, att man *ungefärligen* får söka träffa insättarnas intressen och intentioner.

Lagförslag om sparbanker m. m.

Förslaget om att huvudmännen skulle tillsättas genom ett slags lotteri kan utan vidare avvisas. Jag tror för min del, att det förslag som inrymmer i Kungl. Maj:ts proposition är det bästa. Enligt detta är det kommunens representanter som får vara huvudmän. De får i sin tur bland insättarna — observera detta — utse dem som skall komplettera huvudmännen in corpore. Därmed har man kommit så långt det går. Sparbankerna har anknytits till de lokala områden, där de verkar. Man låter vidare dem som är medborgarnas förtroendemän i kommunerna också vara det när det gäller sparbankerna. De får för att insättarintresset verkligen skall komma till tals utse hälften av huvudmännen bland sparbankens insättare och som jag hoppas också för sparbankernas verksamhet intresserade personer. Detta är, synes det mig, en mycket lämplig och idealisk lösning.

När det sedan gäller den fria sektorn och förslaget att höja den från i propositionen föreslagna 15 procent av insättarbehållningen till 20 procent, tror jag att det i debatten görs mycket väsen i onödan. Det är här fråga om ett mycket teoretiskt tal. När jag i utskottet ansåg att 20 procent är bättre än 15, berodde det på att jag så att säga vägde mellan de olika uttalanden som gjorts. Svenska bankföreningen, som representerar affärsbankerna, vill praktiskt taget inte medge sparbankerna någon rätt alls till fri sektor, i varje fall inte för checkräkning, andra åter anser att sparbankerna bör få sköta sig själva helt och hållet. Sparbankerna å sin sida har med sällsynt enighet från lokalförening till lokalförening och med sin rikssammanslutning i spetsen uttalat sig för att det är erforderligt med en fri sektor av 20 procent. Detta maximum kommer kanske inte att utnyttjas. Men man skall dock inte tro att det är helt likgiltigt om det blir 15 eller 20 procent. Vi skall nämligen komma ihåg att inom den fria sektorn skall inte bara rymmas checkmedel, som det här ideligen talats om, utan även alla de stora insättningar av fond- och kassamedel som redan nu förekommer och som naturligtvis kan tän-

kas öka i framtiden. Vidare har checkräkningen numera, särskilt när det gäller landsbygden, blivit en allt vanligare form för penningumgänge. Folk använder sig av den vid sina penningtransaktioner i mycket större utsträckning än förr. Slutligen vill jag erinra om att checkräkningen ju inte i främsta rummet är avsedd att vara en utlåningsräkning för sparbankerna. Den är även en inlåningsräkning. Denna fria sektor gör det möjligt för bankerna ute i orterna att hålla behövliga korta medel.

Jag måste då fråga mig, varför sparbankerna inte skall få möjlighet att tillämpa denna fria form för sina transaktioner. Inom affärsbankerna och jordbrukskassorna har man en obegränsad rätt därvidlag. Skall verkligen inte sparbankerna, som dock har mångårig nära erfarenhet av de ekonomiska förhållandena på sina orter, kunna anförtros vad de nu så enträget begär, nämligen rätt till en fri sektor om 20 procent? Ett medgivande härtill kan jag visserligen för min del inte tillmäta all den vikt och betydelse, som det har tillagts här i diskussionen. Jag tror emellertid inte att det ligger något som helst äventyrligt i att lämna sparbankerna en dylik rätt. Tvärtom är jag övertygad om att sparbankerna därigenom på ett bättre sätt än hittills kommer att bli lokala kreditinstitutioner, som människorna känner till och som de gärna går till för att få sina pengar placerade på ett tryggt och bra sätt.

Slutligen vill jag beröra ytterligare en punkt, där jag varit med om en reservation. Den gäller 32 § och handlar om sparbanks rätt att förvärva fastighet. I propositionen heter det, att fastighet må förvärfvas för sparbankens »inrymmande». Utskottet har diskuterat denna punkt mycket ingående. Läser man vad utskottet skrivit såsom motivering, finner man att utskottet i stort sett är inne på samma linje som reservanterna i sin reservation. Jag skulle vara mycket besviken om man i framtiden, därest nu denna reservation faller under bordet, skulle utläsa reservationen på sådant sätt att den uteslutande åsyftade spar-

Lagförslag om sparbanker m. m.

banks rätt att förvärva fastighet till bostad åt personalen och att sparbankerna skulle förmenas detta därför att reservationen fallit. Det vore en felaktig tolkning. Reservanterna menar bara, att man inte i lagtexten bör begagna ordet »inrymmande», som sedan tjugu länsstyrelser skall tolka var och en på sitt håll och där somliga kanske kommer att säga att »inrymmande» betecknar utslutande beredande av lokaler för sparbankens bord och stolar och kassaskåp och inte bostäder. Det tycker jag vore olyckligt. Det vore bättre om man inte skrev »inrymmande», utan ändrade det till »behov», som enligt min uppfattning bättre täcker vad utskottet sagt i sin motivering.

Vi är nu inne på en lycklig väg framåt beträffande vår sparbankslagstiftning. Jag hoppas — och det har finansministern också givit uttryck åt — att det skall komma en tid, då även vårt sparbanksväsende skall kunna sköta sig självt utan alltför mycket av detaljgranskning och detaljkontroll från statens och myndigheternas sida. Det kan ju räcka med att vi i dag får en lag med 99 paragrafer!

Jag ber, herr talman, att få ansluta mig till utskottets förslag utom beträffande 32 §, där jag ansluter mig till reservationen.

Herr statsrådet SKÖLD:

Herr talman! Jag tillåter mig rikta ett par repliker till siste ärade talaren.

Jag kan inte finna, att herr Mogård när det gäller frågan om den fria sektorns storlek kunnat vederlägga mina skäl. När herr Mogård inte ser något skäl, varför inte sparbankerna skulle ha samma rätt att låna in pengar på checkräkning som andra kreditinstitut, så bortser herr Mogård från att sparbankerna är tvingade till en långt mera bunden långtidsutlåning av sina pengar än vad de andra kreditinstituten är och att följaktligen sparbankernas likviditet aldrig kan vara lika god som affärsbankernas och jordbrukskreditkassornas.

När det sedan gäller frågan om rätten

att förvärva fastighet, vet jag ju inte, om herr Mogård deltog i utskottet vid behandlingen av banklagen. Nej, herr Mogård skakar på huvudet, och det må vara hans ursäkt. Bankoutskottet ansåg emellertid att det gick för sig att skriva »inrymmande» i banklagen. Här tar man ett nytt ord. Ordet »inrymmande» finns redan nu i gällande lagstiftning, den lydelsen är tillämpad sedan många år tillbaka, och det finns således i detta fall en stadgad praxis. Vad som här föreslås innebär att man går över till ett alldeles nytt uttryck, beträffande vilket inte finns någon praxis och som i sig självt är långt mera suddigt än det tidigare.

Herr BJÖRNBERG (h):

Herr talman! Utskottsmajoritetens beslut att förorda en höjning av den fria sektorn med 5 procent, alltså från 15 till 20 procent, är enligt min mening mycket starkt grundat. Jag är nämligen övertygad om att en sektor på 15 procent mycket snart skulle visa sig vara otillräcklig.

Såsom herr Mogård nyss anförde skall inom denna fria sektor inrymmas inte bara de överinsättningar, som hittills skett genom beviljade dispenser, utan också en hel del andra pengar. Dispensförfarandet försvinner ju genom den nya lagens ikraftträdande, och då måste ju de pengar, som nu är dispenserade, föras över till den fria sektorn, och dessutom skall där inrymmas även checkräkningsmedel samt medel på eventuellt nya räkningar, som kan komma att beslutas av sparbanken.

Finansministern nämnde nyss att det finns utredning i denna fråga, och han antydde att de beviljade dispenserna endast i ett fåtal sparbanker skulle täcka någon väsentlig del av den fria sektorn. Det kan vara riktigt, men observera att det gäller de beviljade dispenserna. De verkliga dispensmedlen är betydligt större. De har nämligen vuxit år efter år på kontona med ränta på ränta, och beloppen har härigenom väsentligt ökats. Därtill kommer som sagt de pengar, som skall sättas in på de nya räkningarna.

Lagförslag om sparbanker m. m.

Jag är ganska övertygad om att det utrymme, som sedan finns kvar för den av sparbankerna efterlängtade checkräkningen, i många sparbanker blir mycket ringa.

Vad beträffar herr finansministerns påstående, att likviditeten skulle skadas av checkräkningspengarna, vill jag erinra om att det krävs en kassareserv även av sparbankerna på 25 procent av på checkräkning inestående medel, precis som hos affärsbankerna.

Att märka är också, att ett visst reservutrymme måste finnas på den fria sektorn för mottagande av de överinsättningar på vanlig sparbankräkning, som kan komma att göras.

Jag tror alltså att de 20 procenten mycket snart kommer att visa sig erforderliga, och detta i trots av att överinsättningar nog inte kommer att ske i den omfattning, som man på sina håll tycks befara. Inte tror jag att det kommer att drälla in så mycket pengar till sparbankerna, om denna fria sektor skulle höjas till 20 procent. Det är visserligen hedrande för sparbankerna att de anses så attraktiva, att man — trots att röntan på de långa pengarna är lika hög i affärsbankerna och jordbrukskassorna som i sparbankerna — ändå fruktar att en hel del pengar skulle föras över till sparbankerna. Varför i all världen skulle de stora industrierna, de stora företagen som har mycket pengar inestående i affärsbankerna, flytta över sina pengar till sparbankerna, när de har sina vanliga bankaffärer i affärsbankerna och får samma ränta där som i sparbankerna? Jag tror alltså att farhågorna i detta avseende är betydligt överdrivna.

Denna blygsamma höjning av sektorn med 5 procent skadar inte, såvitt jag förstår, andra bankinstitut, men den gagnar sparbankerna. Att den skulle förändra sparbankernas struktur eller föregripa den gränsdragning mellan bankinstitut, som finansministern här har talat om, är väl ändå inte så allvarligt menat.

Låt mig tillägga att jag har stora sympatier för tanken på insättningsmaxi-

mums slopande. Jag har också skrivit under en motion i den riktningen. Jag delar i det avseendet helt de synpunkter, som anförts av herr Weiland. Att vi inom bankoutskottet, som har sympatier för tanken på slopande av insättningsmaximum, likväl inte reserverat oss beror helt enkelt därpå att vi kompromissat om de 20 procenten i den fria sektorn. Jag kommer också att vid en eventuell omröstning lojalt följa denna kompromisslinje.

Vad tillsynsfrågan beträffar har såväl herr Boo som herr Birger Andersson uttalat sympatier för utredningsmajoritetens förslag. Att herr Birger Andersson gjort det är ju ganska naturligt, eftersom han tillhör den majoritet, som föreslagit dessa ändringar i fråga om tillsynsmyndigheterna. Majoriteten bestod av fyra ledamöter av sju.

Finansministern har här gjort åtskilliga invändningar mot utredningsförslaget, och jag behöver därför inte utveckla den saken ytterligare. Jag skulle bara vilja citera finansministerns mycket koncisa uttalande i det tryck vi har framför oss: »Invändningarna har i huvudsak varit, att rådande decentralisering av tillsynen vore helt förenlig med sparbankernas förankring i lokalt begränsade verksamhetsområden och att en centraliserad tillsyn därför skulle innebära en försämrad övervakning. Det har till och med gjorts gällande, att tillsynens centralisering till en enda myndighet skulle kunna hämma utvecklingen inom sparbanksväsendet, genom att en sådan myndighet icke i samma grad som länsstyrelserna skulle kunna vara förtrogen med och ta hänsyn till de enskilda sparbankernas särart.»

Jag delar fullkomligt den uppfattning, som dessa invändningar ger uttryck för. En centralisering av tillsynen synes mig inte kunna vara till gagn för sparbankerna. De är lokala organ med mycket starkt begränsade arbetsfält; ofta består deras verksamhetsområde av bara en eller kanske ett par kommuner. Och det är väl ändå ganska uppenbart, att länsstyrelserna känner dessa områden bra mycket bättre än vad en central myn-

Lagförslag om sparbanker m. m.

dighet i Stockholm kan göra. För övrigt ledes sparbankerna ute i bygderna ofta av prominenta kommunalmän, som har kontakter med länsstyrelserna i olika kommunala angelägenheter, och det faller sig väl helt naturligt att de samtidigt rådgör med länsstyrelserna beträffande sina sparbanker och deras problem.

Vad så beträffar frågan om en sammanslagning av bank- och fondinspektionen med sparbanksinspektionen, så är den såvitt jag förstår knappast aktuell efter det meddelande finansministern lämnat om att han ämnar företa en utredning beträffande den centrala tillsynen över kreditväsendet.

Att tillsynen över sparbankerna skulle skärpas genom att länsstyrelserna avskaffas som tillsynsorgan och genom att sparbanksinspektionen sammanslås med bank- och fondinspektionen, det kan jag inte förstå. Snarare tycker jag att detta innebär ett steg i motsatt riktning — man avskaffar ju en tillsynsinstans, och jag tror inte att någon som känner förhållandena vill göra gällande, att sparbanksinspektionen skulle vara mindre grundlig och effektiv i sin tillsyn över sparbankerna än vad bank- och fondinspektionen kunde väntas bli.

Jag ber också att få säga några ord om huvudmannafrågan. Jag har en stark känsla av att herr finansministern överdrev svårigheterna, då han vände sig mot reservationen beträffande val av huvudmän; vi kan ju kalla den för LO:s linje, eftersom tanken först framfördes av LO. Inte kan det väl vara så svårt att på en plats utse lämpliga organisationer, som skulle få välja några få huvudmän i sparbanken. Och nog tror jag att de organisationer, som blir utsedda, kommer att visa större intresse för sparbanken än de skulle göra om representanterna skulle utses av huvudmännen själva; det är naturligtvis bättre, att dessa organisationer själva får föreslå sina representanter. Jag tror för min del att detta också skulle kunna leda till att vi får med intresserade och ambitiösa ungdomar bland huvudmännen, ett önskemål som ur många synpunkter är mycket berättigat.

Men om nu sparbankerna, såsom finansministern säger, skulle finna det besvärligt att välja huvudmän på detta sätt, så à la bonne heure — då har de ju bara att följa propositionens regler i detta avseende. Vad det här gäller är bara att ge dem frihet att välja, och reservationen går ut just på detta. Jag tror inte att det skulle vara till skada, om en del sparbanker tillämpade ett system och andra sparbanker ett annat. Likriktning på detta område är såvitt jag förstår knappast någonting att eftersträva.

Beträffande sparbanks fastighetsförvärv vill jag bara säga att den reservation, som avser en lätt omformulering av lagtexten, såtillvida att ordet »inrymmande» utbytes mot ordet »behov», är i hög grad berättigad även ur den synpunkten, att utskottets skrivning vittnar om att majoriteten i själva sakfrågan är ense med reservanterna. Skiljaktigheten är av rent lagteknisk natur. Riksdagen hör här skapa full klarhet, synes det mig, och detta sker genom att den följer reservationen.

Herr BOO (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber att få säga några ord med anledning av herr Björnbergs anförande.

När herr Mogård talade om svårigheterna att rätt tolka den innebörd utskottet velat lägga in i ordet »inrymmande», anförde han att ett tjugotal länsstyrelser skall uttolka detta begrepp enligt utskottets skrivning. Detta visar väl just, hur vanskligt det nuvarande tillsynsförfarandet är. Här ligger de klara skälen för en centralisering, som medger enhetlighet i prövningen i detta avseende. Jag vill alltså använda herr Mogårds resonemang för att mot herr Björnberg göra gällande, att om man till varje pris slår vakt om den lokala tillsynsmyndigheten genom länsstyrelserna, så bibehåller man ju dessa svårigheter även i fortsättningen.

Jag har för min del inte tagit slutgiltig ställning, så att jag skulle ha bundit mig för utredningens linje när det gäller utformningen av tillsynen genom

Lagförslag om sparbanker m. m.

sammanslagning av sparbanksinspektionen och bank- och fondinspektionen, men jag skulle hellre ha sett att detta sker än att man fortsätter med det nuvarande systemet.

Om man nu skall göra en utredning i detta avseende, borde man väl i varje fall ha alla möjligheter öppna och inte bara ensidigt inrikta denna på det som är nämnt i propositionen, nämligen det finska systemet, utan även ha möjlighet att pröva problemet i hela dess vidd.

Herr ELIASSON (bf):

Herr talman! Med hänsyn till den debatt, som har uppstått i denna fråga, anser jag det motiverat att det även från vårt håll säges några ord. Jag har därför begärt ordet, då herr Werner inte är närvarande i kammaren i dag.

Jag har deltagit i diskussionen inom utskottet på några av de omstridda punkterna. Men innan jag går in på dem, skulle jag vilja instämma i det erkännande, som herr Björnberg gav finansministern för utformningen av lagförslaget. Det råder enighet om att propositionen på åtskilliga punkter innebär en väsentlig förbättring i jämförelse med utredningens förslag. Erkännandet åt finansministern gäller från min sida inte minst den jämkning, som har gjorts beträffande inlåningsrätten. Det är ju så, att det hittills har förelegat en skillnad i inlåningsrättsligt hänseende mellan in-teckningslån i bostads- och affärsfastigheter i stad, köping eller municipalsamhälle samt in-teckningslån i bostads- och affärsfastigheter på landet. Denna skillnad har föreslagits upphävd, och detta hälsar jag med allra största tillfredsställelse, eftersom jag anser att det inte funnits fog för den tidigare vad jag skulle vilja kalla diskrimineringen av fastigheterna, som ligger utanför stad, köping eller municipalsamhälle.

Vad beträffar valet av huvudmän vill jag bara säga några få ord. Jag har den allra största förståelse för den motion, som går ut på att ge sparbankerna en viss frihet att i reglementet reglera va-

let av huvudmän, så att man skulle kunna tillförsäkra sig en viss representation från ideella och fackliga organisationer i bygden. Att propositionen även här innebär en avsevärd förbättring gentemot utredningens förslag har redan omvitnats, och jag kan instämma däri. Det lotterisystem, som utredningen föreslog, skulle inte bara ha inneburit en massa krångel utan skulle också ha lett till ett tämligen slumpartat val av personer. Enligt motionärernas och även reservanternas förslag skulle — om man nu alltså inte använder hälftenregeln — återstoden av huvudmännen väljas efter förslag av i reglementet angivna lokala organisationer av betydelse för sparbankens verksamhet. Eftersom herr Björnberg, såvitt jag inte missuppfattat honom, använt den formuleringen, att dessa representanter skulle *utes* av organisationerna själva, vill jag påpeka att valet skulle ske *efter förslag* av dem. Skillnaden behöver inte vara så stor, men den kan i vissa fall bli det. Jag vill framhålla att mellan propositionen och utskottsmajoritetens ståndpunktstagande å ena sidan och reservationen å andra sidan föreligger den skillnaden, att man enligt propositionen tillförsäkrar insättarna att få hälften av antalet huvudmän, medan man däremot, om reservationen följes, teoretiskt sett skulle kunna tänka sig att låt oss säga bara en tredjedel av huvudmännen tillhörde insättarna, eftersom de representanter, som organisationerna skulle få med, inte ovillkorligen behövde vara insättare. För insättarnas del innebär detta inte någon garanti för större representation, utan snarare risk för mindre.

När jag för min del har bedömt den här frågan, har jag gjort det mot bakgrunden av att det är av värde för sparbankerna att få förstärkt kontakt med folkrörelserna. Jag tycker dock inte att det praktiska tillvägagångssättet blir så lyckat, om man går reservanternas till mötes. Jag tror att det är bättre om de kommunvalda huvudmännen — många av dem kan vara representativa även för de fackliga och ideella organisationerna — får tillse att organisationslivet i byg-

den blir företrätt inom den hälft som det här gäller.

Även om det är fråga om en detalj, kan jag, herr talman, inte underlåta att peka på att förslaget, att i bankens reglemente skall föreskrivas, vilka organisationer som skall få förslagsrätt, kan vålla en viss irritation. Man får inte bortse från att om vissa organisationer inte får förslagsrätt, kan det tolkas på det sättet, att sparbanken skulle anse det mindre angeläget att få kontakt med just dessa organisationers medlemmar. Det kanske inte skulle ur psykologisk synpunkt vara så lyckat för sparbankens verksamhet. Jag medger, att man här kan ha olika uppfattningar, men jag har en känsla av att risken av irritation lättare undgås om vi följer propositionens förslag.

Finansministern antydde det problem, som består däri att organisationerna många gånger inte är representativa för hela det område, som sparbankens verksamhet omfattar. Det kan onekligen uppstå svårigheter att få klarhet om vem som skall ha rätt att välja, om det inom sparbankens område t. ex. finns flera föreningar med samma huvudorganisation. Även med hänsyn till dessa förhållanden har jag anslutit mig till utskottsmajoritetens uppfattning i fråga om valet av huvudmän.

Vad sedan beträffar den omstridda frågan om den fria sektorns storlek, så har inom utskottet härvidlag träffats en kompromiss, som innebär, att utskottet höjer procentsatsen för den fria sektorn från 15 till 20 men däremot icke biträder förslaget om ett slopande av insättningsmaximum. Jag vill, herr talman, säga — och här talar jag endast för min egen del — att man kan hysa en viss tvekan, om man bör göra större ändringar i propositionen med hänsyn till att frågan om gränsdragningen mellan de olika kreditinstituten skall prövas av en utredning, som kan väntas snart bli tillsatt. Men då det här har träffats en kompromiss anser jag mig inte ha anledning att närmare gå in på det spörsmålet, utan jag nöjer mig med att yrka bifall till utskottets förslag.

Lagförslag om sparbanker m. m.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad godkändes den nu föredragna paragrafen.

2—12 §§

Godkändes.

13 § första stycket

Herr BJÖRNBERG (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av herr Fahlander m. fl. vid utlåtet godkände reservationen.

Herr SUNDBIK (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på godkännande av det nu ifrågavarande stycket samt vidare därpå att nämnda stycke skulle godkännas med den lydelse, som förordats i den av herr Fahlander m. fl. avgivna, med 1) betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på styckets godkännande enligt utskottets förslag, sig anse denna fråga vara med övervägande ja besvarad.

Herr Björnberg begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner 13 § första stycket i det av bankoutskottet i dess utlåtet nr 19 tillstyrkta förslaget till lag om sparbanker, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes lagrummet i den lydelse, som föreslagits i den av herr Fahlander m. fl. avgivna, med 1) betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen änyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns där-

Lagförslag om sparbanker m. m.

vid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

13 § andra stycket samt 14—21 §§

Godkändes.

22 §

Herr WEILAND (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka, att andra stycket i 22 § utgår.

Herr SUNDVIK (s):

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, gjordes propositioner, först på godkännande av den nu förevarande paragrafen samt vidare därpå att paragrafen skulle godkännas med den ändring, att andra stycket utginge; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

23 och 24 §§

Godkändes.

25 § första stycket

Herr BOO (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den med 2 betecknade reservationen.

Herr SUNDVIK (s):

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr talmannen enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på godkännande av det nu föredragna stycket samt vidare därpå att nämnda stycke skulle godkännas med den lydelse, Kungl. Maj:t föreslagit; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på styckets godkännande enligt utskottets förslag, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Boo begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som godkänner 25 § första stycket i det av bankoutskottet i dess utlåtande nr 19 tillstyrkta förslaget till lag om sparbanker, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes lagrummet i den av Kungl. Maj:t föreslagna lydelsen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr Boo begärde röst-räkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 86;

Nej — 43.

Därjämte hade 8 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

25 § andra stycket samt 26—31 §§

Godkändes.

32 § första stycket

Herr BJÖRNBERG (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen nr 3) av herr Fahlander m. fl.

Herr SUNDVIK (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på godkännande av det under behandling varande stycket samt vidare därpå att nämnda stycke skulle godkännas med den lydelse, som för-

Om utredning ang. statlig metallindustri i Ådalen

ordats i den av herr Fahlander m. fl. avgivna, med 3) betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på styckets godkännande enligt utskottets förslag, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Björnberg* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner 32 § första stycket i det av bankoutskottet i dess utlåtande nr 19 tillstyrkta förslaget till lag om sparbanker, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes lagrummet i den lydelse, som föreslagits i den av herr Fahlander m. fl. avgivna, med 3) betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Björnberg* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 91;

Nej — 40.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Återstående delar av ifrågavarande lagförslag.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten A

Förklarades besvarad genom kammarens beslut i fråga om lagförslaget.

Punkterna B och C

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen den 27 mars 1953 (nr 95) om Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och om stadshypoteksföreningar, m. m.; samt

nr 22, i anledning av väckt motion om decentralisering av företagsamhet och förvaltning i storstäderna.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om utredning ang. statlig metallindustri i Ådalen

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 23, i anledning av väckta motioner angående utredning och förslag om anläggande av metallindustri i Ådalen.

I två inom riksdagen väckta, till bankoutskottet hänvisade likalydande motioner, nr 156 i första kammaren av herr *Persson, Helmer*, och herr *Öhman*, samt nr 195 i andra kammaren av herr *Holmberg* m. fl., hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamt utredning med förslag om bildandet av ett statligt företag med uppgift att i Ådalen, företrädesvis inom Kramfors stad, anlägga metallindustri för tillverkning av traktorer och i kombination härmed andra lämpliga produkter, exempelvis maskiner för skogsbruksändamål.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt, att de likalydande motionerna I: 156 och II: 195 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr PERSSON, HELMER, (k):

Herr talman! Vi har föreslagit, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om skyndsamt utredning med förslag om bildande av ett statligt företag med uppgift att i Ådalen, företrädesvis Kramfors stad, anlägga metallindustri för tillverkning av traktorer och i kombination härmed andra lämpliga produk-

Om utredning ang. statlig metallindustri i Ådalen

ter, exempelvis maskiner för skogsbruk.

Man gör sig inte skyldig till någon överdrift, om man säger, att därest inte statsmakterna snabbt vidtager åtgärder för att stärka försörjningsunderlaget i Ådalen, så kommer det nuvarande kristillståndet — jag betecknar läget så — att fram till 1958 utvecklas mycket allvarligt. Är det kanske inte ett kristillstånd, när ådalskommunerna år 1954 minskades i befolkningsantal med sammanlagt 704 personer? Denna minskning är helt att hänföra till utflyttningen till andra landsdelar. Avflyttningen är t. o. m. större än under den ekonomiska krisen på 1930-talet. Här som i andra delar av Norrland är det främst ungdomen, som tvingas lämna hembygden. Som följd härav beräknar man att åldringarnas antal i Kramfors år 1965 kommer att utgöra 21 procent av åldersgruppen 15—65 år mot 13 procent år 1950. Detta återspeglar hur krisbetonat läget är och hur situationen alltmer tillspetsas. På grund av rationaliseringarna inom skogsindustrien i Kramfors minskades antalet anställda med 600 personer under åren 1951—1954. Man beräknar att när denna rationalisering är genomförd, skall det finnas cirka 850 anställda inom skogsindustrierna i Kramfors. Som jämförelse kan nämnas att år 1950 var omkring 1 700 man anställda inom nämnda industriföretag.

Man beräknar att det år 1958 inom Ådalsområdet kommer att finnas ett arbetskraftsoverskott på 2 000 personer, fördelade på 900 män och 1 100 kvinnor. År 1963 beräknas arbetskraftsoverskottet till 2 500 personer, 1 300 män och 1 200 kvinnor. Vem kan garantera att situationen inte är ändå sämre år 1963 än de siffror utvisar som jag nämnde? I varje fall kan inte bolagen utfärda någon dylik garanti. De försökte år 1950 lämna Kramfors stads generalplanenämnd en prognos över antalet anställda fram till år 1965. Enligt den skulle de anställdas antal under 15-årsperioden öka från 1 700 till 2 200. År 1953 gjorde stadens myndigheter speciella förfrågningar hos bolagen, men då blev beske-

det ett helt annat. Rationaliseringarna inom skogsindustrien skulle enligt det besked som gavs 1953 medföra att antalet anställda minskades till ca 850 man. Ja, så står det till med planmässigheten i ett samhälle, där de privatkapitalistiska bolagen härskar och regerar. Var och en kan lätt förstå vilka oerhörda svårigheter de kommunala myndigheterna har att brottas med. Ett år får de uppgiften att antalet anställda inom industrierna kommer att öka till 2 200 man. Två år senare lämnas uppgiften att arbetarantalet blir bara 850. De ekonomisk-sociala följderna läggs på kommunerna, men bolagens vinster ökar år för år.

Sådan är i korta drag situationen inom Ådalsområdet. Länsstyrelsen i Väster-norrlands län har i sitt yttrande över vår motion förklarat att vi givit en oriktig belysning av förhållandena i Kramfors och Ådalen. Ett dylikt påstående från nämnda länsstyrelse väcker lätt misstanken att yttrandet över vår motion skrevs efter en bättre bolagsmiddag. Situationen i Ådalen är så allvarlig att det sannerligen inte behövs någon extra mörkmålning från vår sida.

Länsstyrelsen tvingas emellertid att förklara att det vore bra med en stor metallindustri i Kramfors. Men så kommer reservationen: om inte enskild företagsamhet har förutsättningar att klara av den uppgiften, så kan det inte heller för staten bli ekonomiskt bärande att bygga upp en stor metallindustri. Ja, sådant har vi hört förr från sådana som Hjalmarson, Ohlin m. fl., och vi har hört det upprepas till leda. Men utvecklingen, historien, har gett dem fel och den motsatta riktningen rätt. Och sannerligen om befolkningen i Ådalen är betjänt av en länsstyrelse som bara skriver av vad Hjalmarson och Ohlin tänker.

Jag vill inte påstå att bankoutskottets socialdemokratiska ledamöter har samma uppfattning om nämnda problem som högern och folkpartiet. Men objektivt sett har de hamnat på samma linje. Ty vad säger det enhälliga utskottet? Jo, kort sammanfattat, att Ådalens världiga försörjningsfråga skall lösas av arbetsmark-

Om utredning ang. statlig metallindustri i Ådalen

ndsstyrelsen och länets företagarförening med stöd av en minimal statlig kreditgaranti. Den mallen lät bankoutskottet förfärdiga vid ingången av år 1955. Och hur länge kommer den mallen att passa? Jag vill svara själv på den frågan. Den passar inte ens nu, och den kommer om ett eller två år att framstå som en eländig produkt av mycket dåliga hantverkare.

Vårt yrkande är mycket konkret. Vi hemställer om skyndsamt utredning med förslag om bildande av ett statligt företag för bestämda uppgifter. Om staten skall engageras för att bygga upp en stor metallindustri Ådalen är det väl uppenbart att en statlig utredning måste tillsättas av regeringen. Utskottet har helt undvikit att ta ställning till det grundläggande i vårt yrkande, nämligen att staten måste bli den som bygger upp den metallindustri vilken vi här avser. I och med att utskottet uraktlätit detta har det också vägrat att acceptera den enda möjliga utvägen att åstadkomma den industri som man nu behöver i Ådalen.

Men det har också blivit en del resultat, menar man, genom det samarbete som etablerats mellan arbetsmarknadsstyrelsen, företagarföreningen och Cellulosakoncernen. Ja, vi noterar detta men vägrar att beteckna resultaten som betydelsefulla. Kramforsbolaget nedlade den 1 november 1954 driften vid spånskivefabriken i Frånö, som sysselsatte ca 50 man. Nu har en göteborgsfirma övertagit denna fabrik och tillverkar där welitpapp. 15 å 20 man är för närvarande sysselsatta i denna fabrik, och man räknar med att vid full drift kunna bereda 40—50 man arbete. En syfabrik som sysselsätter 15 kvinnor har också tillkommit i Kramfors, men det finns i Kramfors ett tusental kvinnor, märk väl detta, som har uttalat att de vill ha arbete och som också i den angelägenheten bland annat har uppvaktat regeringen.

Jag tror att det är tacknämligt att arbetsmarknadsstyrelsen och företagarföreningen sysslar med problemet, men ingen skall försöka övertyga befolkning-

en i Ådalen att man den vägen kan lösa de stora försörjningsproblemen i detta område av Norrland. Arbetsmarknadsstyrelsen tror inte på den saken, inte heller företagarföreningen, inte heller Cellulosakoncernen, inte heller länsstyrelsen och naturligtvis inte heller bankoutskottet. Man är överens om att Ådalen behöver en stor metallindustri, och denna kommer inte till stånd annat å genom ett helhjärtat statligt engagemang. Den av arbetsmarknadsstyrelsen tillsatte konsulenten är måhända en stålman, men han kommer att stöta sin panna blodig därest han skall försöka lösa sysselsättningsproblemet i Ådalen efter av utskottet rekommenderade linjer.

Jag har tidigare i riksdagen sagt att en grundläggande betingelse för att stärka försörjningsunderlaget i Norrlands-länen är att staten gör den insats som situationen kräver. Erfarenheten har bekräftat detta. Framför allt är Norrbotten det stora skolexemplet. Resultaten där är goda, men det fordras medel bland annat för att utbygga NJA till en produktion av en halv miljon ton järn och stål om året — ja, varför inte säga att man där också kan bygga ett helt nytt järnverk?

Vi importerar för närvarande traktorer till värde av ca 100 miljoner kronor årligen. Här finns någonting att ta fasta på. I Kramfors kan en traktortillverkning förläggas, men för att komma dit-hän måste man enligt vår bestämda mening beträda den väg som vi så många gånger har rekommenderat.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till motion 156 i första kammaren och motion 195 i andra kammaren.

Herr SUNDVIK (s):

Herr talman! Riksdagen har beslutat många utredningar om norrlandsfrågor, och riksdagen har även på bankoutskottets förslag beslutat hemställa till regeringen att den företar en sammanställning av de utredningar som har begärts och de förslag som har väckts. Vi har gjort oss underrättade om att man i de-

Om ändringar i hyresregleringslagen m. m.

partementet håller på med en sådan sammanställning.

Med hänsyn till detta skall jag be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu förevarande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av bankoutskottets utlåtande nr 24, i anledning av delegerades för riksdagens verk skrivelse angående obekvämhetsstillägg, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av första lagutskottets utlåtande nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om avstängning av domare, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om ändringar i hyresregleringslagen m. m.

Föredrogs ånyo tredje lagutskottets utlåtande nr 20, i anledning av väckta motioner angående ändringar i lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m. jämte därmed sammanhängande lagstiftning.

Tredje lagutskottet hade behandlat nio inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen

inom första kammaren:

nr 114, av herr *Jansson, Erik*,
nr 172 av herr *Persson, Karl*,
nr 362 av herr *Andersson, Alvar*, och
nr 390 av herr *Ewerlöf m. fl.*, samt

inom andra kammaren:

nr 144 av herrar *Hedqvist* och *Johansson* i Södertälje,
nr 439 av herrar *Gustafsson* i Skellefteå och *Widén*,

nr 440 av herr *Carlsson* i Bakeröd m. fl.,

nr 484 av herr *Hjalmarson m. fl.* och
nr 485 av herrar *Munktell* och *Nygren*.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

A. att motionerna I: 114 och II: 144 med yrkande om åtgärder mot försäljning till oskäligt höga priser av ideella fastighetsandelar icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

B. att motionen I: 172 med yrkande, att hyresregleringen skulle slopas i hus byggda före 1940, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

C. att motionerna I: 362 och II: 440 med yrkande om viss ändring i hyresregleringen i fråga om affärslokaler, kontor, garage och andra dylika lokaler ävensom motionerna I: 390 och II: 484 till den del de innehölle motsvarande yrkande icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

D. att motionerna I: 390 och II: 484 samt motionen II: 439 till den del nämnda motioner innehölle yrkande, avseende möjlighet till avveckling av hyresregleringen på vissa orter, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

E. att motionerna I: 390 och II: 484, i den mån de ej behandlats under C eller D, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

F. att motionen II: 439 till den del den innehölle yrkande om undantagande i viss utsträckning av statsbelånade hyresfastigheter från gällande hyresreglering icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

G. att motionen II: 485 med yrkande om sådan ändring i 2 § hyresregleringslagen, att avtal om upplåtelse av bensinstation icke skulle falla under lagens tillämpningsområde, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Munktell* och *Ebbe Ohlsson*, vilka på anförda skäl hemställt,

A. att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 390 och II: 484

Om ändringar i hyresregleringslagen m. m.

1) antaga i reservationen infört förslag till lag angående ändrad lydelse av 1, 2 och 26 §§ lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m.;

2) antaga i reservationen infört förslag till lag om ändring av lagen den 19 juni 1942 (nr 430) om kontroll av upplåtelse och överlåtelse av bostadsrätt m. m.;

3) besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa,

a) att hyresregleringskommittén måtte få i uppdrag att i god tid före 1956 års riksdag framlägga förslag till sådana ändringar av hyresregleringslagen, att en successiv avveckling av hyresregleringen kunde komma till stånd,

b) att vederbörande instanser måtte givas sådana anvisningar, att hyressättningen, så länge hyresregleringen bestod, komme att innefatta utrymme för erforderliga reparationer och underhåll;

B. att motionerna I: 114 och II: 144, I: 172, I: 362 och II: 440, II: 439 och II: 485, i den mån de icke kunde anses besvarade med vad under 1 anförts, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr OHLSSON, EBBE, (h):

Herr talman! I de högermotioner som tredje lagutskottet haft att behandla har återigen framställts konkreta förslag till en successiv avveckling av hyresregleringen. Reservanterna anser att de förslag som framlagts i motionerna såsom en första etapp på vägen mot en avveckling är väl befogade, och vi anser dem nödvändiga om vi någon gång i vår tid skall komma fram till normala förhållanden på bostadsmarknaden. Vi dristar oss hysa den uppfattningen att den relativa hyressänkning som skett under senare år och som fortfarande sker — jag tänker då på den senaste lönerörelsen — givetvis ökar efterfrågan och på så vis konserverar bostadsbristen. Det gäller här som på alla andra områden att sänker man priset, så ökas också efterfrågan på den vara det är fråga om. Det avgörande är alltså den nuvarande köpkraften då det gäller bostäderna. Bo-

stadskostnaderna är relativt lägre än tidigare och köpkraften relativt bättre än tidigare. Samtidigt med denna utveckling har underhållskostnaderna för fastighetsbeståndet ökat enormt under senare år, och följden har blivit att massor av fastighetsägare sett sig tvungna att minska på underhållet. Som en oundviklig och beklaglig konsekvens både för den enskilde och för samhället får vi en lägre bostadsstandard trots våra cirka 50 000 nya lägenheter per år. På många håll har utvecklingen gått mot ren förslumning.

Vi menar, att skall vi någon gång komma fram till rimliga förhållanden på bostadsmarknaden bör man snarast och i första hand slopa hyresregleringen inom områden där bostadsförsörjningen är tillfredsställande. Det är rent horribelt att man alltjämt, 12 år efter hyresregleringens tillkomst, har denna kvar inom stora delar av vår landsbygd, i mindre städer och tätorter där bostadsmarknaden är normal. Majoriteten inom statens hyresråd har i sin skrivelse till Kungl. Maj:t den 25 november förra året hemställt om en begränsad avveckling inom vissa orter. Betydande områden skulle genom vårt förslag kunna undandras hyresregleringen, och man skulle erhålla värdefull erfarenhet om hur en total avveckling av regleringen så småningom skulle kunna ske.

Beträffande affärslokaler, kontor och garage m. fl. lokaler har vi i reservationen föreslagit att en avveckling bör ske, där de kommunala myndigheterna anser omständigheterna vara sådana att åtgärden är lämplig. Inga kan väl vara mera passande än de kommunala myndigheterna att bedöma behovet av hyresregleringen inom sina respektive förvaltningsområden.

Vi har även föreslagit att enfamiljshus och sådana tvåfamiljshus där den ena lägenheten behövs av ägaren själv undantas från regleringen. Att bli påtvingad en hyresgäst, som kanske inte är önskvärd, kan inte på någondera sidan öka trivseln.

Vi återkommer i år till vårt krav att kommunerna skall få rätt att bestämma

Om ändringar i hyresregleringslagen m. m.

hyran i alla av dem ägda fastigheter. Under förra året beslöts nämligen att kommunerna själva skulle få bestämma hyran i pensionärshemmen. Det förefaller mig närmast som om utskottet inte lita- de på kommunernas goda omdöme mer än till en viss del, i detta fall begränsad till pensionärshemmen.

Till sist bör lägenheter som utnyttjas genom bostadsrätt kunna undantas från hyresregleringen. Innehavarna av dessa kommer ju i ett betydligt missgynnat lä- ge i förhållande till de människor som har förmånen att bo i enfamiljsvillor. Enfamiljsvillan är så att säga konjunk- turbetonad, bostadsrättsavgiften ligger fast oavsett penningvärdets förändring.

Jag betvivlar inte att man med den förda bostadspolitiken allvarligt efter- strävat att förbättra bostadsförhållande- na här i landet. Med diverse konstler har man trots sig kunna åstadkomma resul- tat utan att behöva betala kostnaderna härför. Det lär väl inte vara möjligt att göra våld på prisbildning och markna- der utan konsekvenser. Det är dessa konsekvenser som vi nu får ta och som framför allt drabbar de nödboende, de bostadslösa, men varav väl egentligen ingen blir helt oberörd.

Otvivelaktigt skulle en övergång till en fri marknad i dagens läge betyda höjd hyra, men vi vågar påstå att detta krav såsom förhållandena har blivit är helt i konsumenternas intresse. På längre sikt är det ett förstahandskrav för dem att kunna erhålla bostad och att kunna välja bostad då omständigheterna kräver detta, att få bo i underhållna bostäder och frigöras från den alltmer tilltagande bundenheten vid bostaden.

Herr talman! Detta är några synpunk- ter som jag haft på detta problem, och jag yrkar med dessa ord bifall till den av herr Munktell och mig avgivna reser- vationen.

Herr OSVALD (fp):

Herr talman! Som framgår av tredje lagutskottets utlåtande nr 20, har i en rad motioner framförts yrkanden om avveck- ling eller uppmjukning av hyresregle-

ringslagstiftningen. Då utskottet haft att behandla detta problemkomplex, har ut- skottet kommit till den uppfattningen att det inte utan vidare är klart vilka av- talsbestämmelser som i olika fall skulle vara tillämpliga, om man övergår ifrån ett reglerat tillstånd till ett fritt. Även om många av de förslag som framförts i motionerna kan sägas vara mycket be- aktansvärda, har vi i alla fall inom ut- skottet menat det vara angeläget att man får klarhet om vilka övergångsbestäm- melser eller föreskrifter av annan art som skall tillämpas, då man övergår från den reglerade till den fria marknaden.

Utskottet har efter att ha behandlat de olika punkterna kommit till den uppfatt- ningen, att man knappast kan påbörja avvecklingen eller företa uppmjukningar av olika slag, förrän det föreligger ett förslag till övergångsbestämmelser.

Nu har också som bekant hyresregle- ringskommittén fått i uppdrag att över- väga frågan om vilka bestämmelser som skulle erfordras. Enligt uppgift från justie- tiedepartementet kommer hyresregle- ringskommitténs betänkande sannolikt att föreligga i oktober månad, och ut- skottet har uttalat att det förutsätter att de förslag, som komma till föranle- das av kommitténs betänkande, skall framläggas för riksdagen snarast, om möjligt till 1956 års riksdag.

Under sådana omständigheter — då man alltså har anledning att vänta för- slag från Kungl. Maj:t i många av de motionsvis väckta frågorna — har vi inom tredje lagutskottet kommit till den uppfattningen, att det är lämpligast att nu vänta och se vilka förslag vi kan kom- ma att få från Kungl. Maj:t. Jag skall där- för be, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu förevarande utlåtandet hemställt samt vidare på antagan- de av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan

Ang. statligt stöd till trädgårdsnäringsens rationalisering

han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Ohlsson, Ebbe*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad tredje lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 20, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Vid förnyad föredragning av tredje lagutskottets utlåtande nr 21, i anledning av väckta motioner om åtgärder för stävande av den illojala förmedlingsverksamheten i fråga om uthyrning av lägenheter och möblerade rum, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. statligt stöd till trädgårdsnäringsens rationalisering

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 23, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statligt stöd till trädgårdsnäringsens rationalisering jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen den 18 februari 1955 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 104, hade Kungl. Maj:t under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag föreslagit riksdagen dels att medgiva, att statlig kreditgaranti och bidrag till trädgårdsnäringsens rationalisering finge lämnas i enlighet med

de grunder, som förordats i propositionen, dels att medgiva, att under budgetåret 1955/56 statlig kreditgaranti finge beviljas för lån, avseende trädgårdsnäringsens rationalisering, intill ett belopp av 2 000 000 kronor, dels att till Bidrag till trädgårdsnäringsens rationalisering för sistnämnda budgetår anvisa ett reservationsanslag av 300 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen

a) de likalydande motionerna I: 375 av herr *Persson, Johan*, m. fl. och II: 457 av herr *Rimås* m. fl.,

b) de likalydande motionerna I: 424 av herr *Persson, Karl*, och herr *Hermansson, Herbert*, samt II: 529 av herrar *Jansson* i Benestad och *Carlsson* i Bake-röd,

c) de likalydande motionerna I: 445 av herr *Ohlsson, Ebbe*, och herr *Magnusson* samt II: 557 av herr *Nilsson* i Göingegården m. fl.,

d) de likalydande motionerna I: 446 av herr *Hermansson, Herbert*, och II: 558 av herr *Hansson* i Skegrie m. fl.,

e) de likalydande motionerna I: 447 av herr *Andersson, Alvar*, m. fl. samt II: 560 av herr *Larsson* i Luttra m. fl., ävensom

f) de likalydande motionerna I: 448 av herr *Lindblom* m. fl. och II: 559 av herr *Ohlin* m. fl.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på åberopade grunder hemställt,

A. att riksdagen måtte

1) med anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt med bifall till motionerna I: 447 och II: 560 ävensom med avslag i förevarande del å motionerna I: 445 och II: 557 samt I: 448 och II: 559, medgiva, att statlig kreditgaranti och bidrag till trädgårdsnäringsens rationalisering finge lämnas i enlighet med de grunder, som utskottet förordat i det föregående;

2) med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 448 och II: 559, såvitt nu vore i fråga,

Ang. statligt stöd till trädgårdsnäringens rationalisering

medgiva, att under budgetåret 1955/56 statlig kreditgaranti finge beviljas för lån, avseende trädgårdsnäringens rationalisering, intill ett belopp av 2 000 000 kronor;

3) med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 448 och II: 559, såvitt nu vore i fråga, till Bidrag till trädgårdsnäringens rationalisering å riksstaten för budgetåret 1955/56 under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 300 000 kronor;

4) avslå motionerna I: 375 och II: 457;

5) avslå motionerna I: 424 och II: 529.

B. att motionerna I: 445 och II: 557, såvitt nu vore i fråga, samt I: 446 och II: 558 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade anförts

1:o) av herrar *Nord, Johan Persson, Ahlsten, Rimås* och *Nilsson* i Lönsboda, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under punkten A mom. 1—4 hemställa, att riksdagen måtte

1) med anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt motionerna I: 445 och II: 557, såvitt nu vore i fråga, ävensom med bifall till motionerna I: 447 och II: 560 samt I: 448 och II: 559, sistnämnda två motioner såvitt nu vore i fråga, medgiva, att statlig kreditgaranti och bidrag till trädgårdsnäringens rationalisering finge lämnas i enlighet med de grunder, som reservanternas förordat i det föregående;

2) med anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt med bifall till motionerna I: 448 och II: 559, såvitt nu vore i fråga, medgiva, att under budgetåret 1955/56 statlig kreditgaranti finge beviljas för lån, avseende trädgårdsnäringens rationalisering, intill ett belopp av 3 000 000 kronor;

3) med anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt med bifall till motio-

nerna I: 448 och II: 559, såvitt nu vore i fråga, till Bidrag till trädgårdsnäringens rationalisering å riksstaten för budgetåret 1955/56 under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 500 000 kronor;

4) med bifall till motionerna I: 375 och II: 457 för avlönande av fem specialkonsulenter för handelsträdgårdsodlingen till Konsulentverksamhet på handels-trädgårdsodlingens område å riksstaten för budgetåret 1955/56 under nionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 125 000 kronor;

2:o) av herrar *Bror Nilsson* och *Rimås*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del lyda så, som i denna reservation angivits, samt att utskottet bort under punkten A mom. 5 hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 424 och II: 529 till Bidrag till Sveriges handelsträdgårdsmästareförbund för teknisk konsulentverksamhet å riksstaten för budgetåret 1955/56 under nionde huvudtiteln anvisa ett anslag av 25 000 kronor.

Herr NORD (fp):

Herr talman! I det föreliggande utlåtandet från jordbruksutskottet finns en reservation undertecknad av mig själv och några andra, och jag skall i anledning härav motivera reservanternas ställning.

Enligt utskottsutlåtandet skall, i enlighet med departementschefens förslag, kreditgaranti för rationaliseringsåtgärder endast lämnas till redan bestående trädgårdsföretag. Detta innebär, att om någon skulle starta ett nytt företag inom branschen, ställs han — såsom bankofullmäktige anför — även om en sådan nyetablering kan vara av allmänt intresse, utanför möjligheten att komma i åtnjutande av någon sådan kreditgaranti. Detta förefaller oss reservanter inte riktigt. De förmåner staten kan lämna i fråga om lån och lånegaranti bör gälla även för sådana som är nybörjare i facket.

I utlåtandet heter det också, att denna

Ang. statligt stöd till trädgårdsnäringsens rationalisering

kreditgaranti endast skall utgå till mindre företag, d. v. s. sådana som har endast en heltidsanställd utom den egna arbetskraften. Vi anser att det är tydligt att behovet av rationalisering kan vara lika stort hos större företag som hos mindre. Fördenskull föreslår reservanternas att möjligheten till kreditgaranti och rationaliseringslån icke göres beroende av företagets storlek.

Reservanternas har även anslutit sig till yrkandena i motionerna I: 448 och II: 559, innebärande att kreditgaranti och statsbidrag även skall kunna utgå för inrättande av trädgårdslaboratorier. Sådana laboratorier är av stor betydelse för trädgårdsodlingen, i all synnerhet när det gäller anläggningar under glas. De är kanske lika nödvändiga som annat rationaliseringsarbete, och vi anser att även de, som inrättar sådana laboratorier bör beredas tillfälle att komma i åtnjutande av kreditgaranti och lånemöjligheter.

Detsamma gäller reservanternas ställningstagande till det yrkande som görs i motionerna I: 375 och II: 457 angående anställning av fem stycken specialkonsulenter för trädgårdsodlingen. På detta område fordras mycken sakkunskap, liksom som på övriga jordbruksområden. Det är alldeles tydligt att sådana specialkonsulenter skulle vara av stor betydelse och stort värde för trädgårdsodlingen.

Dessa våra yrkanden innebär att anslagsramen för dessa rationaliseringslån också måste vidgas. Sålunda föreslår vi t. ex. att den summa, som är föreslagen till trädgårdsnäringsens rationalisering för lån, höjs från 2 miljoner till 3 miljoner kronor. Likaså föreslår vi till Bidrag till trädgårdsnäringsens rationalisering å riksstaten för budgetåret 1955/56 under nionde huvudtiteln ett reservationsanslag av 500 kronor. Ett bifall till yrkandet om anställande av fem konsulenter innebär, att man måste anvisa ett förslagsanslag av 125 000 kronor.

Med hänvisning till vad jag har anfört, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservation nr 1).

Herr NILSSON, BROR, (bf):

Herr talman! Det är endast när det gäller en liten detalj i detta utskottsutlåtande som jag inte har kunnat förena mig med utskottet utan har nödgats avge en reservation, nämligen beträffande vem som skall betala lantbruksstyrelsens granskning av låneansökningarna.

Utskottet menar att det skall den lånesökande göra, vilket jag emellertid finner vara orimligt, oriktigt och informellt. Det förekommer inte, såvitt jag vet, inom statsförvaltningen att den, som lämnar in låneansökningar, skall betala verkets prövning. Jag tänker på den oerhörda mängd av t. ex. byggnadsprojekt, som skall granskas av bostadsstyrelsen. Inte betalar den lånesökande detta. Staten håller själv organ, genom vilka granskningen sker, och om man, såsom i detta fall, anser att staten inte förfogar över något organ som passar för denna uppgift utan man, såsom departementschefen och även statskontoret och kungl. lantbruksstyrelsen förordar, vill anlita den tekniska avdelning, som handelsträdgårdsmästarföreningen förfogar över, finner jag detta vara i sin ordning. Att den lånesökande skall betala denna granskning, är däremot orimligt.

Man har här gjort jämförelser med vad som sker i hushållningssällskap och lantbruksnämnder, t. ex. när det gäller maskinlån. Därvidlag får den lånesökande skaffa sig ritningar och kostnadsbeskrivningar på egen bekostnad. Dessa skickas sedan in till nämnden, men nämnden utför granskningen på sin bekostnad. När det kommer in ansökningar, såsom i det fall det här gäller, från trädgårdsmän till kungl. lantbruksstyrelsen, bör det åligga kungl. lantbruksstyrelsen att ordna med och betala granskningen av de ritningar och kostnadsberäkningar, som skickas in. Det är, som sagt, både informellt och oriktigt att den lånesökande skall behöva betala en granskning, som utföres i ett kungligt verk.

Statskontoret förordar här en granskningsavgift för varje särskilt företag att betalas av staten, och kungl. lantbruks-

Ang. statligt stöd till trädgårdsnäringens rationalisering

styrelsen förordar att för detta ändamål beviljas 25 000 kronor för anlåtande av den expertis som finns i handelsträdgårdsmästareförbundet. Jag anser för min del att detta anslag på 25 000 kronor bör utgå, så att den lånesökande inte skall behöva betala såväl planer och kostnadsberäkningar som även den granskning, som det sedan åvilar staten att göra.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservation nr 2), som finns fogad till detta betänkande.

Herr JONSSON, JON, (s):

Herr talman! Jag tror att det i denna fråga behöver sägas ett par ord även från utskottsmajoritetens sida. Jag skall nöja mig med att beröra de två punkter, på vilka reservationer har avgivits.

Inom utskottet var vi överens om det riktiga i själva den grundprincip, som angivits i propositionen, nämligen att även trädgårdsnäringen bör i viss utsträckning få stöd och hjälp. Vi har också varit överens om riktigheten av att grunda denna stöd- och hjälpverksamhet på samma principer som gäller för jordbruket.

Vi vet att trädgårdsnäringen i stor utsträckning arbetar i form av mindre företag. En hel del av dessa mindre företag har omoderna och otidsenliga både byggnader och arbetsmetoder. De behöver därför rationaliseras, för att inkomsterna skall bli bättre än vad de nu är. Beträffande den av herr Nord berörda frågan, nämligen huruvida *en* eller *två* anställda skall vara gränsen när det gäller vilka trädgårdar, som skall ha stöd, vill jag påpeka att vi väl ändå får betrakta detta förslag om stöd och hjälp åt trädgårdsnäringen såsom i rätt stor utsträckning en social åtgärd. Därför har man i den kungl. propositionen föreslagit att gränsen skall dras vid *en* anställd. Vi har inom utskottet ansett att man åtminstone tills vidare bör kunna stanna vid det och se, hur det utfaller. Skulle erfarenheten visa att det är för snävt tilltaget, kan man ändra bestämmelserna. Utskottet säger att man inte

skall vara alltför rigorös när det gäller tillämpningen av bestämmelserna, utan man bör kunna, därest rationaliseringsbehovet är särskilt framträdande, gå något längre än bestämmelserna ordagrant ger vid handen.

Det har också framhållits att det borde inrättas åtta à tio laboratorier, som skulle förläggas till vissa trädgårdar. Utskottet anser i likhet med departementschefen, att när vi nu har utplacerade i landet en del statsunderstödda lantbrukskemiska kontrollanstalter, bör dessa i första hand anlitas. Det har visserligen vid utskottets förhandlingar sagts, att dessa kontrollanstalter kanske inte så gärna vill ställa sig till förfogande. Styrelsen för statens lantbrukskemiska kontrollanstalt har dryftat denna fråga, och jag vet att man genom professor Sebelius kommer att ta kontakt med de lantbrukskemiska kontrollanstalterna ute i landet för att söka förmå dem att ställa sig till förfogande och lämna den hjälp som såväl behövs. Alla vet vi ju att kemiska undersökningar av jordarter och annat är av stor betydelse för trädgårdsnäringen.

Till sist vill jag, herr talman, säga ett par ord om den fråga som den senaste ärade talaren, herr Bror Nilsson, berörde. Jag tror att han gjorde sig skyldig till en missuppfattning. Man kan säkerligen när det gäller denna kontrollverksamhet gå till väga på samma sätt som vid behandlingen av ansökningar om lån och bidrag till jordbrukets byggnader. Om förslagen och ritningarna är tekniskt riktigt utförda, blir det aldrig fråga om något mer omfattande kontrollarbete. LBF står ju i stor utsträckning till förfogande vid uppgörandet av ritningar och förslag till jordbrukets byggnader. Dessa arbeten betalas av den sökande. Men om lånet beviljas, får naturligtvis kostnaden för ritningar, arkitektarvoden etc. räknas in i den summa, som ligger till grund för beräkningen av statens bidrag och lån. På samma sätt som inom jordbrukets rationaliseringsverksamhet kommer även i fråga om trädgårdsnäringen endast kontrollen av de förslag och framställningar, som

Interpellation om semesterrätt för komministern P. J. Gyberg

avslås, att få helt betalas av den sökande. Man torde säkerligen utan risk kunna tillämpa samma former härvidlag för trädgårdsnäringens del som när det gäller det egentliga jordbruket.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskotets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att med anledning av de därunder förekomna yrkandena särskilda propositioner komme att framställas dels beträffande punkten A mom. 1—4 av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan, dels angående punkten A mom. 5 och dels rörande punkten B.

I fråga om punkten A mom. 1—4, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den av herr Nord m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan i nu förevarande delar vara med övervägande ja besvarad.

Herr Nord begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 23 punkten A mom. 1—4, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Nord m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr Nord begärde röst-räkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 104;

Nej — 31.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Därefter gjordes i enlighet med de bekräftande punkten A mom. 5 förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i nämnda moment hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herrar Bror Nilsson och Rimås vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Slutligen bifölls på gjord proposition vad utskottet i punkten B hemställt.

På framställning av herr talmannen beslöts att andra lagutskottets utlåtande nr 28 skulle uppföras sist bland två gånger bordlagda ärenden på föredragningslistan för kammarens nästa sammanträde.

Interpellation om semesterrätt för komministern P. J. Gyberg

Ordet lämnades på begäran till herr MOGÅRD (s), som anförde:

Herr talman! Komminister Per J. Gyberg, sedan år 1926 komminister i Stockholm, har under de tre senaste åren anhållit om men förvägrats ledighet för semester. Anledningen till att han ensam bland stiftets präster icke ansetts berättigad att vare sig enligt 1951 års prästlönereglementes kap. 3 eller 1945 års lag om semester åtnjuta övriga arbetstagare tillerkänd rätt till semester är att han begagnat sig av sin lagliga möjlighet att få kvarbli å den tidigare avlöningsordningen, vilken icke innehåller några bestämmelser om semester. Den

Interpellation om semesterrätt för komministern P. J. Gyberg

löneavdragsfria tjänstledighet, som tidigare beviljats honom liksom övriga präster i Stockholm, reglerades enligt den år 1944 utgivna »Promemoria från Stockholms domkapitel ang. s. k. semesterledighet för prästerskapet i Stockholms stift». Detta slag av semester möjliggjordes genom att en församlings präster under några veckor årligen utan kostnad för det allmänna tjänstgjorde för varandra, en anordning som i stort sett alltjämt består och som komminister Gyberg alltjämt måste underkasta sig för sina ämbetsbröders räkning.

Denna semesterledighet hade han ju anledning betrakta såsom en honom tillförsäkrad avlöningsförmån, som lagligen icke kunde berövas honom genom en vägran att övergå å den nya löneregleringen. Hans ämbetsbröder är också villiga att under honom beviljad semesterledighet tjänstgöra för honom. Detta finner dock domkapitlet stå i strid mot gällande lagstiftning och komminister Gyberg sålunda icke berättigad till någon som helst semester. Då denne såsom född år 1888 och under senare år med försvagad hälsa är i behov av den löne-

avdragsfria ledighet för rekreation, som semestern avser att skänka, synes det ur olika synpunkter obilligt att honom liksom eventuellt andra befattningshavare i samma situation vägras varje slag av semester.

Jag ber därför att till statsrådet och chefen för civildepartementet få rikta följande fråga:

Därest herr statsrådet finner det obilligt, att komminister Gyberg icke får åtnjuta arbetstagare i allmänhet tillkommande semester, avser herr statsrådet att snarast vidtaga de åtgärder, som möjliggör att denna allmänt medborgerliga förmånsrätt kan beredas även komminister Gyberg?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 15.31.

In fidem
Per Bergsten